

מתוך הקדמת המחבר: ועיניכם תראינה בנים בני כשתילי זרעים סביב לשלחם,
הכמים ונבונים, ובתים מלאים כל טוב, גם עושר גם כבוד לא יסופו מזרעכם

גליון

זרע שמשון המבואר

פרשת ויקהל

אותיות ג · ד · ה · ה

פרשת פקודי

אות א · א · ו

דרוש מתוך הספר המסוגל 'זרע שמשון' שחברו הגאון המקובל

האלוקי חסידא קדישא רבנו **שמשון חיים ב"ר**

נחמן מיכאל נחמני זלה"ה

מח"ס 'זרע שמשון' ו'תולדות שמשון'

שחי לפני כ-300 שנה בתקופת האור החיים' ומקום קברו לא נודע

והבטיח שהלומד בחידושויו וספריו יזכה לישועות בבני חיי ומזוני

גלב"ע ו' אלול תקל"ט

דרוש מנוקד ומבואר בתוספת ציונים והארות

יו"ל על ידי מוסדות זרע שמשון

שע"י האיגוד העולמי להפצת תורת זרע שמשון

י"ל ע"י האיגוד העולמי
להפצת תורת
"זרע שמשון"

לקבלת הגליון נא לשלוח למייל:
zera277@gmail.com

ארה"ב

הרב מנחם בנימין פאסקס
ZERA SHIMSHON
C/O B PASKESZ 1645 48 ST
BROOKLYN NY 11204
347-496-5657
mbpaskesz@gmail.com

ארה"ק

הרב ישראל זילברברג
05271-66450

ניתן לשלוח תרומות והנצחות
לזכות ולע"ג ולקחת חלק בהוצאות
והפצת הגליונות והספרים.

ניתן להפקיד בבנק מרבנטל (17) סניף 635
מספר החשבון 71713028 ע"ש זרע שמשון,
כמו כן ניתן לתרום בכרטיס אשראי

וזכות הצדיק ודברי תורתו הקדושים ינו מכל
צרה וצוקה, ויושפע על הלומדים ועל המסייעים
בני חיי ומוני ועל טוב טלה
כהנחתו
בהקדמת ספריו.

הוצאת והפצת קונטרס
'זרע שמשון הצבואר'
נתנם
לעילוי נשמת

**אבי היקר
אברהם בן אסתר
כהן ז"ל**
גלב"ע י"ב תשרי תש"פ
תנ"צ.ג.ב.ה.

הוקדש ע"י בנו
זכות הצחבר יעמוד לו
הצלחה ולברכה
בכל משאלות לבו ובכל צרכיו

לשוחפות של ברכה בכל עת
מוקד זרע שמשון
ארץ ישראל 02-80-80-500
ארה"ב 347-496-5657

הודעה ובקשה!

השתדלנו להעסיק בדברי רבנו ולבארים כראוי עד הוכן שמשנת ידיו, אולם דברי רבנו עמוקים מני ים ואין כבודנו כלל להתגדר ולומר שהשגנו את עומק דבריו והעיוני, ובראי לא לקבוע בשה שנכתב שזה הפירוש המוחלט בדבריו, ולכן אנו פונים אל כל הלומדים הי"ו, שבאם תמצאו דברים שאינם כראוי ואינם עולים בקנה אחד עם דברי חז"ל או רבותנו הקדמונים, בודאי לא על רבנו הקדוש ז"ע יהיה תלונתכם כי אם עלינו, ובקשתנו שטוהה לטי מילומדים אשר יכן ויוצא פירושים ודרכים וותרי דאויים בהבנת דברי רבנו, אא מניט שמיצאם לידנו בכרי שנוכל לתקנם ולשלבם במהדורות הבאות, ובוה יהיה הלקו עמנו בזיכו הרבים.

כמו כן נשמח לקבל הערות והארות לשיפורים מכל סוג שהוא לתועלת הלומדים,
וכן באם תמצאו טעות ושגיאה מכל סוג שהוא, אנא תיידעו אותנו על כך ותבואו על הברכה.

פְּרִשְׁת וַיְקַהֵל

ג

פְּסוּק (שמות לה, ג) 'לֹא תִבְעֲרוּ אֵשׁ וְכוּ'.
 פֶּסֶק הַרְמַב"ם ו"ל בְּפָרֶק ב'
 מֵהִלְכוֹת שַׁבָּת (הכ"ב) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, הַמְהַלֵּךְ
 בְּמִדְבָּר וְלֹא יָדַע מָתִי הוּא יוֹם שַׁבָּת,
 מוֹנֵה מַיּוֹם שְׁמֹעָה שְׁשָׁה, וּמְקַדֵּשׁ שְׁבִיעִי.

וּבְכָל יוֹם וַיּוֹם וַאֲפִלוּ בַיּוֹם זֶה שְׁמִקְדָּשׁ
 וּמִבְדִּיל בּוֹ, מִתָּר לֹא לַעֲשׂוֹת כְּדֵי פְרִנְסָתוֹ
 בְּלִבָּד, כְּדֵי שְׁלֵא יָמוֹת, עַב"ל.
 וְזֶהוּ 'לֹא תִבְעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם
 בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת', כְּלוֹמֵר, 'כָּכֵל

פסוק 'לא
 תבערו אש'
 בכל
 משבתיכם'

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְבֹאֵד

ג

'הבערה' נאסרה בשבת כשהאדם נמצא ביישוב, שבמדבר לפעמים מותר

שְׁשָׁה יָמִים, וּמְקַדֵּשׁ אֶת הַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁל
 מַנִּינּוּ לֵהִיֹּת כְּמוֹ שַׁבָּת, וְהֵינּוּ שְׁעוֹשֵׂה כּוֹ
 קִידוּשׁ בְּתַחֲלִיל הַיּוֹם, וְהַבְדֵּלָה בְּמוֹצָאֵי
 הַיּוֹם.¹ וְכִכָּל יוֹם וַיּוֹם מֵהַשְּׁבֻעָה יָמִים, וַאֲפִלּוּ
 בַּיּוֹם זֶה שְׁמִקְדָּשׁ וּמִבְדִּיל בּוֹ, מִתָּר לֹא
 לַעֲשׂוֹת מִלֵּאכָה כְּדֵי פְרִנְסָתוֹ - כְּדֵי הַצּוֹרֵךְ
 לַחַיּוֹתוֹ בְּרִבְבָד, כְּדֵי שְׁלֵא יָמוֹת, וְטַעַם
 הַאִיסוּר שֶׁל עֲשִׂיַת מִלֵּאכָה בְּיוֹתֵר מִכְּדֵי חַיּוֹ,
 שֶׁמֵּא הַיּוֹם שַׁבָּת,² עַב"ל.

וְזֶהוּ פִירוּשׁ הַפְּסוּק 'לֹא תִבְעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל
 מִשְׁבְּתֵיכֶם בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת', כְּלוֹמֵר, 'כָּכֵל
 מִשְׁבְּתֵיכֶם' - בְּעֲרֵי מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם אִי אֵתָּה

המהלך במדבר עושה בכל יום מלאכה כדי חיותו

כְּתוּב בַּפְּסוּק (שמות לה, ג) 'לֹא תִבְעֲרוּ אֵשׁ
 בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת'. יֵשׁ לְדַקֵּד
 בְּלִשׁוֹן הַפְּסוּק. שְׁתֵּלָה הַאִיסוּר בְּמוֹשְׁבוֹת אֶף
 שֶׁמִּצְוָה זֹאת חוֹבֵת הַגּוֹף הִיא וְלֹכֵךְ נוֹהֶגֶת בְּכָל
 מְקוֹם.³

וְיֵשׁ לִישֵׁב עַל פִּי מֵה שְׁפָסַק הַרְמַב"ם
 ו"ל בְּפָרֶק ב' מֵהִלְכוֹת שַׁבָּת (הכ"ב)⁴ וְזֶה
 לְשׁוֹנוֹ, הַמְהַלֵּךְ בְּמִדְבָּר וְלֹא יָדַע מָתִי הוּא
 יוֹם שַׁבָּת, מוֹנֵה מַיּוֹם שְׁמֹעָה - מֵהַיּוֹם שְׁבו
 הַתְּחִיל לְהַסְתַּפֵּק אִיזָה יוֹם הוּא, הוּא סוֹפֵר

צִיּוֹנִים וּמִקּוּדוֹת

כְּדֵי שְׁלֵא יָמוֹת, וְאִיסוּר לֹא לַעֲשׂוֹת יוֹתֵר עַל פְּרִנְסָתוֹ,
 שֶׁכֵּל יוֹם וַיּוֹם סִפֵּק שַׁבָּת הוּא. מְקוּר דְּבַרֵי הַרְמַב"ם
 הוּא בְּגִמְרָא (שבת סט, ב) וְזֶה לִשׁוֹן הַגְּמָרָא, אִמֵּר רַב
 הוֹנָא, הִיָּה מֵהִלֵּךְ בְּדֶרֶךְ אֹו בְּמִדְבָּר, וְאִינוּ יוֹדֵעַ אִימְתִי
 שַׁבָּת, מוֹנֵה שֶׁשֶׁה יָמִים וּמִשְׁמֵר יוֹם אֶחָד וְכוּ'. אִמֵּר
 רַבָּא וְכוּ', כֹּל יוֹם וַיּוֹם עוֹשֵׂה לֹו פְרִנְסָתוֹ אִפִּילוּ הֵוּא
 יוֹמָא, וְהֵוּא יוֹמָא בְּמֵאֵי מִינְכֵר לִיָּה, כְּקִידוּשָׁא
 וְאִבְדֵּלְתָא. ג. דְּבַר זֶה אִינוּ מְעִיקֵר הַדִּין, אֵלָא
 חֲלוּק מִשְׁאֵר הַיָּמִים, כְּדֵי שְׁלֵא תִשְׁתַּכַּח מִמֵּנו תּוֹרַת
 שַׁבָּת. מֵאִירֵי (שבת שם ד"ה מי). ד. פִירוּשׁ, אֶף
 בַּיּוֹם שְׁנוֹהֵג בּוֹ כֵּאִילוּ הוּא בְּוֹדָאֵי שַׁבָּת, מוֹתֵר הוּא

א. בגמרא (שבת כ, א) דרשו, 'לא תבערו אש בכל
 מושבותיכם', בכל מושבותיכם אי אתה מבעיר, אבל
 אתה מבעיר במדורת בית המקדש [להתיר הקטרת
 איברים ופדרים על המזבח כל הלילה]. ראה עוד
 ביבמות (ו, ב) שלמדים מ'מושבותיכם', בגזירה שווה
 שאין ממיתין בשבת את החייב מיתה. ורבינו מוסיף
 לדרוש בדרך דרוש, שהפסוק מרמז על דין ההולך
 במדבר. ב. לשון הרמב"ם, המהלך במדבר ולא
 ידע מתי הוא יום שבת, מונה מיום שטעה ששה,
 ומקדש שביעי, ומברך בו ברכת היום ומבדיל
 במוצאי שבת. ובכל יום ויום, ואפילו ביום זה שהוא
 מקדש ומבדיל בו, מותר לו לעשות כדי פרנסתו בלבד

מִשְׁבֹּתֵיכֶם' אִי אֶתָּה מִבְּעִיר בְּיוֹם הַשַּׁבָּת,
דְּהִינּוּ בְּשִׂאתָהּ מִבְּעִיר וּבִישׁוּב, אֲבָל אִם
תִּהְיֶה בַּמִּדְבָּר, אִזּוּ תִצְטָרֵף לְהִבְעִיר אֶף
בַּשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת פְּרִנְסָתְךָ.

וְאֶפְשָׁר, שְׁלוֹה רְמוֹ הַכְּתוּב בְּאִמְרוֹ
(שם כ, ט-י) 'שֵׁשֶׁת יָמִים
תַּעֲבֹד וְעֵשִׂיתָ כָּל מְלֹאכֶתְךָ, וְיוֹם
הַשַּׁבְּעִי' וְכו', כָּל זְמַן שֶׁבְּשֵׁשֶׁת יָמִים
תּוּכַל לַעֲשׂוֹת כָּל מְלֹאכֶתְךָ, דְּהִינּוּ

פסוק 'ששת'
ימים תעבד'

בְּשִׂאתָהּ יוֹדֵעַ אִימְתִי שַׁבָּת, שְׂאִזּוּ בַּחֲלֵ
תּוּכַל לַעֲשׂוֹת כָּל מַה שֶּׁתִּרְצֶה, אִזּוּ וּבִיּוֹם
הַשַּׁבְּעִי שַׁבָּת לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלֹאכָה'.
אֲבָל בְּשִׂאתָהּ בַּמִּדְבָּר וְלֹא תּוּכַל לַעֲשׂוֹת
בְּשֵׁשֶׁת יָמִים 'כָּל מְלֹאכֶתְךָ', רַק כִּדְּבִ
פְּרִנְסָתְךָ, אִזּוּ אֶף בְּיוֹם הַשַּׁבְּעִי לֹא תּוּכַל
לְשַׁמֵּר 'לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלֹאכָה', מִפְּנֵי
שְׂאֵף בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם תִּצְטָרֵף לַעֲשׂוֹת כִּדְּבִ
פְּרִנְסָתְךָ.

זרע שמשון המבאד

מִבְּעִיר אִשׁ [וְכֵן אִסּוּר לַעֲשׂוֹת שֵׁם שׁוֹם
מְלֹאכָה אַחֲרַת] בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, דְּהִינּוּ בְּשִׂאתָהּ
מִבְּעִיר וּבִישׁוּב - וְהֵאִסּוּר הַבְּעֵרָה הוּא
בַּמְקוֹם יִשׁוּב', לְפִי שֶׁאִין שֵׁם פִּיקוּחַ נִפְשׁ,
שֶׁהִנְמַצָּא שֵׁם יוֹדֵעַ כְּבִירוֹר מִתִּי הוּא יוֹם
הַשַּׁבָּת, וַיְכּוּל לְהַכִּין אֶת כָּל צוּרְכֵי הַשַּׁבָּת
מֵעֶרֶב שַׁבָּת. אֲבָל אִם תִּהְיֶה בַּמִּדְבָּר, אִזּוּ
לְפַעֲמִים תִּצְטָרֵף דְּהִבְעִיר אִשׁ אֶף בַּשַּׁבָּת כִּדְּבִ
לַעֲשׂוֹת פְּרִנְסָתְךָ - צוּרְכֵי חֵיטוֹךְ שֶׁל הַיּוֹם, לְפִי
שֶׁבַמִּדְבָּר לֹא תּוּכַל לְהַכִּין צוּרְכֵי הַשַּׁבָּת בְּיוֹם
שַׁחֲל לְהִיּוֹת עֶרֶב שַׁבָּת לְפִי הַמְנִיחַ שֶׁלְךָ, שֶׁהִרִי
גַּם יוֹם זֶה הוּא סִפְקַ שַׁבָּת, וְאִסּוּר לְךָ לַעֲשׂוֹת
בּוֹ מְלֹאכָה יוֹתֵר מִכְּפִי הַצּוּרֵךְ שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם
כְּלַבֵּד, וְלֹא עֲבוּר יוֹם הַמַּחֲרַת שֶׁהוּא יוֹם
הַשַּׁבָּת לְפִי מְנַיִנְךָ, וּלְפִיכֵן תִּהְיֶה מוֹכֻרַח
לַעֲשׂוֹת מְלֹאכָה בְּיוֹם שֶׁהוּא שַׁבָּת עֲצֻמוֹ לְפִי
מְנַיִנְךָ, כִּדְּבִ שֶׁלֹּא תִמּוֹת בּוֹ.

העושה כל מלאכתו בימות החול, יוכל לשבות בשבת
וְאֶפְשָׁר, שְׁלוֹה רְמוֹ הַכְּתוּב בְּאִמְרוֹ (שם כ,

ט-י) 'שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֵשִׂיתָ כָּל
מְלֹאכֶתְךָ, וְיוֹם הַשַּׁבְּעִי שַׁבָּת לֹה' אֶלְהִיךָ לֹא
תַעֲשֶׂה כָּל מְלֹאכָה', כְּלוֹמֵר', כָּל זְמַן
שֶׁבְּשֵׁשֶׁת יָמִים תּוּכַל לַעֲשׂוֹת כָּל מְלֹאכֶתְךָ,
דְּהִינּוּ בְּשִׂאתָהּ יוֹדֵעַ אִימְתִי הוּא יוֹם הַשַּׁבָּת,
שְׂאִזּוּ בִימוֹת הַחֲלֵ תּוּכַל לַעֲשׂוֹת כָּל מַה
שֶּׁתִּרְצֶה, אִזּוּ יִתְקַיֵּים הַצּוּרִים וּבִיּוֹם הַשַּׁבְּעִי
שַׁבָּת לֹה' אֶלְהִיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלֹאכָה',
שֶׁתּוּכַל לְשַׁמּוֹר אֶת הַשַּׁבָּת כִּהֲלַכְתָּהּ, שֶׁלֹּא
לַעֲשׂוֹת בָּהּ שׁוֹם מְלֹאכָה, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא תִצְטָרֵךְ
לַעֲשׂוֹת מַעַט מְלֹאכָה לְכַדִּי חַיִּיךָ.

אֲבָל בְּשִׂאתָהּ נִמְצָא בַּמִּדְבָּר, וְלֹא תּוּכַל
לַעֲשׂוֹת בְּשֵׁשֶׁת יָמִים 'כָּל מְלֹאכֶתְךָ', אִלֹּא
רַק כִּדְּבִ פְּרִנְסָתְךָ - כִּדְּבִ הַצּוּרֵךְ לְחִיּוֹךְ בְּאוֹתוֹ
יוֹם כְּלַבֵּד, אִזּוּ אֶף בְּיוֹם הַשַּׁבְּעִי לְפִי מְנַיִנְךָ
שֶׁאֵתָּה צוּרֵךְ לְמִנּוּת, לֹא תּוּכַל לְשַׁמּוֹר אֶת
הַצּוּרִים שֶׁל 'לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלֹאכָה', מִפְּנֵי
שְׂאֵף בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם תִּצְטָרֵף לַעֲשׂוֹת כּוֹ
מְלֹאכָה כִּדְּבִ פְּרִנְסָתְךָ.¹

ציונים ומקורות

אֶתָּה וּבְנֵיךָ וּבָתְּךָ עֲבָדְךָ וְאִמְתְּךָ וּבְהִמְתְּךָ וּגְרָךְ אֲשֶׁר
בְּשַׁעְרֶיךָ. ז. שֶׁלֹּאֲכֹרֶה קִשָּׁה, מִפְּנֵי מַה הוֹצֵרֵךְ
לְהִזְכִּיר שִׁיעֵשָׂה מְלֹאכָה בְּשֵׁשֶׁת יָמִים. וְרֹאה הָעֵרָה
הַבָּאָה, שֶׁהַמְּפֹרָשִׁים עֲמַדוּ בּוֹה. ח. הִנֵּה
הַמְּפֹרָשִׁים טִרְחוּ לְבַאֵר כּוּוֹנַת הַפְּסוּק 'שֵׁשֶׁת יָמִים
תַּעֲבֹד', רֹאה רִש"י, אֹר הַחַיִּים, וְאִבְרַבְנָאֵל שֵׁם.
וְהַרְמַב"ן (שְׁמוֹת כג, יב) פִּירַשׁ זֶה לְשׁוֹנוֹ, שִׁיאֵמַר שֵׁשֶׁת
יָמִים תַּעֲשֶׂה כָּל מַעֲשֶׂיךָ בְּכִית וּבִשְׂדֶה, כְּעֲבוּר שִׁינוּחַ
בְּשַׁבְּעִי בֵּן אִמְתְּךָ וְהִגֵּר, לְהִיּוֹת כּוֹלֵם עֲדִים בְּמַעֲשֶׂה

לַעֲשׂוֹת מְלֹאכָה לְצוּרֵךְ אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְאִינוּ חַיִּיב
לְהַתְּעַנּוֹת בּוֹ. וְכַתֵּב הַמֵּאִירִי (שם) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, נֹרֵא לִי
הַטַּעַם, מִפְּנֵי שֶׁאִין מִתִּירִין לוֹ בִּשְׂאֵר הַיָּמִים אִלֹּא לְכַדִּי
חַיִּי בְּצִמְצוּם, וְכֹל שֶׁמַּחֲתוֹ מִצּוּמְצֻמַּת כָּכָל יוֹם, אֶף
תַּעֲנִית שֶׁל יוֹם אַחַד סַכְנָה לוֹ, וְכֹל שֶׁכֵּן בַּמְּקוֹם שֶׁהוּא
סָבוּר לְהַתְּעַנּוֹת בּוֹ. ה. וַיִּתֵּן צִוְרֵיךָ לְהַגִּיהַ
וּלְכַתּוּב 'כִּשְׂאֵתָה מִבְּעִיר בִּישׁוּב'. ו. לְשׁוֹן
הַפְּסוּקִים, 'שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֵשִׂיתָ כָּל מְלֹאכֶתְךָ,
וְיוֹם הַשַּׁבְּעִי שַׁבָּת לֹה' אֶלְהִיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלֹאכָה

תִּשְׁמְרוּ וּמִקְדָּשֵׁי תִירְאוּ וְכוּ'. וְזֶהוּ 'קְדָשִׁי בְּזִית', כְּלוּמַר, שְׂאִינֶם חֲשׂוּבִים לְפִי שְׂאִין דוֹחִין אֶת הַשֶּׁבֶת, וְאַחַר כֵּן, אִף 'אֶת שְׁבֹתֵי חֲלָלָה', הֵם תִּרְתִּי דִקְתָּרֹן אֶהְדְּדִי.

וְעַל זֶה אָמַר הַכְּתוּב (יחזקאל כב, ח) 'קְדָשִׁי בְּזִית וְאֶת שְׁבֹתֵי חֲלָלָה', דְּאָמְרִינָן פְּרִישׁ מִסְכַּת יְבָמוֹת (ו, א), יְכוּל יְהֵא בְּנֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דּוֹחָה שֶׁבֶת, תִּלְמוּד לֹאֻמַר (ויקרא יט, ל) 'אֶת שְׁבֹתֵי

פסוק 'קדשי בְּזִית וְכוּ'

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

'אֶת שְׁבֹתֵי תִשְׁמְרוּ וּמִקְדָּשֵׁי תִירְאוּ וְכוּ', מִלְּמַד הַכְּתוּב שֶׁאֲפִילוֹ בְּמִקּוּם כְּבוֹד הַמִּקְדָּשׁ, חֵיִיבִין אֲתֶם בְּכַבּוּדֵי וּלְשִׁמּוֹר הַשֶּׁבֶת.¹⁰

וְזֶהוּ - וְעַל פִּי זֶה יִתְבַּאֵר הַשִּׁיכוּת בֵּין 'קְדָשִׁי בְּזִית', לְאֶת שְׁבֹתֵי חֲלָלָה', שֶׁהַנְּבִיא מוֹכִיחַ אֶת יְרוּשָׁלַיִם, 'קְדָשִׁי בְּזִית', כְּלוּמַר, שֶׁהַקְּדָשִׁים שְׁלִי, שֶׁהֵם הַמִּשְׁכָּן וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, אֵינֶם חֲשׂוּבִים בְּעֵינֶיךָ, לְפִי שְׂאִין דוֹחִין אֶת הַשֶּׁבֶת עֲבוּר בְּנֵינֶם, וְלִכֵּן בְּזִית וּדְחִית אֹתֶם, מִשׁוּם שֶׁהַשֶּׁבֶת חֲשׂוּבָה יוֹתֵר מֵהֶם. וְאוֹלַם הִרִי אַחֲרַי כֶּן - אַחֲרֵי שְׁבִזִית אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אִף 'אֶת שְׁבֹתֵי חֲלָלָה', וְהֵם תִּרְתִּי דִקְתָּרֹן אֶהְדְּדִי - שְׁנֵי דְבָרִים שְׁסוֹתְרִים זֶה אֶת זֶה. שֶׁאִם בְּזִית אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְלֹא

הַמְּבֹזָה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהַשֶּׁבֶת דוֹחָה בְּנֵינֵינוּ, וְגַם מַחֲלֵל אֶת הַשֶּׁבֶת, סוֹתֵר אֶת עֲצֻמוֹ

וְעַל זֶה אָמַר הַכְּתוּב בְּנִבְאוֹת יִחְזַקְאֵל', שְׁבָה הוּא מוֹכִיחַ אֶת יְרוּשָׁלַיִם עַל עוֹנוֹתֶיהָ, שֶׁגִּרְמוּ לָהּ לְהַחֲרֹב וּלְהַגְלוֹת אֶת בְּנֵיהָ (יחזקאל כב, ח), 'קְדָשִׁי בְּזִית וְאֶת שְׁבֹתֵי חֲלָלָה'. וְצָרִיךְ בִּיאֹר, מֵהִי הַשִּׁיכוּת בֵּין שְׁנֵי הָעוֹנוֹת שֶׁנִּכְתְּבוּ בַּפְּסוּק זֶה, שֶׁהֵם בִּזּוּי קְדָשִׁי ה'¹¹, וְחִלּוּל הַשֶּׁבֶת.¹²

וְיֵשׁ לְבַאֵר, כִּהְקֵדַם מֵהַדְּאָמְרִינָן בְּגִמְרָא פְּרִישׁ מִסְכַּת יְבָמוֹת (ו, א),¹³ וְכוּל' יְהֵא בְּנֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דּוֹחָה שֶׁבֶת - שִׁיחָא מוֹתֵר לְחַלֵּל אֶת הַשֶּׁבֶת בְּשִׁבְלֵי קוּיִם מִצּוֹת מִלֹּאכַת בְּנֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,¹⁴ תִּלְמוּד לֹאֻמַר (ויקרא יט, ל)

צִיּוּנִים וּמְקוּדוֹת

הַשֶּׁבֶת בְּשִׁחִיתָתָם וּבַהֲפֶשֶׁטָם, שֶׁהִרִי אֵינֶם קָרְבָּיִם. וְזֶה לְשׁוֹן הַמְּדַרְשׁ נִתְחוּמָא (פְּרִשֵׁת תְּרוּמָה סִימָן א), 'קְדָשִׁי בְּזִית וְאֶת שְׁבֹתֵי חֲלָלָה', לְמַה מְבֹזָה אֶת הַקְּדָשִׁים, שְׂאִינוּ יוֹדְעֵי לְשִׁמּוֹר שֶׁבֶת. וּבְעִטְרַת צְבִי (עַל הַתְּחִינּוּמָא, שֶׁם אוֹת שֶׁ) בִּיאֹר, שֶׁכְּשֶׁרוּאָה שְׁעוּשִׁים עֲבוּדָה בְּמִקְדָּשׁ בְּשֶׁבֶת, הוּא סוֹכֵר שְׂאִין צָרִיךְ לְשִׁמּוֹר הַשֶּׁבֶת, וְזֶה סִימָן שֶׁמְבֹזָה אֶת הַקְּדָשִׁים, שֶׁאִם לֹא כֵן, הִיא מִשִּׁים אֶל לִבּוֹ שֶׁקְדוּשַׁת הַקְּדָשִׁים מִבְּטֵלָה אֶת הַשֶּׁבֶת בְּמִקְדָּשׁ. וְרָאָה עוֹד שֶׁם, בִּיאֹר נוֹסֵף. וְכֵן בִּיאֹר בְּסִפֵּר בְּדֶרֶךְ אֲלֶשׁוֹן (יחזקאל שֶׁם כב ד"ה קְדָשִׁי, נב, ב). יג. לְשׁוֹן הַגְּמָרָא, יְכוּל יְהֵא בְּנֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דוֹחָה שֶׁבֶת, תִּלְמוּד לֹאֻמַר 'אֶת שְׁבֹתֵי תִשְׁמְרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִירְאוּ', כּוֹלֵם חֵיִיבִין בְּכַבּוּדֵי. [וְעֵינֵין שֶׁם בְּהַמְּשָׁךְ הַגְּמָרָא, מְדוּעַ הוּצָרָךְ לִימוּד זֶה, וְהִרִי אֵין עֵשָׂה דוֹחָה לֹא תַעֲשֶׂה שִׁישׁ בּוֹ כְּרִת]. יד. הַר"ם (ויקרא יט, ג - בְּפִירוּשׁ הַשֵּׁנִי) בִּיאֹר, שֶׁמִּשׁוּם שְׁבִינֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דוּמָה לְצוּרְךָ גְבוּהָ, הֵינּוּ סְבוּרִים לֹאֻמַר שִׁיבּוּא עֵשָׂה שֶׁל בְּנֵינֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְיִדְחָה עֵשָׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה דְשֶׁבֶת, כְּפִי שֶׁמְקַרְבִּיבִים בְּשֶׁבֶת קְרִבְנוֹת פֶּסַח וְתַמִּיד. וְכֵן כְּתָב בְּקִרְבָּן אַהֲרֹן (קְדוּשִׁים פְּרִשָׁה ג פ"ז). וְרָאָה עוֹד, בְּעִרוּךְ לִגְר (יְבָמוֹת שֶׁם ד"ה תִּתִּי). טו. זֶה לְשׁוֹן רִשְׁיִי בְּשִׁבְעוֹת (טו, ב ד"ה אֵין בְּנֵין), אֲתֶם

בְּרֵאשִׁית, ע"כ. וְהֵינּוּ, שֶׁהַפְּסוּק 'שֶׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבוּדוּ' וְגו', הוּא כְּעֵינֵין הַקְּדָמָה וְתַנְאִי לְפִסּוּק הַבֵּא וְבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁבָּב' וְגו'. וְכֵן מְבֹאֵר גַּם מְדַבְּרֵי רַבֵּינוּ, אֲלֵא שְׁפִירֵשׁ אֶת הַהַקְּדָמָה וְהַתְּנָאִי בְּאוֹפֵן אַחֵר. ט. לְכַאוּרָה אֵין מוֹבֵן הַשִּׁיכוּת בֵּין הַדְּבָרִים שֶׁכְּתַב רַבֵּינוּ לְעִיל, לְבֵין דְּבָרֵינוּ דְּלַהֲלֵן. וְנִרְאָה שִׁישׁ כֵּאֵן אִיזָה ט"ס, וְכֵאֵן מַתְחִיל רַבֵּינוּ עֵינֵין חֲדָשׁ, לְבַאֵר הַפְּסוּק 'קְדָשִׁי בְּזִית' וְגו'. וְעֵינֵין זֶה שִׁיךְ לְמַה שֶׁכְּתַב רִשְׁיִי בְּפִרְשָׁתָנוּ (שְׁמוֹת לָה, ב) שֶׁהַכְּתוּב הַקְּדָשִׁים שְׁמִירַת שֶׁבֶת לְמִלְאכַת הַמִּשְׁכָּן, לְלַמַּד שֶׁמִּלְאכַת הַמִּשְׁכָּן אֵינָה דוֹחָה אֶת הַשֶּׁבֶת. וְצ"ע. וְאֲפִשֵׁר שֶׁלְּדַבְּרֵינוּ כֵּאֵן יֵשׁ שִׁיכוּת לְהַמּוֹבָא לְעִיל בְּתַחֲלִיל דְּרוּשׁ א', בְּעֵינֵין דְּחִיַּית הַמִּשְׁכָּן מִפְּנֵי הַשֶּׁבֶת. י. רָאָה רַבֵּינוּ חֲנַנְאֵל (תְּעִנֵּית ה, א ד"ה עַד מַתִּין) בְּשֶׁם מְדַרְשׁ חֲזִית, שֶׁבְּפִרְשָׁהּ זֶה הוֹכִיחַ יִחְזַקְאֵל הַנְּבִיא אֶת יִשְׂרָאֵל עַל כ"ד מִינֵי עֲבִירוֹת. יא. רָאָה רַד"ק שֶׁם, שְׁפִירֵשׁ שְׁבִיזוֹ אֶת הַקְּדָשִׁים, בְּכֶךְ שֶׁהִבְיָאוּ קְרִבְנוֹת מִבְּהֵמוֹת גְּזוּלִים וּפְסָחִים וְעוֹרִים, שֶׁזֶה דֶּרֶךְ בִּזּוּיִן. אֲמַנְם מְדַבְּרֵי רַבֵּינוּ בְּהַמְּשָׁךְ נִרְאָה, שֶׁ'קְדָשִׁי בְּזִית' הֵינּוּ הַמִּשְׁכָּן וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ עֲצֻמָּם. יב. הַחֻזְקוּנִי (בְּמַדְבֵּר כח, יט) פִּירֵשׁ הַשִּׁיכוּת, שֶׁאִם יְבִזּוּ אֶת הַקְּדָשִׁים עַל יְדֵי שִׁיחָהּ הַקְּרִבְנוֹת בְּעִלֵי מוּמִין, הִרִי אֲתֶם מַחֲלִילִים אֶת

ד

בְּרֵאִיתָא בִּינְקוּט (פרשת נח רמז סא), **עַל פְּסוּק** (בראשית ח, כא) **וַיֹּאמֶר ה' אֵל לְבֹנִי, הַצְדִּיקִים לָבָם בְּרִשׁוֹתָם, וְהִרְשָׁעִים הֵם בְּרִשׁוֹת לָבָם.**

פְּסוּק (שמות לה, כו) **וְכָל הַנְּשִׂימ אֲשֶׁר נָשָׂא לָבֵן אֶתְנָה בְּחֻכְמָהּ וְכו'.** **קָשָׁה, שְׁהָרִי אִם נָשָׂא לָבֵן אֶתְנָה' מְקַרֵּי שָׁהֵם בְּרִשׁוֹת לָבֵן, וְזוּהִי מִדַּת הַרְשָׁעִים,**

פסוק וְכָל הַנְּשִׂימ אֲשֶׁר נָשָׂא לָבֵן אֶתְנָה בְּחֻכְמָהּ וְכו'.

זרע שמשון המבאד

על עצמך, שגם מה שבזית את בית המקדש, אינו משום שהשבת חשובה יותר, אלא מפני שאין אתה חושש כלל לכבוד שום דבר המקודש להקב"ה.

היה חשוב בעיניך, כיון שאין בניינו דוחה את השבת, היה לך לכל הפחות לשמור את השבת שחשובה יותר מהמקדש, ואילו אתה חללת אף את השבתות. ובכך אתה מוכיח

ד

המתאווה לאיזו אומנות הרי זה סימן שהוא מוכן לה בטבעו

קדוקו בלשון הפסוק 'נשא לבן אותנה'

ותאוותם, לעשות אף מה שהוא נגד השכל, **בְּרֵאִיתָא בִּינְקוּט** (שמעוני פרשת נח רמז סא)^נ, **עַל הַפְּסוּק** (בראשית ח, כא) **וַיֹּאמֶר ה' אֵל לְבֹנִי, הַצְדִּיקִים לָבָם בְּרִשׁוֹתָם - הַצְדִּיקִים לָבָם וַיִּצְרַם בְּרִשׁוֹתָם לְהַכְנִיעוֹ, שֶׁהַצְדִּיקִים נִמְשָׁכִים אַחַר רִצּוֹן ה' וּמְכַרִּיחִים חִפְּץ לָבָם שִׁיְהִיָּה לְפִי הַדַּעַת וְהַשְׁכַּל, וְלִכֵּן יִהְיֶה מֵאִמְרָם אֵלָיו וְעֵלָיו, כְּלוֹמֵר, שֶׁגִּזְרִים עֲלָיו לְהַטּוֹתוֹ אֶל הַרְאִי וְהַצְדִּיק^ק, וְאֵילּוֹ אֲצֵל הַרְשָׁעִים הוּא לְהִפְךָ, שֶׁהֵם עֲצֻמָּם, וְשִׁכְלָם, נִמְסָרִים בְּרִשׁוֹת לָבָם - שֶׁהֵם מְשׁוֹעֲבָדִים וְנִכְנָעִים לִיצְרָם, לְעֲשׂוֹת כָּל מַה שְׁלִיבָם מֵתֹאוּה, אִף אִם הוּא נֶגְדַּת הַשְׁכַּל. וְאִם כֵּן קָשָׁה, הַיֵּאָךְ**

כתוב בפסוק (שמות לה, כו) **וְכָל הַנְּשִׂימ אֲשֶׁר נָשָׂא לָבֵן אֶתְנָה בְּחֻכְמָה טוֹו אֶת הָעֵינִים.**

קָשָׁה - יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת עַל לְשׁוֹן הַפְּסוּק, שְׁהָרִי אִם נָשָׂא לָבֵן אֶתְנָה' - שֶׁהֵלֵב שֶׁלֵּהֵן מִשְׁךְ אוֹתָן לְעֲשִׂיָּה זֶה וְנִמְשָׁכוֹ אַחֲרָיו לְעֲשׂוֹת כֵּן, מְקַרֵּי - הָרִי זֶה נִקְרָא שָׁהֵם - הַנְּשִׂימ הֵן בְּרִשׁוֹת לָבֵן - יִצְרָן הָרַע וְתֹאוּתָן, שֶׁמְשׁוֹעֲבָדוֹת לְעֲשׂוֹת כָּל מַה שִׁיצְרָן חִפְּץ, וְהָרִי זֹהוּ מִדַּת הַרְשָׁעִים, שֶׁאֵינִם שׁוֹלְטִים עַל יִצְרָם, אֲלֵא אֲדַרְבָּה הֵם נִכְנָעִים לִיצְרָם

ציונים ומקורות

תואר שהוסיף להביא פירושים נוספים. וזה לשון הבינה לעתים (דרוש סא ד"ה ואפשר), והכוונה פשוטה, שהצדיקים משעבדים את הלב, שהוא מקור הכוח המתעורר ושורש התאוה, שייכנע אל השכל לשמור משמרתו, באשר השכל הוא עיקר הוויית האדם, מהותו וחיותו האמיתית. והרשעים הם בהפך, כי הם, דהיינו, מהותם ועצמותם, שהוא השכל והחלק המעולה שבנשמה, משתעבד ונכנע אל הלב המתעורר אל התאוות הגשמיות, ויעשה מה שלבו חפץ, וכל אשר תשאלנו נפשו הבהמית כחפצה. ובתפארת שלמה (לחמשה עשר באב, ד"ה מי יתן פירש, שהלב שלהם הוא ברשותם להטות אותו לטובה, והם מכריחים את ליבם לעשות מה שהשכל גוזר, לפי

והמקדש חייבין בכבודי שהזהרתי על השבת. ובביאור הלימוד מהפסוק, ראה רש"י (יבמות ה, ב ד"ה כולכם) וקרבן אהרן (קדושים פרשה ג פ"ו). א. לשון הילקוט, הרשעים הן ברשות ליבן, 'אמר נבל בלבו' (תהלים יד, א), 'ויאמר עשו בלבו' (בראשית כו, מא), 'ויאמר ירבעם בלבו' (מלכים א יב, כו), 'ויאמר המן בלבו' (אסתר ו, ו). אבל הצדיקים ליבן ברשותן, 'וחנה היא מדברת על לבה' (שמואל א א, ג), 'ויאמר דוד אל לבו' (שמואל א כו, א), 'וישם דניאל על לבו' (דניאל א, ח), דומין לבוראן 'ויאמר ה' אל לבו' (בראשית ח, כא). וכן הוא במדרש (ב"ר סו, ח). וכעין זה גם במדרש (שם לד, י). ב. על פי יפה תואר השלם ועין יוסף (ב"ר לד, י). וראה ביפה

בְּרִשׁוֹת לְבָן, שְׁאֵם תֵּעָבֵר עַל דַּת מֹשֶׁה ויהודית, תִּצָּא מִבְּעֵלָה וְתִפְסֵיד כְּתַבְתָּהּ (ראה כתובות עב, א), וְלֹא תִמְצָא מִי שִׁישְׁאָנָה,

וַיֵּשׁ לֹמֶר, שֶׁהַנָּשִׁים אֵי אֶפְשָׁר שִׁיְהִיָּה לְבָן בְּרִשׁוֹתָן, שֶׁהָרִי רִשׁוֹת אַחֲרִים עֲלֵיהֶן (קידושין ל, ב). וּמִטַּעַם זֶה אֵינָן נְמוּ

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

וּמִטַּעַם זֶה שֶׁהַנָּשִׁים מְשׁוּעֲבֹדוֹת לְבַעֲלֵיהֶן, הַנָּשִׁים אֵינָן נְמוּ בְּרִשׁוֹת לְבָן - יִצְרֵן הָרַע, מִפְּנֵי שְׁאֵם הָאִשָּׁה תִּכְנַע לִיצְרָה הָרַע, וּמַחֲמַת כֵּן הִיא תֵּעָבֵר עַל דַּת מֹשֶׁה - עַל אִיסוּרֵי הַתּוֹרָה שֶׁכְּתוּבִים בְּתוֹרַת מֹשֶׁה רַבִּינוּ, וַיְהוּדִית - אוּ אִם תֵּעָבֹר עַל מִנְהַגֵי הַצְּנִיעוּת שֶׁקִּיבְלוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל עַל עֲצֻמָּן, אִף עַל פִּי שֶׁמִּנְהַגִּים אֵלֶּה אֵינָם כְּתוּבִים בְּתוֹרָה, תִּצָּא - תִּתְגַּרֵּשׁ מִבְּעֵלָה וְתִפְסֵיד אֶת כְּתַבְתָּהּ, שֶׁבַעֲלָה יִהְיֶה רִשְׁאֵי לְגַרְשָׁה בְּלִי לְשֵׁלֶם לֵה אֵת הַדַּמִּים שֶׁהַתְּחִיבִי בְּשַׁעַת נִישׁוּאִיָּה לְשֵׁלֶם לֵה אִם יִגְרַשְׁנָה, כִּמוֹ שֶׁשֶׁנִּינוּ (כתובות עב, א), וְלֹא תִמְצָא מִי שִׁישְׁאָנָה - מִי שִׁישָׂא אֹתָהּ לֵאשָׁה, כִּיּוֹן שִׁיתְּפָרְסֶם שֶׁהִיא עוֹבֵרַת עַל דִּינֵי הַתּוֹרָה וְעַל מִנְהַגֵי יִשְׂרָאֵל, וְגַם שְׁכִיּוֹן שֶׁלֹּא

כְּתוּב בַּפְּסוּק, שְׁדוּקָא אוֹתָן נָשִׁים שֶׁהִיוּ מְסוּרוֹת בִּיד יִצְרֵן וְתַאווֹתָן, הֵן עֲסָקוּ בְּמַלְאכַת הַמְּשָׁכָן, וְטוּוּ אֶת הַצְּמַר שֶׁל הַעֲזִימִים.²

הָאִשָּׁה אֵין לִיבָה בְּרִשׁוֹתָהּ, וְגַם הִיא אֵינָה בְּרִשׁוֹת לִיבָה לַחֲטוּא וַיֵּשׁ לֹמֶר, שֶׁמָּה שֶׁכְּתוּב כֹּאן וְכָל הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא לְבָן אֲתָנָה בְּחֻמָּהָ, בְּעַל כְּרַחֵךְ אֵין לְפָרְשׁוֹ שִׁיצְרֵן וְתַאווֹתָן נִשָּׂא אוֹתָן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן הִיוּ בְּרִשׁוֹת לְבָן, שֶׁהָרִי הַנָּשִׁים הַנְּשׁוּאוֹת, אֵי אֶפְשָׁר שִׁיְהִיָּה לְבָן בְּרִשׁוֹתָן - שֶׁשְׁכָּלָן יִשְׁלוֹט עַל יִצְרֵן, שֶׁהָרִי הַרִשׁוֹת שֶׁל אַחֲרִים - בְּעֲלֵיהֶן עֲלִיָּהֶן - בְּעֲלֵיהֶן שׁוֹלְטִין עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁהֵן מְשׁוּעֲבֹדוֹת לָהֶם (קידושין ל, ב), וְנִמְצָא שֶׁלִּיבֵן וַיִּצְרֵן אֵינָן בְּרִשׁוֹתָן אֲלֵא בְּרִשׁוֹת בְּעֲלֵיהֶן.

צִיּוּנִים וּמְקוֹדוֹת

לְכַאוּרָה נִרְאֶה שֶׁכִּמוֹ כֵּן יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת עַל הַפְּסוּק שֶׁנֶּאֱמַר בְּאֲנָשִׁים (שְׁמוֹת לו, ב) 'פֶּל אֲשֶׁר נִשְׂאוּ לְבוֹ לְקַרְבָּה אֶל הַמְּלֹאכָה לְעֵשֶׂת אֲתָנָה, אֲלֵא שֶׁהוּא מְאוּחַר מִהַפְּסוּק שֶׁהִבִּיא רַבִּינוּ. וּבְתִירּוּצוֹ שֶׁל רַבִּינוּ יוֹבֵן גַּם כּוּוֹנֵת הַפְּסוּק הָאִמּוֹר לְגַבֵּי הָאֲנָשִׁים, שֶׁלֹּא הַתְּכוּיִן הַפְּסוּק שֶׁהָאֲנָשִׁים בְּרִשׁוֹת לִיבָם. וְכֵן מְפּוֹרֵשׁ בְּאֲבֵרְבֵּנָאֵל (שְׁמוֹת לה), וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, 'לִכְּן אִמַּר וְכוּ' יִזְכּוּאוּ כָּל אִישׁ אֲשֶׁר נִשְׂאוּ לְבוֹ לְקֶרֶב אֶל הַמְּלֹאכָה, רִצָּה לֹמֶר, שֶׁלֹּא הִיָּה בָּהֶם מִי שֶׁלֹּא מְבַלְמַד הַמְּלֹאכֹת הַהֵמָּה מִמְּלִמְדוֹ בְּהַרְגֵּל, אֲלֵא מִי שֶׁמְצָא חֲבִיבָעוּ הוּא יֹדַע לְעֵשׂוֹת כָּן, וַיִּגְבַּה לְבוֹ בְּרַכִּי ה' לְבוֹא לְפָנַי שֶׁשָּׁה וְלֹמֶר לוֹ, אֲנִי אַעֲשֶׂה כֵךְ וְכֵן מִמָּה שֶׁדְּבַרְתִּי. וְנִרְאֶה לְבֹאֵר שֶׁאֵין לְדַקְדֵק בְּלִשׁוֹן הַפְּסוּק (שְׁמוֹת כה, ב) 'מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֵנו לְבוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוֹמַתִּי, שֶׁהוּא אִמּוֹר לְעִנְיֵן הַיְּדֻבָּה, וְרִצָּה הַקְּבִי"ה שִׁיתֵּנו אֶת הַיְּדֻבָּה גַּם בְּשִׂמְחָה וּבְנִיחּוּת הַלֵּב [שֶׁלֹּא תִהְיֶה הַנְּתִינָה בְּעַל כְּרַחוּ שֶׁל הַנּוֹתָן, וְלֹא תִהְיֶה נְתִינָה גְּמוּרָה], אוּלַּם בְּעִנְיֵן עֲשִׂיַת הַמְּלֹאכֹת תִּתְקַשֶׁה רַבִּנוּ, שֶׁבְּמָה שֶׁצִּרְיָן לְעֵשׂוֹת לְמַעַן מְלֹאכַת הַמְּשָׁכָן, מְדוּעַ יַעֲשׂוּ רַק כֵּן מִי שֶׁנִּשְׁמָךְ אֲתָן לְבוֹ, שֶׁזֶה מֵדַת הָרַשְׁעִים שֶׁעוֹשִׂים רַק מָה שֶׁלִּבָּם אוֹמֵר לָהֶם. ד. לְשׁוֹן הַמְּשֻׁנָּה, וְאֵלוֹ יוֹצְאוֹת שֶׁלֹּא בְּכַתּוּבָה, הַעוֹבֵרַת עַל דַּת מֹשֶׁה וַיְהוּדִית, וְאִיזוֹ הִיא דַּת מֹשֶׁה, מֵאֲכִילָתוֹ שֶׁאֵינּוּ

שֶׁהֵם שׁוֹלְטִים עַל תַּאוֹת לְכַבֵּם. ג. הָאֲלִשִׁיךְ (שֶׁם לה, כו) כְּתַב לְפָרֵשׁ, שֶׁלִּכְךָ הוֹסִיף הַפְּסוּק יִתְּבַח 'בְּחֻמָּה', וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, וְלֵהִיֹּת קִבְּלַת שִׁפְעַת כָּל אֶחָד לְפִי הַכְּתוּבָה, עַל כֵּן 'אֲשֶׁר נִשָּׂא לְבָן אוֹתָנָה בְּחֻמָּה', שֶׁהוּא גִּדְרָה גְּדוֹל מִהַקּוֹדֵם, שֶׁהִלֵּב הִיָּה נוֹשָׂא אוֹתָן קִלּוֹת כְּנִשָׁר לְעֵשׂוֹת רִצּוֹן אֲבִיהֶם שֶׁבְּשָׂמִים, טוּוּ אֵת הַעֲזִימִים שֶׁהִיא חֻמָּה יִתִּירָה, כִּי הַעֲזִימִים נְטוּוֹת עַל עֲצֻמָּן בְּחַיִּים חִיּוֹתִים וְהִיא חֻמָּה רַבָּה. וְאִמַּר 'בְּחֻמָּה' לְמָה שִׁישׁ סוּג מֵאֲשֶׁר לְבוֹ נִשְׂאוּ וְלֹא מְטוּבוֹ, וְהוּא כִּי הָרַשְׁעִים הֵם בְּרִשׁוֹת לְבָם, כִּמְהָ דַּת אִמַּר (אֶסְתֵּר ו, ו) 'וַיֹּאמֶר הֵן לְבָבוֹ, וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ בְּלָבוֹ' (בְּרַשִׁית כז, מא). אֵךְ הוּא מְפַאֵת פְּתִיּוֹת הָרַשָּׁע, וְעֲלִיוּ בְּאִמַּר (מְשָׁלִי א, כב) 'תֵּאָהֱבוּ פִתִּי, וְקִרְאָה (שֶׁם ט, יג) 'אֵשֶׁת כְּסִילוֹת'. אֵךְ בּוֹזָה הוּא מְפַאֵת חֻמָּה, וְזֶהוּ 'אֲשֶׁר נִשָּׂא לְבָן אוֹתָנָה בְּחֻמָּה' שֶׁהוּא לִיבָן אֶת גּוֹפֵן לְעֵשׂוֹת אוֹתָם, וְהוּא בְּחֻמָּה לְעֵשׂוֹת הַטוֹב בְּעִנְיֵי הַיּוֹצֵר, וְלֹא בְּפִתִּיּוֹת כִּכָּל אֲשֶׁר לְבָן נוֹשָׂא אוֹתָן שֶׁהֵן בְּרִשׁוֹת לְבָן. וְרִאֵה עוֹד בְּדִרוּשׁ שְׁמוּאֵל (פְּרֻשַׁת וַיְקַהֵל ד"ה וְכָל) שֶׁכְּתוּב זֶה לְשׁוֹנוֹ, 'וְכָל אִשָּׁה בִּידֵיהֶם טוּו' (שְׁמוֹת לה כה), קֶשֶׁה, פְּשִׁיטָא בִּידֵים. שִׁמְעֵתִי בְּשֶׁם שֶׁאֵר בְּשָׂרִי הָרַב הַגְּדוֹל רַבִּי שֶׁפְּטַל ש"ל ז"ל, דַּיִתָּא צְדִיקִים לִיבָם בְּרִשׁוֹתָם, וְרַשְׁעִים הֵם בְּרִשׁוֹת לִיבָם, זֶהוּ שֶׁכְּתוּב חֻמַּת לֵב בִּידֵיהֶם, הֵינִי בְּרִשׁוֹתָהּ. הֵנָּה

וְטַב לְמִיתָב טַן דּוּ מִלְמִיתָב אַרְמְלוּ (יבמות
 קיה, ב; קידושין מא, א), וְאִין לָךְ בְּשֶׁרָה בְּנָשִׁים
 אֶלָּא הַעוֹשָׂה רְצוֹן בְּעֵלָה (ילקוט שמעוני
 שופטים רמז מב).

אָבֵל בְּאֵן הַפְּתוּב מִיִּירֵי בְּאֻמְנוֹת
 הַצְּרִיכָה חֲכָמָה יִתְרָה, כְּמוֹ
 שֶׁפָּרַשׁ רַשִׁ"י עַל פָּסוּק זֶה, וְלִלְמֹד
 אֻמְנוֹת כְּמוֹ זֶה, אֵינּוּ תְּלוּי בְּרְצוֹן הָאָדָם

לְשַׁעֲבֵד לְבוֹ וְעַצְמוֹ לְכָךְ, דְּדִילְמָא לֹא
 יַעֲלָה בְּיָדוֹ לְפִי שְׂאִין לוֹ בְּטַבְּעוֹ הָאֻמוֹן
 יָדִים הַצְּרִיף, וְאֶפְלוּ שְׂיִהִיָּה לְבוֹ בְּרִשׁוֹתוֹ
 לֹא יוֹעִיל כְּלוּם. אָבֵל אִם הֵלֵב יִשְׁאֲנוּ
 לְלַמֵּד אֻמְנוֹת זֶה, שְׁמַע מִיָּנִיה, שֶׁהוּא
 מוֹכֵן בְּטַבְּעוֹ לְלַמְדוֹ אִם יִרְצָה לְמַרְחָ,
 וְעַל זֶה אָמַר הַפְּתוּב וְכָל הַנָּשִׁים אֲשֶׁר
 נָשָׂא לְבָן וְכו'.

זרע שמשון המבאד

ותאות ליכן נשא אותן, אָבֵל בְּאֵן הַפְּתוּב
 מִיִּירֵי בְּאֻמְנוֹת שֶׁל טוּוִיית הַצְּמֵר שֶׁל הַעוֹזִים,
 הַצְּרִיכָה חֲכָמָה יִתְרָה, כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַשִׁ"י עַל
 פָּסוּק זֶה, שֶׁהַנָּשִׁים^ו הִיוּ טוֹוֹת אֶת הַצְּמֵר מֵעַל
 גְּבֵי הַעוֹזִים. וְלִלְמֹד אֻמְנוֹת הַיִּידִים הַנְּצַרְכָת
 לְמִלְאכָה כְּמוֹ זֶה, אֵינּוּ תְּלוּי בְּרְצוֹן הָאָדָם
 לְשַׁעֲבֵד לְבוֹ וְעַצְמוֹ לְכָךְ, דְּדִילְמָא לֹא יַעֲלָה
 בְּיָדוֹ - לֹא יַצְלִיחַ בַּכֵּךְ, לְפִי שְׂאִין לוֹ בְּטַבְּעוֹ
 אֶת הָאֻמוֹן - הַרְגַלְת הַיִּידִים הַצְּרִיף לְאוּמְנוֹת
 כְּזוֹ. וְאֶפְלוּ שְׂיִהִיָּה לְבוֹ בְּרִשׁוֹתוֹ - שִׁיצְרוּ
 הַרַע וְתַאוּתוֹ, יִהְיוּ מְשׁוּעָבֵדִים וְנִכְנַעִים
 לְשַׁכְלוֹ וְלַרְצוֹנוֹתוֹ הַטּוֹבִים, לֹא יוֹעִיל בַּכֵּךְ
 כְּלוּם לְלִימוּד הָאוּמְנוֹת.

אָבֵל אִם הֵלֵב הַרְצוֹן שֶׁלוֹ יִשְׁאֲנוּ -
 שֶׁמַּעֲצָמוּ יִרְגִישׁ, שֶׁהוּא חַפֵּץ וּמִתַּאוֹה לְלַמְד
 אֻמְנוֹת זֶה, שְׁמַע מִיָּנִיה - מוֹכַח מִכֵּךְ, שֶׁהוּא
 מוֹכֵן בְּטַבְּעוֹ לְלַמְדוֹ אִם יִרְצָה לְמַרְחָ
 בְּלִימוּדוֹ. וְעַל זֶה אָמַר הַפְּתוּב וְכָל הַנָּשִׁים

יהיו בידה מעות, שהרי לא תקבל את דמי
 כתובתה, לא ירצו להנשא לה^ה, וְטַב לְמִיתָב טַן
 דּוּ, מִלְמִיתָב אַרְמְלוֹ - עֵדִיף בַּעֲיֵנִי אִשָּׁה לְהַנְשֵׂא
 לְבַעַל, אִף שֶׁהוּא מֵהַפְּחוּתִים שֶׁבַּאֲנָשִׁים, מֵאֲשֶׁר
 לַחַיִּית לְבִדָּה כְּמוֹ אֲלַמְנָה (יבמות קיה, ב; קידושין
 מא, א)¹, וּמַחֲמַת הַפַּחַד שִׁיגְרַשְׁנָה בַּעֲלָה וְתִישָׂא
 גְּלַמּוּדָה, אִשָּׁה אֵינָה נִמְסַרַת בְּרִשׁוֹת יַצְרָה הַרַע
 לְעַבּוֹר עַל דִּינֵי הַתּוֹרָה וּמִנְהַגֵי בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל,
 אֲלָא הִיא מִשְׁתַּעֲבֵדַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹן בַּעֲלָה,
 וְלִהְתַּנְהֵג בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה וּמִנְהַגֵי הַצְּנִיעוּת שֶׁל
 בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל. וְעוֹד, שְׂאִין לָךְ בְּשֶׁרָה בְּנָשִׁים
 אֶלָּא הַעוֹשָׂה רְצוֹן בְּעֵלָה (ילקוט שמעוני שופטים
 רמז מב)¹, וְעַל כֵּן כָּל אִשָּׁה נִשְׂוָה, אֵינָה בְּרִשׁוֹת
 לְבָה וְיַצְרָה, אֲלָא הִיא בְּרִשׁוֹת בַּעֲלָה, וְלִיכָּה
 מִתַּאוֹה לַעֲשׂוֹת רַק מַה שֶׁהוּא רְצוֹנוֹ².

נשא לבן בחכמה - חשק ליבן לעשות אומנות קשה
 ועל כן בודאי שמה שכתוב בתורה אֲשֶׁר
 נָשָׂא לְבָן אֲתַנְּהָ, אֵינּוּ הַכּוּוֹנָה שִׁיצְרֵן הַרַע

ציונים ומקורות

גופים, משבת אלמנה. ז. לשון הילקוט, וכי מה
 טיבה של יעל שבאת תשועה גדולה על ידה, אמרו
 אשה כשרה היתה, ועושה רצון בעלה, מכאן אמרו, אין
 לך אשה כשרה בנשים, אלא אשה שהיא עושה רצון
 בעלה. ח. וזה לשון הרמב"ם (הלכות אישות פט"ו
 ה"כ), וכן צו חכמים על האשה, שתהיה מכבדת את
 בעלה ביותר מדאי, ויהיה לו עליה מורא, ותעשה כל
 מעשיה על פיו, ויהיה בעיניה כמו שר או מלך, מהלכת
 בתאוות לבו, ומרחקת כל שישנא. ט. לשון
 רש"י, שנו את העוים, היא היתה אומנות יתירה,
 שמעל גבי העוים טווין אותן. י. נראה שכוונת

מעושר, ומשמשתו נדה, ולא קוצה לה חלה, ונודרת
 ואינה מקיימת. ואיזוהי דת יהודית, יוצאה וראשה
 פרוע, וטווה בשוק, ומדברת עם כל אדם. נדמי
 הכתובה, הם מאתים זוו לבתולה, ומאה זוו לבעולה].
 ה. ראה בכתובות (פד, א), לכתובת אשה משום חינא,
 ופירשו התוספות (ד"ה לכתובה) בשם רבינו חננאל,
 שימצאו הנשים חן בעיני האנשים, ויהיה להן קופצים
 יותר. וכתבו, שכן משמע בערוך ובירושלמי. אמנם
 רש"י (שם) ביאר בענין אחר. ו. זה לשון רש"י
 (קידושין שם ד"ה דאמר ר"ל), משל הוא שהנשים
 אמרות על בעל כל דהו, שהוא טוב לשבת עם שני

ה

פסוק 'וְהַנְּשָׂאִים הַבְּיָאוּ' (שמות לה, כו) ופרוש רש"י. **אָמַר רַבִּי נֵתָן, מָה תַּחֲלָה, וְלֹא עָשׂוּ כֵן בְּגִדְבַת הַמְּשֻׁכָּן.**

זרע שמשון המבאד

אֲשֶׁר נִשָּׂא לָבָן אֶתְנָה בְּחֶמְקָה טוֹו אֶת הָעֵיזִים, שֶׁהַנְּשִׂימִם שֶׁלִּבָּן חֶשֶׁק לְלַמּוֹד אֵת חֲכַמַּת טוֹוִיִּית הַצֶּמֶר מֵעַל גְּבֵי הָעֵיזִים, עַל יַדִּי

כֵּן הַתְּבַרֵּר לְהֵן שֶׁטְבַעַן רָאוּי לְאוֹמְנוֹת זו, וְלִכֵּן לְמַדּוֹ חֲכַמָּה זו, וְאַחַר כֵּךְ טוֹו אֵת הָעֵיזִים, לְצוֹרֵךְ הַמְּשֻׁכָּן.¹

ה

טעמים לעונשם של הנשיאים שנחסר אות יו"ד משמם

נְשִׂאִים לְהַתְּנַדֵּב בְּחִנְפַת הַמְּזֻבָּח תַּחֲלָה - חסרון ה'יו"ד' על שלא התנדבו בראשונה לנדבת המשכן ברש"י² על הפסוק (שמות לה, כז)³ **'וְהַנְּשָׂאִים הַבְּיָאוּ', תִּיבַת 'וְהַנְּשִׂאִים' חֲסִירָה יו"ד, וּבִטְעַם הַדְּבַר, אָמַר רַבִּי נֵתָן, מָה רָאוּ**

נְשִׂאִים לְהַתְּנַדֵּב בְּחִנְפַת הַמְּזֻבָּח תַּחֲלָה - לאחר שהוקם המשכן, התנדבו הנשיאים להביא קרבנות לחנוכת המזבח, לפני שכל הציבור הקריבו קרבנות⁴, וְהָרִי לֹא עָשׂוּ כֵן -

ציונים ומקורות

המלאכות האלה ממלמד, או מי שאימן בהן ידי כלל, אבל מצא בטבעו שידע לעשות כן, ויגבה לבו בדרכי ה', לבא לפני משה לאמר לו, אני אעשה כל אשר אדני דובר, ע"כ. אולם יש חילוק ביניהם, שלפי הרמב"ן מקודם הרגיש האדם שבטבעו לעשות מלאכה זו, ואחר כך נשא לבו אותו, ויגבה לבו בדרכי ה', לקבל עליו לעשות המלאכה. אמנם לפירוש רבנו, מה שנשאו לבו, הכוונה שמצא חשק בלבו למלאכה זו, וזה עצמו היה סימן שבטבעו הוא מוכן לכך. וראה בהערה לעיל, דברי האברבנאל. א. מקור דברי רש"י, הוא בספרי (פרשת במדבר פ' מה). ב. לשון הפסוק, 'וְהַנְּשָׂאִים הַבְּיָאוּ אֵת אֲבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֵת אֲבְנֵי הַמַּלְאִים לְאֶפֶד וְלַחֲשׂוֹן'. ג. לשון רש"י, אמר רבי נתן, מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחלה, ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחלה, אלא כך אמרו נשיאים, יתנדבו צבור מה שמתנדבין, ומה שמחסיירים אנו משלימין אותו. כיון שהשלימו צבור את הכל, שנאמר (שמות לו, ז) וְהַמְּלָאכָה הִיתָה דִּים, אמרו, נשיאים מה עלינו לעשות, הביאו את אבני השהם וגו', לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחלה. ולפי שנתעצלו מתחילה, נחסרה אות משמם, ו'הנשאים' כתיב. ד. כמו שכתוב בפרשת נשא (במדבר פק ז). בספרי דבי רב (הרב דוד פארוז זצ"ל, על הספרי פיסקא מה) ביאר השאלה, מדוע הקדימו להביא הקרבנות קודם שנצטוו עליהם. ואילו אבני השוהם לנדבת המשכן הם הביאו רק לאחר שנצטוו להביאם [עייין שם שדקדק כן מלשון הפסוק]. ובשפתי כהן (פרשת נשא ד"ה ויקריבו נשיא) דקדק, למה התחילו הם תחילה

רבינו היא, שבשאר אומנות לפעמים מה שהאדם אינו לומד אותה, הוא מפני שהוא הולך אחר יצרו ותאוותיו ועצלנותו, ואינו מתאוה ללמוד אומנות, אך אם היה כופה את יצרו ומשעבד תאוותיו לשכלו, היה יכול ללמוד האומנות. אמנם באומנות התלויה באימון הידיים, כמו טוויית הצמר מעל גבי העיזים, גם אם יכפה את יצרו, יתכן שלא יוכל ללמוד, לפי שבטבעו אינו מוכן לאומנות זו. ורק אם הילב שלו⁵ נושא אותו, כלומר, שנמשך ללמוד אומנות זו, יש בכך סימן שהוא מוכן בטבעו לאומנות זו וראוי לו ללמוד אותה. ועל כן אמר הכתוב, שהנשים ש'נשא לבן אותה בחכמה', כלומר, שהרגישו רצון וחפץ בלבבם להתעסק באומנות של טוויית הצמר מעל גבי העיזים, למדו את האומנות ואכן טוו צמר זה. והשוה לדברי רבינו, את דברי החובת הלבבות (שער הבחון פ"א) וזה לשונו, ולכל אדם יש חפץ במלאכה או חסורה מבילתי זולתה, כבר הטביע האל לה בטבעו אהבה וחבה, וכן בשאר החיים, כמו שהטביע בטבע החתול צידת העכברים וכו', ועל הדמיון הזה תמצא מדות בני אדם וגופותם מוכנות לסחורות ולמלאכות. ומי שמוצא במדותיו וטבעו נוסף אל מלאכה מהמלאכות, ויהיה גופו ראוי לה, ויוכל לסבול את טרחה, יחזר עליה וישים אותה סבה להבאת מזונו ויסבל מתקנה ומרירותה וכו'. יא. כעין דברי רבנו פירש הרמב"ן (שם לה, כא) [על הפסוק האמור לגבי האנשים 'ויבואו כל איש אשר נשאו לבו'], 'אשר נשא לבן אותנה', כמו 'ויגבה לבו בדרכי ה'' וזה לשונו, וטעם 'אשר נשאו לבו לקרבה אל המלאכה' (שם לו, ב), כי לא היה בהם שלמד את

יֵשׁ לְדַקְדָּק, טַעְמָא מַאי גִעְנֵשׁוּ בְּעֵנֶשׁ
זֶה, וּמַה מְדָה בְּגִנְדַּר מְדָה אִיבָא.
וַיְדוּעַ, מַה שְּׁפָתַב הָרַב זִלְהִי (ספר
הליקוטים ישעיהו סימן לב ד"ה והיה),
שְׁבִנְתִּינַת הַצְּדָקָה יֵשׁ לוֹ לְאָדָם לְכוֹן

אָלָא, אָמְרוּ, יִתְנַדְבוּ צְבוּר מַה שְּׁיִתְנַדְבוּ,
וּמַה שְּׁיִחְסַר אָנוּ מִשְׁלִימִין אוֹתוֹ, בִּיּוֹן
שְׁהַשְּׁלִימוּ צְבוּר הַפֶּלַל, הַבִּיאוּ 'אֶבְנֵי הַשֵּׁהִם'
וְכוּ'. וּלְפִי שְׁנַתְעַצְלוּ מִתְחַלְהָה, נַעֲדָרְהָ אוֹת
מִשְׁמָם, 'וְהַנְּשֵׂאִים' בְּתִיב, עַד כָּאן.

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְבֹאֵר

נחסרה אות יו"ד מְשָׁם - מתיבת
הנשיאים, כעונש על העצלות, ולכן
'וְהַנְּשֵׂאִים' בְּתִיב בלי יו"ד, עַד כָּאן.

דקדוק בעונש חסרון אות יו"ד

וַיֵּשׁ לְדַקְדָּק בְּדַבְרֵי רִשִׁי, דְּטַעְמָא מַאי -
מהו הטעם שְׁנַעֲנֵשׁוּ הנשיאים בדוקא בְּעֵנֶשׁ
זֶה שנחסר אות יו"ד משם, וּמַה מְדָה בְּגִנְדַּר
מְדָה - מדת העונש הדומה למדת החטא,
אִיבָא - יש בזה, שהרי הקב"ה מעניש לאדם
על עוונותיו, בדבר הדומה לחטא שעשה
(סנהדרין צ, א)¹, ובמה דומה חסרון היו"ד,
למה שהתעצלו הנשיאים להביא את נדבת
המשכן.²

חסרון היו"ד, נגד חסרון הנדבה הרמוזה ביו"ד

וַיֵּשׁ לְבֹאֵר, בְּהַקְדָּם מַה שְּׁיְדוּעַ, מַה
שְּׁפָתַב הָרַב הָאֲרִי זִלְהִי (ספר הליקוטים
ישעיהו סימן לב ד"ה והיה), 'שְׁבִנְתִּינַת הַצְּדָקָה
לְעֵנִי, יֵשׁ לוֹ לְאָדָם לְכוֹן אֵת הַפְּסוּקָה (ישעיהו

לא התנדבו הנשיאים תחילה בְּנִדְבַת הַמִּשְׁכָּן
- כשהתנדבו ישראל להביא תרומתם לבנין
המשכן, אלא הביאו הנשיאים את נדבתם,
רק לאחר שהביאו כל הציבור את נדבתם.³
אָלָא התשובה לכך היא, שבנדבת המשכן
אָמְרוּ הנשיאים בליבם, וַיִּתְנַדְבוּ צְבוּר
בתחילה למלאכת המשכן מַה שְּׁיִתְנַדְבוּ -
מה שירצו להתנדב ממה שברשותם, וּמַה
שְּׁיִחְסַר למלאכת המשכן, אחרי שיגמרו
הציבור להתנדב, אָנוּ מִשְׁלִימִין אוֹתוֹ. וּפִיּוֹן
שְׁהַשְּׁלִימוּ צְבוּר הַפֶּלַל, ולא היה לנשיאים מה
להביא לצורך המשכן, הַבִּיאוּ אֵת 'אֶבְנֵי
הַשֵּׁהִם וְאֵת אֶבְנֵי הַמְּלֵאִים', לצורך בגדי
הכהן גדול. וכיון שראו הנשיאים, שבשביל
שהתעצלו לא נשאר להם מה להביא נדבה
למלאכת המשכן, קיבלו על עצמם,
שבחנוכת המזבח יזדרזו, ויהיו הם
הראשונים להקריב קרבנות. וּלְפִי שְׁנַתְעַצְלוּ
הנשיאים מִתְחַלְהָה בנדבת המשכן, נַעֲדָרְהָ -

ציונים ומקורות

יהיה הדבר הזה ויאמר הנך ראה בעיניך ומשם לא
תאכל, וכתוב (שם ז, כ) ויהי לו כן וירמסו אתו העם
בשער וימת. והאלשי"ך בספרו רוממות אל (תהלים
סב, יג) ביאר הטעם לזה, למען יבין לשוב על ידי מה
שלוקה. ז. ראה בזה ככלי יקר (והובאו דבריו
בהערה להלן), וברוח חיים (להחיד"א, דרוש יד לשבת
תשובה). י. זה לשון ספר הליקוטים, ויהיה
מעשה הצדקה שלום, כבר ידעת, כי בעוונותינו
הרבים, בגלות נפרדו איש מעל אחיו, ויהי מן י"ה.
והנה על ידי הצדקה, הוא מקשר קב"ה בשכינתיה,
ועולה ויהי לי"ה. וזה שכתוב 'ויהי קשור להוי"ה,
וזה גורם מעשה הצדקה. גם גורם זיווג יסוד ג"כ,
שנקרא 'שלו"ם'. וזה גם כן על ידי מעשה הצדקה.
ומורי זיל אמר בפסוק כוונה אחת בצדקה, והוא
שיכרין כי זרוע אדם הנותן הוא בסוד וא"ו, והוא
אצבעות הנותן הם ה' ראשונה, והפרוטה שנותן היא

ולא עשו כבוד למשה ולאהרן. ה. שהרי
מקודם כתוב (שמות לה, כא-כו) שכל האנשים והנשים
הביאו את תרומת ה', ורק לאחר מכן (פסוק כז) כתוב
והנשיאים הביאו. ו. לשון המדרש (במדבר
יב, טז), לפי שבשעה שאמר משה 'כל נדיב לב יביאו
תרומת ה' למלאכת המשכן', ולא אמר לנשיאים, היה
רע בעיניהם של שלא אמר להביא, אמרו, יביאו
העם מה שיביאו ומה שיחסרו נמלא אנחנו. וראה
בעין יוסף, הטעם שהקפידו על כך. ז. דברי
רש"י מכאן ואילך, הם על פי מדרש (במדבר יב, טז).
ח. לשון הגמרא, מנין שכל מדותיו של הקדוש ברוך
הוא מדה כנגד מדה, שנאמר (מלכים ב ז, א) וַיֹּאמֶר
אלישע ושמעו דבר ה' [וגו'] כעת מחר סאה סלת
בשקל וסאתים שערם בשקל בשער שמרון, וכתוב
(שם פסוק ב) וַיִּעַן השליש אשר למלך שמעון על ידו
את איש האלקים ויאמר הנה ה' עושה ארבות בשמים

וְעוֹד בְּדֶרֶךְ אַחַר, אָמְרוּ בְּזֵהָר (עיי' תיקוני זוהר הקדמה יג, א; וזוהר פרשת תרומה קמט, א), **כִּי הַמִּשְׁפָּן הוּא רָמֵז לְעוֹלָם הַזֶּה וְלְעוֹלָם הַבָּא, וְהֵם שְׁלֵא הִבְיָאוּ נְדָבָתָם**

וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְדָקָה שְׁלוֹם (ישעיהו לב, יז), **וְהַפְרוּטָה שֶׁהוּא נוֹתֵן לְעַנִּי, הוּא רָמֵז לְיוֹ"ד שְׁבַשְׁם וְכו' וְכֵאן שֶׁהֵם לֹא הִבְיָאוּ צְדָקָתָם וְנְדָבָתָם לָהּ, נְעַדְרָה אוֹת יוֹ"ד מִשְׁמָם.**

זרע שְׁמֻשׁוֹן הַמְבָאָר

ועל ידי זה נעשה כאילו ח"ו נחסר אות יו"ד מהשם, לכך נענשו במדה כנגד מדה, ונְעַדְרָה - נחסר אות יו"ד מִשְׁמָם.²

חסרון היו"ד, כנגד חלק בעולם הבא שנחסר במניעה של נדבת המשכן

וְעוֹד יֵשׁ לְבֹאֵר הַטַּעַם הַשְּׁנַיִמִים נַעֲנֵשׁוּ בְדוּקָא בְּהַחֲסֵרַת אוֹת יוֹ"ד מִשְׁמָם, בְּדֶרֶךְ אַחַר, בְּהַקְדָּם מֵה שְׁאָמְרוּ בְּזֵהָר (עיי' תיקוני זוהר הקדמה יג, א; זוהר פרשת תרומה קמט, א), **כִּי הַמִּשְׁפָּן הוּא רָמֵז גַּם לְעוֹלָם הַזֶּה, וְגַם לְעוֹלָם הַבָּא, לְפִי שְׁכַל פֶּרֶט וּפְרֵט מֵהַמִּשְׁכָּן וְכִלְיוֹ, רָמַז לְעַנִּי מִסוּיִם בְּעוֹלָם הַזֶּה אוֹ בְּעוֹלָם**

לב, יז)³ וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְדָקָה שְׁלוֹם, לפי שהשם היו"ה הנרמז בתיבת והי"ה, נשלם [מלשון שלר"ם] על ידי המעשה של נתינת צדקה. והיינו, מפני שהפְרוּטָה³ שֶׁהוּא נוֹתֵן לְעַנִּי, שהיא דומה לנקודה קטנה, הוּא רָמֵז לְאוֹת יוֹ"ד שְׁבַשְׁם וְכו', שהיא כמו נקודה קטנה, והזרוע של נותן הצדקה, דומה לוא"ו שבשם, וחמש אצבעותיו של הנותן, הם כנגד הה"א ראשונה שבשם, וחמש אצבעותיו של העני המקבל הצדקה, הם כנגד הה"א האחרונה שבשם. וְכֵאן בְּנִדְבַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁהֵם - הַנְּשִׂאִים לֹא הִבְיָאוּ צְדָקָתָם וְנְדָבָתָם לָהּ,

ציונים ומקורות

שנחסר מהם אות יו"ד. יד. לשון התיקוני זוהר, ותיקונא דמשכנא הוה ציורא דעובדא דבראשית וגנתא דערין. ואיתא בזוהר (פרשת תרומה קמט, א; קסב, ב), ציורא דעובדא דבראשית, וציורא דמשכנא, וציורא דבר נש - חד אינון. ובזוהר (פרשת פקודי רכ, ב) איתא, כד ברא קודשא בריך הוא עלמא, ברא ליה כגוונא דלעילא, למהוי עלמא דא בדיקנא דעלמא דלעילא וכו', וכלא אתרשים בעבידת משכנא - כשברא הקב"ה את העולם, ברא אותו כדוגמא של מעלה, כדי שהעולם הזה, יהיה בדוגמת העולם העליון המשובח וכו', והכל נרשם בעבודת המשכן. ועוד אמרו (זוהר פרשת תרומה קכז, א), ברא דא אתעביד משכנא ואתבני דאיהו בדיוקנא דעלמא דלעילא, ובדיקנא דעלמא תתא - בסוד זה נעשה ונבנה המשכן, שהוא בדיוקן [-בצורה] של העולם העליון, ובדיקון של העולם התחתון. ומבואר בזוהר (פרשת פקודי רלא, ב), שבמלאכת המשכן עם כל פרטי הכלים שנבנה ונתקן במקדש, נתקן דוגמתו אבר פרטי בקומת השכינה. בזוהר (פרשת ויקרא ג, ב) אמרו, כיומא דאיתקם משכנא לתתא, בההיא יומא איתקם משכנא אריכא לעלא עימיה. **באלשיך** (במדבר ז, א) כתב, המשכן היה בו דוגמא של מעלה ושל מטה, והביא שבמדרש (במד"ר יב, טו) מבואר, שכשהוקם משכן התחתון, הוקם משכן העליון הוא משכן הנער. ועל כן, כל הדברים שהיו במשכן היו

בסוד י', וה' אצבעות העני המקבל הרי ה', וזהו 'והיה'. יא. לשון הפסוק, וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְדָקָה שְׁלוֹם וְעִבְדַת הַצְדָקָה הַשְּׂקֵט וְנָטַח עַד עוֹלָם. יב. בשער מאמרי חז"ל (פירוש פרקי אבות פ"ב ד"ה דע) כתוב כי דבר זה של הצדקה שהוא נותן, הוא בחינת יו"ד. אך בספר הליקוטים (ישעיהו סימן לב ד"ה והיה) איתא, והפרוטה שנותן היא בסוד י". יג. היינו שהצדקה עצמה היא הפרוטה כנגד היו"ד, והנשיאים לא הביאו הצדקה עצמה, ואילו שאר האותיות שכנגד פרטי נתינתה, סובבים ותלויים בעיקר הצדקה - הפרוטה. בפירוש זה מבאר רבינו, שאות היו"ד שנחסר מהם, הוא נגד אות יו"ד שבשם היו"ה. וראה ברבת מועדי' לחיים (להרב חיים פאלאגני וצ"ל, ח"ב דרוש לחודש ניסן) שפירש בקיצור דברים, כעין פירוש רבינו. וכדעת רבינו, גם דעת הכלי יקר (שמות לה, כז), אלא שביאר באופן אחר וזה לשונו, ומה שנחסר יו"ד דוקא וכו', לפי שאמר הקדוש ברוך הוא (תהלים קא, ה) ג'בה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל, ואלל הנשיאים היתה בלי ספק רוח גאוה, באומרם דרך התפארות מי ימלא מה שאנחנו מחסרים, אבל אנחנו ממלאים כל מה שהציבור מחסרים, על כן לקח הקדוש ברוך הוא משמם אות יו"ד, כי רק אות זה מן השם הגדול היה חקוק בשמם, ואותו לקח ה' מהם לומר, אין כאן מקומו, ע"כ. ועיין שם, שכתב גם טעמים נוספים למה

נדונו בַּחֲמוּרָה, שֶׁנַּעֲדָרָה יו"ד שְׁהוּא רָמוֹן
לְעוֹלָם הַבָּא שֶׁהִיא הַחֲמוּרָה.
אִי נָפְיִי, שְׁכָל יִשְׂרָאֵל הִבְיָאוּ מְמוֹנָם,
דְּהִינּוּ מְמוֹן הָעוֹלָם הַזֶּה, לְעֵשׂוֹת

תַּחֲלָה לְמִלְאֶכֶת הַמִּשְׁכָּן, חֲטָאוּ בְיו"ד
וְה"א (ראה מנחות כט, ב), וְקִיּוּמָא לָן (כתובות
לב, ב), כְּדִי רִשְׁעָה אַחַת אֶתְּהָ מְחִיבּוֹ, וְאִי
אֶתְּהָ מְחִיבּוֹ מִשּׁוֹם שְׁתֵּי רִשְׁעִיּוֹת. וְעַל כֵּן

זרע שמעון המבאר

על מעשה עבירה אחת^ט, מענישים אותו רק
באחד מהעונשים, והיינו בחמור משניהם.
וְעַל כֵּן נְדוּנו - נַעֲשׂוּ הַנְּשִׂאִים בַּחֲמוּרָה -
בַּעֲוֹנַת הַחֲמוּרָה, שֶׁנַּעֲדָרָה - נַחֲסָה יו"ד
מִשָּׁמֶם, שְׁהוּא רָמוֹן לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁהִיא
הַחֲמוּרָה, וְלֹא נַעֲשׂוּ בְאֹת ה"א, שֶׁהִיא כִּנְגַד
הָעוֹלָם הַזֶּה שֶׁהוּא יוֹתֵר קָל.

נדבת ישראל ממון שטרחו להשיגו, חשובה מנדבת הנשיאים
אִי נָפְיִי - יש לפרש באופן אחר, למה
נחסר משמם את יו"ד המרמו לעולם הבא.
והיינו משום שְׁכָל יִשְׂרָאֵל הִבְיָאוּ מְמוֹנָם,
דְּהִינּוּ הַמְמוֹן שֶׁהִגִּיעַ לָהֶם עַל יְדֵי הַשְּׁתַדְּלוֹת

הבא. ובגמרא (מנחות כט, ב)^{טו} אמרו שהעולם
הזה נברא באות ה"א, והעולם הבא נברא
באות יו"ד^{טז}, וְהֵם - הַנְּשִׂאִים, שֶׁלֹּא הִבְיָאוּ
נִדְבָתָם תַּחֲלָה לְמִלְאֶכֶת הַמִּשְׁכָּן, הַמְרַמּוֹ
לְעוֹלָם הַזֶּה וְלְעוֹלָם הַבָּא, חֲטָאוּ וּפְגַמּוּ בְּאֹת
יו"ד - נגד העולם הבא, וְבְאֹת ה"א נגד
הָעוֹלָם הַזֶּה, וְהִיוּ רְאוּיִים לְהַעֲנִשׁ בְּשֵׁתֵי
הָאוֹתוֹת^{יז}, וְקִיּוּמָא לָן - אִמְנַם נַפְסָא דְּהַלְכָה
בְּגִמְרָא (כתובות לב, ב)^{יח}, כְּכוֹונַת הַכְּתוּב (דברים
כה, ב) 'כְּדִי רִשְׁעָתוֹ, שְׁכָדִי רִשְׁעָה אַחַת אֶתְּהָ
מְחִיבּוֹ, וְאִי אֶתְּהָ מְחִיבּוֹ מִשּׁוֹם שְׁתֵּי
רִשְׁעִיּוֹת - באופן שאדם התחייב שני עונשים

ציונים ומקורות

להחסירה מהם, כנראה כוונת רבנו היא שמה שא
למצוא איזה רמז בשמם לאות ה"א ולהענישם בכך.
ואפשר שהכוונה היא שבלשון הפסוק 'והנשיאים
הביאו' אפשר היה להחסיר את האות ה"א
מ'והנשיאים'. יח. לשון הגמרא, אלמא קסבר
רבי יוחנן, כל היכא דאיכא ממון ומלקות ואתרו ביה,
מילקא לקי ממונא לא משלם, מנא ליה לרבי יוחנן
הא, אמר קרא (דברים כה, ב) 'כדי רשעתו', משום
רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום
שתי רשעיות, וסמך ליה (שם פסוק ג) 'ארבעים יכנו'.
יט. כגון שגנב בשבת ממון ונתחייב במשיכתו
כשהוציאו מרשות לרשות בשבת, ומתוך כך נתחייב
מיתה וממון ברגע אחד. כ. רבינו כאן מבאר
כדעת רבי יוחנן שם, הדורש מהסמיכות של 'כדי
רשעתו' ל'ארבעים יכנו', שאם התחייב ממון
ומלקות, הרי הוא לוקה ולא משלם. ונמצא שהוא
נענש בעונש החמור. ואף שעולא חולק שם, וסובר
שמשלם ואינו לוקה, מכל מקום, ההלכה היא כרבי
יוחנן, כמבואר ברמב"ם וכסף משנה (הלכות נערה
בתולה פ"י ה"א). וכל זה כשנשי העונשים נתחייב
בהם, הם ממון ומלקות. אבל אם נתחייב במיתה
וממון, לכולי עלמא נידון בחמורה ומת ואינו משלם,
שזה דין 'קים ליה בדרכה מיניה' [מעמידים את
החוטא על העונש החמור, ונפטר בכך מהעונש
הקל], המבואר בכמה מקומות בש"ס (כתובות לג, ב

מעין דוגמת העליון. ועוד הביא דברי המדרש (שם
יב, ג), שכל מה שהיה במשכן, היה כנגד כל מה
שנברא בימי בראשית, כמפורש במדרש כל הפרטים.
וכתב רבי עזרא (בפירוש המיוחס להרמב"ן, שיה"ש ב,
ד), המשכן נעשה על דרך העולם העליון - בנין
קודש הקדשים ששם השכינה שורה וכו', וכנגד
העולם הזה הוא המזבח החיצון שמקריבים עליו את
כל הקרבנות. וראה בזה ברבינו בח"י (שמות כה, ז).
ובשל"ה (ויקהל פקודי דרוש ויקהל אות ז) כתב לבאר
כיצד השבת ומשכן ענין אחד הם ורומזים לעולם
הבא. ובמדרש תלפיות (ענף בגדי כהונה) ביאר,
שהמשכן נעשה כדוגמת העולם בשביל לתקן העולם
מהקלקול שנגרם לו מחטא אדם הראשון.
טו. לשון הגמרא, כדדרש רבי יהודה בר רבי
אילעאי, אלו שני עולמות שברא הקדוש ברוך הוא,
אחד בה"י ואחד ביו"ד, ואיני יודע אם העולם הבא
ביו"ד והעולם הזה בה"י, אם העולם הזה ביו"ד
והעולם הבא בה"י, כשהוא אומר (בראשית ב, ד)
'אלה תולדות השמים והארץ בהבראם', אל תקרי
'בהבראם' אלא 'בה"י בראם' [הוא אומר, העולם הזה
בה"י, והעולם הבא ביו"ד]. טז. פירוש,
שהקב"ה חלק את שמו [י-ה], והטיפ מכל אות ג'
טיפות, ומאותן טיפות נעשו מים ואש ואויר וכל
העולם כולו. על פי רש"י (שם ד"ה אחת), בשם ספר
יצירה. יז. אף שלכאורה אין בשמם את ה"א

יִשְׂרָאֵל, מִשׁוֹם הָכִי נַעֲדָרָה יו"ד מִשְׁמָם, לֹאמֹר שְׂאִין לָהֶם כָּל כֶּף זְכוֹת עַל זֶה, שֶׁהָרִי לֹא הִבִּיאוּ כָּלוּם מִמְּמוֹנָם, וְהָיוּ"ד הוּא רָמְזוּ לְעוֹלָם הֵבֵא שְׁנִבְרָא בְּיו"ד (מנחות שם).

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאֵר

מִשׁוֹם הָכִי נַעֲדָרָה - נחסר אות יו"ד מִשְׁמָם, לֹאמֹר שְׂאִין לָהֶם הַנְּשִׂאִים כָּל כֶּף זְכוֹת עַל זֶה, שֶׁהִבִּיאוּ נִדְבָתָם מִמְּמוֹן הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁהָרִי לֹא הִבִּיאוּ כָּלוּם מִמְּמוֹנָם, שֶׁהִשִּׁיגוּ עַל יְדֵי יִגְיעָתָם, אֲלֵא מִמָּה שֶׁנִּפְּלָה לָהֶם מֵהַשָּׁמַיִם בְּלִי יִגְיעָה⁷², וְהָיוּ"ד הוּא רָמְזוּ לְעוֹלָם הֵבֵא שְׁנִבְרָא בְּיו"ד (מנחות כט, ב). וּרְמִזוּ לָהֶם בַּחֲסֵרוֹן יו"ד, שֶׁתְּרוּמָה זֹאת הִבִּיאוּ מֵעוֹלָם הַבָּא וְלֹא מִמָּה שֶׁהָאָדָם מִפְּרִישׁ מִמְּמוֹנוֹ, מֵעֲלֵתָה פְּחוּתָה מֵהַתְּרוּמָה שֶׁבָּאָה מִמְּמוֹן עוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהָאָדָם נוֹדֵב מִמְּמוֹנוֹ⁷³.

צִיּוֹנִים וּמְקוּדוֹת

כְּדַבְּרֵי הַחֲתָם סוֹפֵר שֶׁהוּבָאוּ לְהֵלֵךְ בְּסוּמָן. כִּד. הוּשֵׁה לְדַבְּרֵי רַבֵּינוּ כֶּאֱכָן, מֵה שֶׁכָּתַב רַבֵּינוּ בְּפִירוּשׁוֹ לְקַהֵל (אות לו) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, הַיּוֹרְשִׁים שְׂאִינָם טוֹרָחִים בְּמִמּוֹנָם, קָל לָהֶם לְבוֹזֵה, וְכֵן כִּי מִי שְׂאִינָם כֶּךָ טוֹרָה בְּמִמּוֹנוֹ. ע"כ. וְזֶה כְּדַבְּרֵי רַבֵּינוּ כֶּאֱכָן, שֶׁלֶּכֶן לְנִשְׂיָאִים לֹא נִחְשָׁב כֵּךְ כֶּל כְּדַבְּרָה שֶׁהִבִּיאוּ, לְפִי שֶׁלֹּא טָרְחוּ לְהִשְׁגִּיחַ כְּמוֹ שֶׁאֵר יִשְׂרָאֵל, וְעַל כֵּן הִיָּה יוֹתֵר קָל לָהֶם לְנִדְבָם לְמִלְאכַת הַמִּשְׁכָּן. וְהִנֵּה זֶה לְשׁוֹן הַתִּנְיָא (לִיקוּטֵי אִמְרִים פ"ו), בְּצַדִּיקָה אֲדָם נוֹתֵן מִיִּגְיעָה כְּפִי, הִרִי כֹחַ נִפְשׁוֹ הַחַיּוֹנִית מְלוּבֵשׁ בְּעִשְׂיָת מְלֻאכְתּוֹ, אוֹ עֶסֶק אַחֵר שֶׁנִּשְׁתַּכַּר בּוֹ מַעוֹת אֵלוֹ, וְכִשְׁנוֹתָן לְצַדִּיקָה, הִרִי כֹחַ נִפְשׁוֹ הַחַיּוֹנִית עוֹלָה לָהּ. וְגַם מִי שְׂאִינָה נִגְהַת מִיִּגְיעָה, מְכַל מִקּוֹם, הוֹאֵל וּבְמַעוֹת אֵלוֹ הִיָּה יְכוֹל לְקַנּוֹת חַיִּי נִפְשׁוֹ הַחַיּוֹנִית, הִרִי נוֹתֵן חַיִּי נִפְשׁוֹ לָהּ, ע"כ. וְעַל פִּי זֶה נִיתֵן לְבָאָר דְּבָרֵי רַבֵּינוּ בְּשֵׁנֵי אוֹפְנִים נוֹסְפִים. א. שֶׁנִּדְבַת יִשְׂרָאֵל מִמְּמוֹנָם שֶׁבָּא לָהֶם עַל יְדֵי יִגְיעָה, חֲשׁוּבָה יוֹתֵר, לְפִי שֶׁכֶּכָּן נִחְשָׁב לָהֶם, שֶׁגַּם כֹּחַ טָרְחָתָם לְהִשְׁגִּיחַ אֶת הַמְּמוֹן, עוֹלָה לָהּ, מֵה שְׂאִין כֵּן נִדְבַת הַנְּשִׂאִים, שֶׁנִּדְבּוּ מֵה שֶׁבָּא לָהֶם בְּלִי טוֹרָה. ב. נִדְבַת יִשְׂרָאֵל חֲשׁוּבָה יוֹתֵר, לְפִי שֶׁנִּדְבּוּ מִמְּמוֹנָם, שֶׁהָיוּ יְכוֹלִים לְהַחֲזִיחַ בָּהֶם אֶת נִפְשָׁם, מֵה שְׂאִין כֵּן נִדְבַת הַנְּשִׂאִים, שֶׁבָּאָה מִדְּבַר שֶׁנִּפְּלָה מִשָּׁמַיִם רַק לְצוּרֵךְ הַמִּשְׁכָּן, וְלֹא הָיוּ יְכוֹלִים לְהַחֲזִיחַ בּוֹ אֶת נִפְשָׁם. כִּה. בְּאוֹר הַחַיִּים (שְׁמוֹת כה, ז) כָּתַב

הַמִּשְׁכָּן שֶׁהוּא סִימָן לְעוֹלָם הַבָּא. אֲמַנָּם /הַנְּשִׂאִים הִבִּיאוּ אֶת אֲבְנֵי הַשֹּׁהַם' שֶׁבָּאוּ לָהֶם דְּרָךְ גַּם (שְׁמוֹת לה, כו; יוֹמָא עה, א), וְהִינּוּ כְּמוֹ מְמוֹן שֶׁל עוֹלָם הַבָּא. וְכִדִּי שֶׁלֹּא תֹאמְרוּ שֶׁנִּדְבַתְּם גְּדוּלָה מִנְּדַבַת

שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה, כְּדִי לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁהוּא סִימָן לְעוֹלָם הַבָּא⁷⁴. אֲמַנָּם הַנְּשִׂאִים הִבִּיאוּ אֶת אֲבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֶת אֲבְנֵי הַמִּילּוּאִים, שֶׁבָּאוּ לָהֶם בְּדְרָךְ גַּם מִן הַשָּׁמַיִם, כְּמִבּוּאָר בְּגִמְרָא (יוֹמָא עה, א)⁷⁵, וְהִינּוּ כְּמוֹ מְמוֹן שֶׁל הָעוֹלָם הַבָּא⁷⁶. וְכִדִּי שֶׁלֹּא תֹאמְרוּ, שֶׁנִּדְבַתְּם שֶׁל הַנְּשִׂאִים, שֶׁבָּאָה מֵהָעוֹלָם הַבָּא, לְצוּרֵךְ מְלֻאכַת הַמִּשְׁכָּן שֶׁהוּא רִמְזוֹ לְעוֹלָם הַבָּא, הִיָּה יוֹתֵר גְּדוּלָה וְחֲשׁוּבָה מִנְּדַבַת יִשְׂרָאֵל, שֶׁבָּאָה מִמְּמוֹן שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה, וְאִינָה דוּמָה לְמַעֲלַת הַמִּשְׁכָּן שֶׁהוּא כְּהָעוֹלָם הַבָּא.

וְעוֹר). כִּא. הִינּוּ שֶׁהוּא גַּם' כְּנֶגֶד הָעוֹלָם הַבָּא, וְכְּדַבְּרֵי רַבֵּינוּ לְעִיל בְּסוּמָן, שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא, וְבוֹדָאֵי הַרְמִז כְּנֶגֶד הָעוֹלָם הַבָּא הוּא חֲשׁוּב בְּיֹתֵר. כִּב. לְשׁוֹן הַגְּמְרָא, יְהוֹנְשִׂאִים הִבִּיאוּ אֶת אֲבְנֵי הַשֹּׁהַם', תֵּנָא, נְשִׂאִים [עֲנִינִים] מִמֶּשׁ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מְשַׁלִּי כה, יד) 'נְשִׂאִים רוּחַ וְגִשְׁמֵי אִין'. כִּג. מִבּוּאָר מִדְּבָרֵי רַבֵּינוּ, שֶׁאֵף לְפִי דְרֵשֶׁת הַגְּמְרָא שֶׁהֲעֲנִינִים הִבִּיאוּ אֶת אֲבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֶת אֲבְנֵי הַמִּילּוּאִים, מְכַל מְקוֹם, אִין מְקָרָא יוֹצֵא מִיָּדִי פְּשוּטוֹ שֶׁנְּשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל הִבִּיאוּ אוֹתָם, וְהִינּוּ שֶׁהֲעֲנִינִים הִבִּיאוּ אוֹתָם אֶל הַנְּשִׂאִים, וְהַנְּשִׂאִים הִבִּיאוּ אוֹתָם לְנִדְבַת הַמִּשְׁכָּן. [וְכֵן מְפּוֹרֵשׁ בְּתַרְגוּם יוֹנָתָן [עַל פִּי חֲתָר יוֹנָתָן] (שְׁמוֹת לה, כז), שֶׁעֲנֵנֵי הַשָּׁמַיִם הוֹלְכִים לְפִישׁוֹן וְדוּלִים מִשֶּׁם אֶת אֲבְנֵי שִׁוְהֵם חֲזִק וְאֶת אֲבְנֵי הַמִּילּוּאִים [הַהֶשְׁלָמָה] לְשַׁקֵּעַ בְּאִפּוֹד וּבְחֹשֶׁן, וּמוֹרִידִים אוֹתָם עַל פְּנֵי הַמְּדַבֵּר, הוֹלְכִים נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל וּמִבִּיָּאִים אוֹתָם לְצוּרֵךְ הַמְּלֻאכָה. וְרֵאָה מֵהַרְשָׁ"א (יוֹמָא שֶׁס ד"ה נְשִׂאִים), שֶׁלְּפִי דְרֵשֶׁת הַגְּמְרָא, לֹא הִבִּיאוּ אוֹתָם נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל, רַק הֲעֲנִינִים הַבִּיָּאוּ מִיָּד לְנִדְבַת הַמִּשְׁכָּן. [וְלִכְאוּרָה מִשְׁמַע כְּהַמְהַרְשָׁ"א, בְּפִסְקִיתָא זוֹטְרָתָא (ויקהל לה, כז) וְזֶה לְשׁוֹנָה, יְהוֹנְשָׁאם הִבִּיאוּ, יֵשׁ אוֹמְרִים, נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, עֲנֵנֵי כְּבוֹד הַבִּיָּאוּ, כְּעֲנִין שֶׁנִּאֵמַר 'נְשִׂאִים רוּחוֹ'. וְצ"ע]. וְרֵאָה בּוּזָה, בְּדְרוֹשׁ שְׁמוּאֵל (ד"ה הַנְּשִׂאִים) שֶׁהֲרַחֵב לְבָאָר מְקוֹר הַדְּבָרִים וְטַעֲמָם. וְרֵאָה

וְעוֹד בָּא שְׁלִישִׁיהָ, בְּמֵה שְׁמֻצֵינוּ
בְּאוֹתִיּוֹת רַבִּי עֲקִיבָא (אות י'),
אִין יו"ד אֶלָּא יָד, וְאִין יו"ד אֶלָּא
מְנָה, שְׁנַאמַר (בראשית מג, לד) וְתַרְבּ
מִשָּׂאת בְּנִימָן מִמִּשָּׂאת כָּלָם חֲמִשׁ
יָדוֹת'. וּלְפִי שְׁהֵם לֹא הִבְיִאוּ מְנָה
לְנִדְבַת הַמִּשְׁכָּן, נִעְדְּרָה יו"ד, דְּאִין
יו"ד אֶלָּא יָד.

זרע שמשון המבאר

שקיבל בנימין מיוסף, היתה גדולה ומרובה
חמש פעמים, מהמנות שקיבלו אחיו.^א

וְעַל פִּי זֶה מְבוֹאֵר, שְׁלִפִּי שְׁהֵם -
הנשיאים, לֹא הִבְיִאוּ מְנָה - מתנה מנכסיהם,
לְנִדְבַת הַמִּשְׁכָּן מִתְחִילָה^ב, וּלְכַךְ נִעְדְּרָה -
נחסרה משמם אות יו"ד, הרומזת על מנה -
מתנה, משום דְּאִין יו"ד אֶלָּא יָד, ואין יד
אלא מנה, שרמזו להם שנענשו מחמת
שחסרו המנה.^ב

ציונים ומקורות

כו. מליצה זו, על פי הפסוקים בישיבה, וְעוֹד בָּה
עֲשִׂרְיָה (ו, יג), 'בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל שְׁלִישִׁיהָ
לְמִצְרַיִם' (יט, כד). כז. רבינו מבאר שלשה
פירושים ברמזי אות יו"ד, א. שהיא אחת האותיות
של השם הקדוש הַיְיִוָה. ב. שהיא מרמזת לעולם
הבא שנברא באות יו"ד. ג. שהיא מרמזת למתנה
שלא נתנו. אלא שהפירוש השני נחלק לשני ביאורים.
כח. נדפס באוצר המדרשים (עמוד 416). אותיות
דרכי עקיבא, הוא מדרש שדרש התנא רבי עקיבא,
על האותיות של הא"ב. כט. לשון האותיות
דרכי עקיבא, יו"ד, אל תקרי יו"ד אלא יד', מלמד
שזהו יד ושם טוב שעתידי הקדוש ברוך הוא ליתן
להם לצדיקים לעולם הבא כירושלם ובבית המקדש,
שנאמר (ישעיהו נו, ה) 'וַנְתַּתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחֻמוֹתַי
יָד וְשֵׁם טוֹב', וגו', ואין ביתי אלא בית המקדש,
שנאמר (שם פסוק ז) 'כִּי בֵיתִי בֵית תְּפִלָּה'. ואין חומות
אלא ירושלם, שנאמר (ישעיהו סב, ו) 'עַל חוֹמוֹתַיךְ
יְרוּשָׁלַם' וגו'. ואין יד אלא מנות שנאמר (בראשית מג,
ד) 'חֲמִשׁ יָדוֹת'. פ. לשון הפסוק, וַיִּשָּׂא מִשָּׂאת
מֵאֵת פְּנֵי אֶלְהֵם וַתִּרְבַּח מִשָּׂאת בְּנִימָן מִמִּשָּׂאת כָּלָם
חֲמִשׁ יָדוֹת וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ'. ז. נראה
שרבי עקיבא פירש ש'חמש ידות', היינו כמו 'חמש
מנות'. ח. פירוש, שמה שהביא את אבני
השוהם ואבני המילואים, היה רק לבסוף. וגם שאלה
לא היו לצורך המשכן, אלא לצורך בגדי כהן גדול.
ועוד, שלא הביאו אותם מנכסיהם, אלא ממה שנפל
משמים, כמו שהתבאר לעיל. ט. תמצית
הדרושי: יש לבאר ב' אופנים, למה נחסר בדווקא
אות יו"ד משמם של הנשיאים. א. האות יו"ד מרמזת

חסרון יו"ד, כנגד המנה שחסרו הנשיאים מלנדב

וְעוֹד בָּא שְׁלִישִׁיהָ^א - ביאור שלישי^ב, במה
שדווקא האות יו"ד נחסר לנשיאים משמם,
בְּהִקְדָּם מֵה שְׁמֻצֵינוּ שִׁכְתוּב בְּמִדְרַשׁ אוֹתִיּוֹת
דְּרַבִּי עֲקִיבָא^ב (אות י')^ט, שְׁאִין יו"ד אֶלָּא לְשׁוֹן
יָד, וְאִין יָד אֶלָּא לְשׁוֹן מְנָה - מתנה, שְׁנַאמַר
בַּעֲנִין הַמְנוֹת שֶׁנִּתְּנָן יוֹסֵף לְבִנְיָמִן וְלֹא אַחֲרָיו,
כְּשֶׁאֲכֹלוּ עִמּוֹ (בראשית מג, לד)^ג, וְתַרְבּ מִשָּׂאת
בְּנִימָן מִמִּשָּׂאת כָּלָם חֲמִשׁ יָדוֹת' - המנה

לפרש הטעם שבפרשת תרומה נמנו האבנים בסוף
הדברים שהוצרכו למלאכת המשכן, וזה לשונו,
'נראה על פי דבריהם ז"ל שאמרו ביומא (עה, א)
שהעננים היו מביאים את אבני השוהם וכו', אם כן
משולחן גבוה היו מביאים בלא טורח ויגיעה ולא
חסרון כיס, אשר על כן סדר נדבתם אחר כל הנדבות
שמביאין מכיסם ועל ידי טורח. ובחנם סופר (גיטין
לה, א ד"ה דאשתרשי) דקדק, מדוע הנשיאים נצטערו
שהביאו אבניהם לחנוכת המשכן, והרי הביאו דבר
חשוב - אבני שהם ואבני מילואים [נראה לשון
המדרש (במדבר יב, טז) והיו הנשיאים מצירים על
שלא זכו בנדבת המשכן, אמרו הואיל ולא זכינו
בנדבת המשכן ניתן בבגדי כהן גדול]. וכתב לבאר,
שהנשיאים לא היה להם האבנים ההמה ונודמן להם
במן שבכליהם כל אחד אבנו של שבטו, ונמצא שלא
התנדבו משהם כלום רק מה שחסר להם איזה גרגרי
מן מקום האבן, ונחסר להם מאכילת יום ההוא כל
שהוא, ונחשב להם כנדבת משכן, ומכל מקום נזדרזו
לחנוכת המזבח. ובעיקר מעלת תשלום ממון על קיום
מצוה, כתבו בשו"ת חות יאיר (סימן רלב) ובחיי אדם
(ח"א כלל סח סעיף טז) ובטור ברקת (סימן תצ), שלא
יעשה מצוה בחנם, אלא יקנה אותה בשכר שלם.
והביאו שבזוהר (פרשת תרומה קכח, א) מחמיר מאד
בוה. ובמשנה ברורה (סימן תקפד סק"ח) הביא דברי
המטה אפרים (שם סי"ז), שראוי לכל גבר ירא ה'
להשתדל שיהיה לו עליה בימים נוראים, ואף
במקומות שמוכרים מצוות, יקנה אותן בדמים כפי
יכולתו, ואדרבה יש עליו יותר במצוה שבאה אליו
בדמים, ממצוה שבאה לו בחנם אין כסף.

ח

עֲשֵׂה כְּלִים אַרְוֹן וּמִשְׁכָּן. אָמַר לוֹ, מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, מִנְהַגוֹ שֶׁל עוֹלָם וְכוּ', שָׁמָּא וְכוּ'. אָמַר לוֹ, בְּצַל אֵל הַיִּיט וַיִּדְעַתָּ, עַד כְּאֵן.

צָרִיךְ עֵינַי, לְמַה מֹשֶׁה הִפְךָ הַסֵּדֵר. וְזֶה חֻמְתָּהּ הַיָּא זֶה שֶׁל בְּצַלְאֵל,

פָּרַק ט' דְּבָרְכוֹת (נה, א), אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, בְּצַלְאֵל עַל שֵׁם חֻמְתּוֹ נִקְרָא. בְּשַׁעַת שֶׁאָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמוֹשֶׁה, לָךְ אָמַר לְבְּצַלְאֵל עֲשֵׂה מִשְׁכָּן אַרְוֹן וְכִלִּים, הִלָּךְ מֹשֶׁה וְאָמַר לְהִפְךָ,

מאמרים ז"ל
בצלאל על
שם חמטו
נקרא וכו',
בשעה
שאמר לו
עשה משכן
ארון וכלים.

זרע שמשון המבאד

ח

מעלת כלי המשכן יותר מן המשכן עצמו

המשכן, שָׁמָּא וְכוּ' אף הקדוש ברוך הוא לא אמר לך אלא להקדים את עשיית המשכן תחילה. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְבַצְלָאֵל, אַכְּן כַּדְּבַרֶיךָ צִוּוּה לִי הַקְבִּי"ה שִׁיחִיה מַעֲשֵׂה הַמִּשְׁכָּן קוֹדֵם, וְכִי שְׂמָא בְּצַל אֵל הַיִּיט עוֹמֵד, בְּשַׁעַת שְׁצִוּוּה אוֹתִי סוֹדֵר עֲשִׂית הַמִּשְׁכָּן וְכִלָּיו. וְעַל שֵׁם חֻמְתּוֹ לְכוּיִן לְדַעַתּוֹ שֶׁל מַקּוֹם נִקְרָא שְׂמוֹ 'בְּצַלְאֵל' נוֹטְרִיקוֹן 'בְּצַל אֵל', עַד כְּאֵן דְּבַרִּי הַגְּמָרָא.

חמטו של בצלאל בסדר מעשה המשכן וכליו

וְצָרִיךְ עֵינַי בְּדַבְרֵי הַגְּמָרָא, לְמַה מֹשֶׁה בְּדַבְרָיו לְבַצְלָאֵל הִפְךָ הַסֵּדֵר מִכְּפִי שְׁצִוּוּה אוֹתוֹ הַקְבִּי"ה. וְעוֹד יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת, וְזֶה

חמטו של בצלאל שכיוון לדעת המקום

אמרו בגמרא בפֶּרַק ט' דְּבָרְכוֹת (נה, א), אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, בְּצַלְאֵל עַל שֵׁם חֻמְתּוֹ נִקְרָא, שְׂבַשְׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמוֹשֶׁה, לָךְ אָמַר לְבְּצַלְאֵל עֲשֵׂה מִשְׁכָּן תַּחֲלִילָה וְלֵאחֵר מִכֵּן יַעֲשֵׂה אַרְוֹן וְכִלִּים, הִלָּךְ מֹשֶׁה וְאָמַר לְבַצְלָאֵל לְהִפְכָּה, עֲשֵׂה כְּלִים וְאַרְוֹן תַּחֲלִילָה, וּמִשְׁכָּן לֵאחֵר מִכֵּן. אָמַר לוֹ בְּצַלְאֵל לְמַשָּׁה, מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, הֲרִי מִנְהַגוֹ שֶׁשֶׁ עוֹלָם וְכוּ' לְבִנּוֹת בֵּית תַּחֲלִילָה וְרַק אַחֵר כֵּךְ כִּלִּים, כַּדִּי שִׁיחִיה לוֹ מַקּוֹם מוֹכֵן לְהַכְנִיס בּוֹ אֶת כִּלָּיו, וּמִדּוּעַ לְשַׁנּוֹת וְלִהְיוֹת אֶת עֲשִׂית הַכִּלִּים לְבִנְיַת

ציונים ומקורות

לְמוֹשֶׁה, לָךְ אָמַר לוֹ לְבַצְלָאֵל עֲשֵׂה לִי מִשְׁכָּן אַרְוֹן וְכִלִּים, הִלָּךְ מֹשֶׁה וְהִפְךָ, וְאָמַר לוֹ עֲשֵׂה אַרְוֹן וְכִלִּים וּמִשְׁכָּן, אָמַר לוֹ, מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, מִנְהַגוֹ שֶׁל עוֹלָם אִדָּם בּוֹנֵה בֵּית וְאַחֵר כֵּךְ מְכַנִּים לְתוֹכּוֹ כִּלִּים, וְאַתָּה אָמַר עֲשֵׂה לִי אַרְוֹן וְכִלִּים וּמִשְׁכָּן, כִּלִּים שְׂאֵנִי עוֹשֵׂה לְהִיכֵן אֲכַנִּיס, שְׂמָא כֵּךְ אָמַר לָךְ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲשֵׂה מִשְׁכָּן אַרְוֹן וְכִלִּים, אָמַר לוֹ שְׂמָא בְּצַל אֵל הַיִּיט וַיִּדְעַתָּ. ב. שְׁכֵן הוּא סוֹדֵר הַצִּוּוּיִים בְּפִרְשַׁת כִּי תִשָּׂא (שְׁמוֹת ל"א, ב-ח) 'רֵאה קְרָאתִי בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל וְכוּ', אֵת אֵהֵל מוֹעֵד וְאֵת אַרְוֹן לְעִדּוֹת וְאֵת הַכְּפוֹרֵת אֲשֶׁר עָלָיו וְכוּ', וְאֵת הַשְּׁלֹחַן וְאֵת כִּלָּיו וְאֵת הַמְּנוֹרָה הַטְּהוֹרָה וְאֵת כֹּל כִּלָּיה וְאֵת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת וְכוּ'. ג. כְּסוֹדֵר הָאָמַר בְּתַחֲלִילַת פִּרְשַׁת תְּרוּמָה, שֶׁהַקְּדִים הָאָרְוֹן וְהַכִּלִּים לְמַעֲשֵׂה הַמִּשְׁכָּן (רש"י בְּרֻכּוֹת נה. ד"ה לָךְ אָמַר). ד. בְּשִׁיטָה מְקוּבַצַּת (בְּרֻכּוֹת שֵׁם) כְּתַב דְּשִׂמָּה הַתְּכוּיִן

עַל הָאוֹת יו"ד שְׁבַשְׂם הַקְדוֹשׁ הַיִּי"ה, שְׂמַתְעֵלָה כְּבִיכּוֹל עַל יְדֵי הַפְּרוּטָה שְׂמַנְדְּבִים לְצַדִּיקָה, וְלִפִּי שְׂהַנְשִׂאִים לֹא נִתְּנוּ נִדְבָתָם לְמִשְׁכָּן, נַחְסֵר אוֹת זֶה מִשְׂמָם. ב. הָאוֹת יו"ד מְרַמֶּזֶת לְעוֹלָם הַבָּא שְׂנַבְרָא בְּאוֹת זֶה. וְהַנְשִׂאִים שֶׁלֹּא הִתְנַדְּבוּ לְמִשְׁכָּן הַמְרַמֶּז לְעוֹלָם הַזֶּה וְלְעוֹלָם הַבָּא, נַעֲנְשׁוּ בְּעוֹנֵשׁ חַמּוּר, לְחַסֵּר לְהֵם הָאוֹת הַמְרַמֶּז לְעוֹלָם הַבָּא, וְלֹא בְּעוֹנֵשׁ הַקַּל לְחַסֵּר מֵהֵם אוֹת הַמְרַמֶּז לְעוֹלָם הַזֶּה. ג. הָאוֹת יו"ד מְרַמֶּזֶת לְעוֹלָם הַבָּא, וְכַמוֹ שְׂנַתְבָּרָא. וְנַחְסֵר מֵהֵם אוֹת זֶה, כַּדִּי שֶׁלֹּא נַחְשׁוּב שְׂנַדְּבָתָם שֶׁהִבִּיאוּ אֲבָנִים טוֹבוֹת שְׂנַפְּלוּ מִשְׂמָיִם, חֲשׁוּבָה יוֹתֵר מִמָּה שִׁישְׂרָאֵל הִבִּיאוּ מִמְּמוֹנָם. ד. הָאוֹת יו"ד שְׂנַחְסֵר לְהֵם, מְרַמֶּזֶת עַל הַמְּנָה שֶׁלֹּא נִתְּנוּ. א. לְשׁוֹן הַגְּמָרָא, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, בְּצַלְאֵל עַל שֵׁם חֻמְתּוֹ נִקְרָא, בְּשַׁעַת שֶׁאָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא

אם לא אמר אלא דבר פשוט, שהוא מנהגו של עולם.

ויש לומר, שמצד אחד היה נראה, שקדשת ארון וכלים גדולה מקדשת המשכן, שהרי המקדש והמשכן נחרב, וכלים בקדשתן הם עומדים,

ויאשיהו המלך גננם (עיי' יומא נב, ב), ויהפית נחרב בשביל להציל את ישראל, שצדקה עשה עמנו ששפך חמתו על העצים ועל האבנים (איכ"ר ד, יד). ולפי מאי דקיימא לן (מנחות זט, א) מעלין בקדש, צריך לעשות תחלה המשכן, ואחר כך הפלים.

זרע שמשון המבאר

הכמה היא זו של בצלאל במה שהקשה על דברי משה, אם אכן לא אמר למשה אלא דבר פשוט בשינוי סדר עשיית המשכן וכליו ממה שאמר משה, שיעשו באופן שהוא מנהגו של עולם, ומה החכמה היתירה שנראתה בדבריו כשביקש לנהוג כסדר העולם, ומפני מה שיבח אותו משה באמרו 'שמא בצל אל היית', עד שאמרו חז"ל שעל שם חכמתו נקרא.

מעלת קדושת הכלים שהם קיימים לעולם

ויש לומר בביאור הטעם שהקדים משה את הארון והכלים למשכן, שמצד אחד היה נראה לומר שקדשת הארון וכלים היתה גדולה יותר מקדשת המשכן, שהרי בית המקדש והמשכן נחרב, ואילו הארון והכלים עדיין בקדשתן הם עומדים ולא נחרבו, ויאשיהו המלך גננם ולא שלטה בהם יד האויבים (עיי' יומא נב, ב). ואילו הפית

נחרב בשביל להציל את ישראל שלא יאבדו חלילה, וכמאמר חז"ל (איכ"ר ד, יד) שצדקה עשה עמנו הקב"ה במה ששפך את כעסו וחתמו על העצים ועל האבנים של בית המקדש והחריבם, ולא כילה את בני ישראל בעוונותיהם.

מדוע הקדים הקב"ה מעשה המשכן לכלים

ועל פי זה קשה מדוע הקדים הקב"ה את המשכן לכלים, ולפי מאי דקיימא לן בגמרא (מנחות זט, א) מעלין בקדש ואין מורידין, בכל דבר שבקדושה פותחים בדבר שקדושתו קלה, ומוסיפים לעלות לדבר שקדושתו חמורה, ואם כן היה צריך לעשות תחלה את המשכן שקדושתו קלה, ואחר כך לעלות דרגה בעשיית הארון והכלים שקדושתן חמורה יותר, ומדוע הקדים הקב"ה את עשיית המשכן שקדושתו קלה לכלים שקדושתם חמורה.

ציונים ומקורות

המשחה, ומקלו של אהרן ושקדיה ופרחיה וכו', ומי גנזו, יאשיהו גנזו. ז. במדרש, כתיב (תהלים עט, א) 'זמורו לאסף אלהים באו גוים בנחלתך', לא הוה קרא צריך למימר אלא 'בכי לאסף', נהי לאסף, 'קינה לאסף', ומה אומר 'זמורו לאסף', אלא משל למלך שעשה בית חופה לבנו, וסיידה וכיידה וצייירה, ויצא בנו לתרבות רעה, מיד עלה המלך לחופה, וקרע את הוילאות, ושיכר את הקנים, ונטל פדגוג שלו איכוב של קנים, והיה מזמר, אמרו לו, המלך הפך חופתו של בנו, ואת יושב ומזמר, אמר להם, מזמר אני שהפך חופתו של בנו, ולא שפך חמתו על בנו, כך אמרו לאסף, הקדוש ברוך הוא החריב היכל ומקדש, ואתה יושב ומזמר, אמר להם, מזמר אני, ששפך הקדוש ברוך הוא חמתו על העצים ועל האבנים, ולא שפך חמתו על ישראל.

משה לנסות את בצלאל אם ירגיש בכך. ורבנו יפרש דברי חז"ל לפי דרכו. ה. המשכן עצמו לא נחרב אלא נגנז במחילות תחת ההיכל (סוטה ט), ומכל מקום מקופל היה כשנגנז, ולא כמו הכלים שנגנזו בשלמותם. ועוד, שממה שמצינו שהבית נחרב יש ללמוד שקדושת הכלים גדולה אף מן המשכן, שבכלים לא מצינו חורבן ואילו בבית מצינו חורבן, ואף שהמשכן עצמו לא נחרב אלא נגנז, מכל מקום מתחס ענין החורבן אף למשכן מחמת המקדש. [נראה בגמרא (עירובין ב.) שהמשכן נקרא מקדש וכן המקדש נקרא משכן, וכן מצינו (רש"י שמות לח, כא) שנרמו ב'משכן' שנתמשכן על עוונותיהם של ישראל, והכוונה על חורבן המקדש]. ו. זה לשון הגמרא, אלא במקדש שני מי הוה ארון, והתניא משנגנזו ארון נגנזה עמו צנצנת המן וצלוחית שמן

הַמְקַבְּלִים (מגלה עמוקות פרשת ואתחנן אופן כ),
שֶׁאִם הָיָה מִשָּׁה נִכְנָס לְאָרֶץ, וְהָיָה בֹנֵה
הוּא הַמְקַדֵּשׁ, לֹא הָיוּ יְכוּלִים הָאוֹיְבִים
לְשַׁלַּח בּוֹ יָד.

וְלִכֵּן הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא צְנִיָּה לְמִשְׁה עֲשֵׂה
מִשְׁכַּן אֲרוֹן וְכִלִּים, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה
יֹדֵעַ שְׁסוּפוֹ שֶׁל מִשָּׁה לְמוֹת בְּמִדְבָּר,
וְסוּפוֹ שֶׁל מְקַדֵּשׁ לְחֶרֶב, וּמִפְּנֵי שֶׁמַּעֲלִין
בְּקַדְשׁ, צָרִיף לַעֲשׂוֹת תְּחִלָּה הַמִּשְׁכָּן.

זרע שמשון המבאד

יְדִיָּהִם^ט, וכיון שכן נגזזו מעשי ידיהם בשלמות
ולא נחרבו בידי האויבים, וְכִמוֹ שֶׁשְׁפָתָבו
הַמְקַבְּלִים (מגלה עמוקות פרשת ואתחנן אופן כ)^{טו},
שֶׁאִם הָיָה מִשָּׁה נִכְנָס לְאָרֶץ וְהָיָה בֹנֵה הוּא
את בית המקדש, לֹא הָיוּ יְכוּלִים הָאוֹיְבִים
לְשַׁלַּח בּוֹ יָד לְהַחְרִיבוֹ, אֲלֵא הָיָה נִשְׁאָר בְּקִיּוּמוֹ,
אבל כיון שנגזרה עליו גזירה שלא להיכנס
לארץ, לא היה קיום תמידי לבית המקדש.

וְלִכֵּן הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא צְנִיָּה לְמִשְׁה,
עֲשֵׂה מִשְׁכַּן תְּחִילָּה וְאַחַר כֵּךְ אֲרוֹן וְכִלִּים,
מִפְּנֵי שֶׁהָיָה הַקְב"ה יֹדֵעַ שְׁסוּפוֹ שֶׁל מִשָּׁה
לְמוֹת בְּמִדְבָּר, וְלֹא יִכְנַס לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא
יִבְנֶה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְסוּפוֹ שֶׁל בֵּית
הַמְקַדֵּשׁ לְחֶרֶב כִּיּוֹן שֶׁלֹא יִיבְנֶה עַל יְדֵי מִשָּׁה,
וְנִמְצָא שֶׁהַמְקַדֵּשׁ הַעֲתִיד לְהִיחָרֵב קְדוּשָׁתוֹ
קָלָה מִן הַכִּלִּים הַקְּיִימִים לְעוֹלָם, וּמִפְּנֵי
שֶׁמַּעֲלִין בְּקַדְשׁ מִקְדוּשָׁה קָלָה לְקְדוּשָׁה
חֲמוּרָה, לְפִיכֵךְ צָרִיף לַעֲשׂוֹת תְּחִלָּה אֶת

אֲמָנָם, מִצַּד אַחֵר, גְּדוּלָּה קְדוּשָׁת
הַמִּשְׁכָּן וְהַמְקַדֵּשׁ, כְּמוֹ
שֶׁמִּצִּינּוּ בְּנֵב וּבְגִבְעוֹן וּמִשְׁכַּן שִׁילָה, שֶׁלֹא
שָׂרְתָה שֵׁם הַשְּׂכִינָה, לְפִי שֶׁעֲדוּן לֹא
נִבְנָה הַבַּיִת, וּלְפִי זֶה הָיָה צָרִיף לַעֲשׂוֹת
תְּחִלָּה הַכִּלִּים, וְאַחַר כֵּךְ הַמִּשְׁכָּן.

וְהִנֵּה אָמְרוּ ז"ל בְּמַסְפֵּת סוּטָה (מ, א),
שֶׁמִּשָּׁה וְדוֹד, לֹא שָׁלְטוּ
שׁוֹנְאֵיהֶם בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם. וְכִמוֹ שֶׁשְׁפָתָבו

מעלת המשכן שבזכותו שרתה שכניה בישראל

אֲמָנָם יֵשׁ לֹמֵר, כִּי מִצַּד אַחֵר, גְּדוּלָּה
קְדוּשָׁת הַמִּשְׁכָּן וְהַמְקַדֵּשׁ יוֹתֵר מִקְדוּשַׁת
הַכִּלִּים, כְּמוֹ שֶׁמִּצִּינּוּ בְּנֵב וּבְגִבְעוֹן שֶׁהִיְתָה שֵׁם
בְּמָה לְעִבּוּדַת הַקְּרַבְנוֹת, וּמִשְׁכַּן שִׁילָה שֶׁהִיָּה
שֵׁם בֵּית שֶׁל אֲבָנִים וִירִיעוֹת עַל גְּבִיהֶם, שֶׁלֹא
שָׂרְתָה שֵׁם הַשְּׂכִינָה בְּקִבְעוֹת לְמִרוֹת שֶׁהִיוּ
כִּלֵּי הַמִּשְׁכָּן מְצוּיִם שֵׁם^ט, לְפִי שֶׁעֲדוּן לֹא נִבְנָה
הַבַּיִת הַקְּבוע לְהַשְׂרָאָה הַשְּׂכִינָה, וְנִמְצָא
שֶׁעִיקַר הַקְּדוּשָׁה הִיא בְּבֵית הַמְקַדֵּשׁ וְלֹא
בְּסִיבַת הַכִּלִּים. וְלְפִי זֶה, אֲדַרְבֵּה, הָיָה צָרִיף
לַעֲשׂוֹת תְּחִלָּה אֶת הָאֲרוֹן וְהַכִּלִּים שֶׁקְדוּשָׁתָם
קָלָה, וְרַק אַחֵר כֵּךְ אֶת הַמִּשְׁכָּן שֶׁקְדוּשָׁתוֹ
חֲמוּרָה יוֹתֵר, לְפִי שֶׁעִיקַר הַשְׂרָאָה הַשְּׂכִינָה הִיא
בְּזִכּוֹת הַמִּשְׁכָּן וְהַמְקַדֵּשׁ וְהֵם מְקוּדָשִׁים יוֹתֵר.

הקב"ה הקדים את הכלים כי המקדש עתיד להיחרב

וְהִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בְּמַסְפֵּת סוּטָה (ט,
א), שֶׁמִּשָּׁה וְדוֹד לֹא שָׁלְטוּ שׁוֹנְאֵיהֶם בְּמַעֲשֵׂה

ציונים ומקורות

משה ודוד שלא שלטו שונאיהם במעשיהם. דוד
דכתיב (איכה ב, ט) 'טבעו בארץ שעריה, משה,
דאמר מר, משנבנה מקדש ראשון, נגזזו אהל מועד
קרשיו קרסיו ובריחיו ועמודיו ואדניו, היכא, אמר רב
חסדא אמר אבימי תחת מחילות של היכל.
י. כמבואר בהערה הקודמת שהמשכן שהוא מעשה
ידיו של משה, וכן שערי המקדש שהם מעשי ידיו של
דוד, לא נחרבו בידי האויבים אלא נגזזו כפי שהם
בשלמות. יא. לשון המגלה עמוקות, אילו היה
משה נכנס לארץ ישראל ונבנה המקדש על ידו, לא

ח. ואף שאמרו (זבחים קיח, ב) שגם בשילה נוב
וגבעון שרתה השכינה, מכל מקום לא היתה הקדושה
קבועה שם כמו בבית עולמים, וכשפסקה שם
העבודה הסתלקה שכניה משם, ואילו קדושת בית
המקדש יש לה קביעות לעולם גם לאחר חורבנו, ואף
שלאורה לא שום שינוי בסדרי הכלים, ומוכח
שהבנין והאוהל גורם את עיקר הקדושה ולא הכלים.
ט. לשון הגמרא, דרש רב חנינא בר פפא, מאי דכתיב
(תהלים לג, א) 'וננו צדיקים בה' לישרים נאוה
תהלה', אל תקרי 'נאוה תהלה' אלא 'נוה תהלה', זה

מִמְנַהֵג הָעוֹלָם.

וְאַחַר כִּף אָמַר לוֹ, שְׁמָא כִּף אָמַר לְךָ
הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְכו', כְּלוּמַר, מְנָא
לְךָ הָא שְׁתַּמְשִׁכְוֵן הוּא יוֹתֵר חֲמוּר מִכָּלִים,
וְדִילְמָא כָּלִים יוֹתֵר חֲמוּרִים מִהַמְקַדֵּשׁ.
דְּאִי לָאו הֲכִי, קָשָׁה עַל בְּצַלְאֵל, מַה
קָשְׂיָא הִיא זו, לוּמַר שְׁמַנְהֵג הָעוֹלָם

אֲמַנָם, מִשֶּׁה שְׁהִיָּה מְצַפֵּה לְהַכְנִים
יִשְׂרָאֵל לְאַרְצָן, וְהִיָּה יוֹדַע
שֶׁלֹּא יִשְׁלְטוּ הָאוֹיְבִים בְּמַעֲשֵׂה יְדָיו, אָמַר
לוֹ, עֲשֵׂה כָלִים אַרְוֹן וּמְשַׁכְוֵן.
וּבְצַלְאֵל לֹא רָצָה לְהָשִׁיב עַל זֶה
בְּפִרוּשׁ, הוֹאִיל שֶׁהִדְבָּר
תָּלוּי בְּמִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, אֶלָּא הָשִׁיב לוֹ

זרע שְׁמֻשׁוֹן הַמְבֹאֵר

משה להזכיר מיתתו בפניו, אָפָא הָשִׁיב לוֹ
בדרך כבוד כתלמיד בפני רבו, מִמְנַהֵג
הָעוֹלָם לבנות בית תחילה ואחר כך כלים.

וְאַחַר כִּף הוֹסִיף בְּצַלְאֵל וְאָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה,
שְׁמָא כִּף אָמַר לְךָ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְכו'
להקדים עשיית המשכן לכלים, ולא היתה
כוונתו לשאול בסתמא 'שמא כך אמר לך
הקב"ה' בהיפך מה שאתה אומר, אלא כך
היתה כוונת שאלתו, כְּלוּמַר, מְנָא לְךָ הָא
שְׁתַּמְשִׁכְוֵן יַעֲשֶׂה אַחֲרוֹן כִּי הוּא יוֹתֵר חֲמוּר
מִכָּלִים, וְדִילְמָא יֵשׁ לְהַקְדִּים עֲשִׂית הַמְשַׁכְוֵן
כִּי הַכָּלִים יוֹתֵר חֲמוּרִים מִהַמְקַדֵּשׁ, וְאִם
אֵין בִּידְיָנוּ לְהוֹכִיחַ שֶׁהַכָּלִים מְקוּדְשִׁים יוֹתֵר,
מִכָּל מְקוּם שְׁמָא כִּן הוּא לְפִי הָאֲמַת, וּמְדוּעַ
תֹּאמַר לְהַקְדִּים אֶת הַכָּלִים לְמַשְׁכֵּן?¹⁷

דְּאִי לָאו הֲכִי - אִם לֹא נִפְרַשׁ כִּן שֶׁהִתְּנָה
כוונת בצלאל לשאול את משה מנין לו
שהמשכן מקודש יותר מן הכלים, אִם כִּן
קָשָׁה עַל בְּצַלְאֵל מַה קָשְׂיָא הִיא זו לְלוּמַר

הַמְשַׁכְוֵן שְׁקוּדוּשׁוֹ קָלָה, וְאַחַר כִּן אֶת הַכָּלִים
שְׁקוּדוּשָׁתָם חֲמוּרָה יוֹתֵר?¹⁸

משה הקדים את המשכן כי סבר שהוא עצמו יבנה את המקדש
אֲמַנָם מִשֶּׁה שְׁהִיָּה מְצַפֵּה לְהַכְנִים אֶת
יִשְׂרָאֵל לְאַרְצָן וּלְבִנּוֹת בְּעַצְמוֹ אֶת בֵּית
הַמְקַדֵּשׁ, וְהִיָּה יוֹדַע שֶׁלֹּא יִשְׁלְטוּ הָאוֹיְבִים
בְּמַעֲשֵׂה יְדָיו, סָבַר בְּדַעְתּוֹ שֶׁמַּחֲמַת כִּן
קְדוּשַׁת הַמְקַדֵּשׁ אֵינָה פְּחוּתָה מִן הַכָּלִים,
וְאִדְרַבָּה קְדוּשׁוֹ חֲמוּרָה יוֹתֵר שֶׁהָרִי עֵיקַר
הַשְּׂרָאָת הַשְּׁכִינָה בָּאָה מַחֲמַת הַמְשַׁכְוֵן
וְהַמְקַדֵּשׁ וְלֹא מַחֲמַת הַכָּלִים, וּלְפִיכֵן אָמַר לוֹ
לְבַצְלָאֵל, עֲשֵׂה כָּלִים וְאַרְוֹן תַּחֲלִילָה, וּמְשַׁכְוֵן
לְאַחַר מִכָּן?¹⁹

ביאור דברי בצלאל אל משה

וּבְצַלְאֵל לֹא רָצָה לְהָשִׁיב עַל זֶה וְלוּמַר
לְמֹשֶׁה בְּפִרוּשׁ שְׁאִינוּ עֲתִיד לְבִנּוֹת הַמְקַדֵּשׁ,
וּמִמִּילָא קְדוּשַׁת הַמְשַׁכְוֵן פְּחוּתָה מִן הַכָּלִים,
הוֹאִיל שֶׁהִדְבָּר תָּלוּי בְּמִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁלֹּא
יִזְכֶּה לְהִיכַנֵּס אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאִין זֶה כְּבוֹדוֹ שֶׁל

ציונים ומקורות

מאחר אותו באחרונה. ועל כך השיבו בצלאל שנראה
שקדושת הכלים יותר מן המשכן, ואם כן ראוי בודאי
לעשות כסדר שציווה הקב"ה וכדלהלן בהמשך דברי
רבנו. יד. כשאמר בצלאל למשה 'שמא כך
אמר לך הקב"ה', לא היתה כוונתו סתם מחמת
שביקש לנהוג כמנהג העולם, וכמו שיבואר בהמשך
דברי רבנו שאין להוכיח ממנהג העולם למצוות
התורה, אלא כך היתה כוונתו לומר למשה, כי
מסתמא סדר עשיית המשכן הוא מקדושה קלה
לקדושה חמורה, ואם כן שמא הכלים מקודשים יותר,
ובדוקא אמר הקב"ה בסדר הזה, ואם כן יש להקדים
תחילה עשיית המשכן.

היו יכולים השונאים לשלוט במעשה ידיו. ובאמת
היה מוכרח לטובת ישראל לשפוך חמתו על עצים
ואבנים. יב. והגם שגם המקדש היתה בו
מעלה שלא שרתה שכנינה כי אם בזכותו ולא בזכות
הכלים, מכל מקום מעלת הכלים שהם נצחיים גוברת
על מעלת המקדש. יג. וסבור היה משה, שלא
היתה כוונת הקב"ה שיהיו המשכן והכלים נעשים
דוקא כסדר הצווי, אלא הכל לפי הסדר הראוי להיות,
ולפיכך ראה לנכון להקדים כלים למשכן, כי היה
במחשבתו שיתקיים המקדש לעולם, וממילא גם
המשכן היה נכבד בעיניו מן הכלים וכפי שנתבאר
לעיל שהמשכן והמקדש ענין אחד הם, ולפיכך היה

וַעֲזוֹד אֶפְשָׁר לֹאמֹר, שֶׁהַשִּׁיב לוֹ מִמְּנַהֲגוֹ
שֶׁל עוֹלָם, בְּלֹאמֹר, שֶׁמְּנַהֲגוֹ
הָעוֹלָם הוּא לְהִיּוֹת חוֹמָאִים, וְאִם יִשְׂרָאֵל
יִחְטְאוּ וְהַמְשַׁכֵּן יִהְיֶה קַיָּם, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא יִהְיֶה צְרִיף לְשַׁפֵּךְ חַמְתּוֹ עַל יִשְׂרָאֵל,
וְהָעוֹלָם יִהְיֶה תַּהוֹ וְבַהּוּ.

הוא להפך, דילמא גזרת המקום היא
לעשות בפסדר הנה, כמו שצוה הפלאים
בבגדי כהנה (עין יומא יב, ב; רש"י שם ו, א ד"ה
אמר), אף על פי שהפלאים אסור. אלא
ודאי שבצאלל עשה בחכמה, להסתיר
הדבר בפני משה, כדי שלא יגיש.

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבַאֵד

המקדש, כמו שהתבאר¹⁰.

חורבן המקדש מפני מנהג העולם שחוטאים

וְעוֹד אֶפְשָׁר לֹאמֹר, שֶׁהַשִּׁיב לוֹ בְּצַלָּל
לְמֹשֶׁה בְּדֶרֶךְ חֲכָמָה, שאין ראוי שיהיה
המקדש קיים לעולמים¹¹, והביא בצלאל ראייה
לכך מִמְּנַהֲגוֹ שֶׁל עוֹלָם, בְּלֹאמֹר, שֶׁמְּנַהֲגוֹ
הָעוֹלָם הוּא לְהִיּוֹת חוֹמָאִים כִּי אֵין בְּכוּחַם
לְעִמּוּד בְּתַפְקִידֵיהֶם בְּשִׁלְמוֹת¹², וְאִם יִשְׂרָאֵל
יִחְטְאוּ וְהַמְשַׁכֵּן יִהְיֶה קַיָּם, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא יִהְיֶה צְרִיף לְשַׁפֵּךְ חַמְתּוֹ עַל יִשְׂרָאֵל
וּלְכַלּוֹתָם ח"ו, וְהָעוֹלָם כּוֹלוֹ יִהְיֶה תַּהוֹ וְבַהּוּ,
כִּיּוֹן שאֵין הָעוֹלָם קַיָּים אֵלֵא בְּשִׁבִּיל יִשְׂרָאֵל.
וכיון שאין ראוי שיתקיים המקדש לעולם,
אם כן הכלים מקודשים יותר ממנו, וראוי
לאחר את עשיית הכלים אחרי עשיית
המשכן¹³, כדין מעלים בקודש ולא מורידים¹⁴.

ציונים ומקורות

נכבדים ממנו ויש לאחר את עשייתם.
ב. תמצית הדרוש: א. סדר הקדימה בעשיית המשכן
וכליו הוא לפי הכלל של 'מעלים בקודש ואין
מורידים', והמקודש יותר מאוחר יותר, ונצרך לברר
איזהו מקודש יותר המשכן או כליו. ב. משה רבנו
סבר להקדים את הכלים כיון שהמשכן והמקדש
מקודשים יותר, כמו שמצינו שעיקר השראת השכינה
היתה בבית המקדש, ואין לומר שהכלים מקודשים
יותר מאחר שלא היה בהם חורבן, כי סבר משה
שהוא יזכה לבנות המקדש ומתוך כך גם המקדש
יתקיים לעולם, ואין בכלים שום מעלה על פני
המשכן והמקדש. ג. אמנם הקב"ה הקדים עשיית
המשכן תחילה, כי גלוי היה לפניו שלא יהיה המקדש
נבנה בידי משה, וממילא ישלטו האויבים ויחריבו
המקדש, ולפיכך הכלים מקודשים יותר, וכל המקודש
יותר מאוחר יותר. ד. בצלאל ידע שעתיד המקדש
להיחרב כי לא יבנה בידי משה, אולם העלים הדבר

למשה שֶׁמְּנַהֲגוֹ הָעוֹלָם הוּא לְהַפְּךָ מִמֶּה
שֶׁנִּצְטוּוּהוּ, וכי סדר מעשה המשכן בהכרח
שיהיה לפי הנהגת בני אדם, דילמא גזרת
המקום היא לעשות במשכן בפסדר הנה היפך
מנהג העולם, וכן מצינו עוד שינויים בדיני
המקדש מדרך וסדר דיני העולם, כמו שצוה
הקב"ה להכניס את הפלאים של תערובת
צמר ופשתים בבגדי כהנה (עין ערכין ג, ב)¹⁵,
אף על פי שהפלאים אסור מן התורה בבגדי
הדיוטות, כי בודאי שאין להשוות את עבודת
המשכן להנהגת בני אדם הדיוטות.

אלא ודאי שבצאלל עשה בחכמה
להסתיר את הדבר בפני משה, שלא לפרש
דבריו שהכלים מקודשים יותר כיון שעתיד
המקדש להיחרב, וכל זה כדי שלא יגיש
משה שאינו עתיד לבנות בעצמו את

טו. כן מבואר שם בגמרא שהיה האבנט עשוי שש
משור של פשתן ותכלת ושאר מיני של צמר.
טז. וזו היא חכמתו של בצלאל שהשיג בדעתו
שעתיד המשכן להיחרב, וממילא עיקר החשיבות היא
בכלים ולא במשכן, ולפיכך יש לאחר הכלים לאחר
המשכן, ועוד נהג בחכמה כשלא פירש דבריו למשה
מחמת כבודו, אלא סתם דבריו והביא ראייה ממנהג
העולם. יז. וממילא אין מעלה למקדש על פני
הכלים. יח. ראה קהלת (ז, כ), 'פי אדם אין
צדיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחְטָא'. ובמדרש
(ויק"ר א, א) תחתונים על ידי שאינן יכולין לעמוד
בתפקידו של הקדוש ברוך הוא. יט. וזאת
היתה עומת כוונתו במה שטען לפני משה ממנהגו
של עולם, ולא היה כוונתו מנהג וסדר העולם בבנין.
אלא שאמר דבריו ברמו. וגם זה בכלל חכמת בצלאל
שהבין את הצורך בכפרה הבאה על ידי חורבן הבית,
וכיון שאין הבית מתקיים בתמידות, אם כן הכלים

פרשת פקודי

א

בְּסוּךְ (שמות לח, כא) 'אלה פקודי המשכן משכן העדת'. פֶּרַשׁ רַשׁׁי, 'המשכן משכן' שְׁנֵי פְעָמִים, רְמֵז לְמִקְדָּשׁ

שְׁנַתְמֻשְׁבֵּן שְׁנֵי פְעָמִים עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶם מִשְׁכַּן הַמִּשְׁכָּן שֶׁהָיָה בְּמִדְבָר, שְׁנַתְמֻשְׁבֵּן - עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. 'מִשְׁכַּן הָעֵדוּת', עֵדוּת לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שְׁוֹתֵר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא

פסוק 'אלה פקודי המשכן' פֶּרַשׁ רַשׁׁי המשכן משכן ב' פעמים וכו', שְׁנַתְמֻשְׁבֵּן ב' פעמים וכו', עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל שְׁוֹתֵר לָהֶם עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל וכו'

זרע שמשון המבאד

א

מהשם 'משכן' נלמד שעוזנות ישראל יתכפרו בחורבן המקדש

רְמֵז לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנִּבְנָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, בְּמִקְוֵם הַמִּשְׁכָּן שֶׁהָיָה בְּמִדְבָר, שְׁנַתְמֻשְׁבֵּן - נִתְפַס וְנִחְרַב שְׁנֵי פְעָמִים, כְּדֵי לִכְפֹּר בְּכֶן עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא יֵעֲנֶשׂוּ יִשְׂרָאֵל עֲצָמָם בְּגוֹפָם. וּבְדִיבּוּר שֶׁלֹּא חָרְיוּ פִירֵשׁ רַשׁׁי, לִכְךָ הַמִּשְׁכָּן נִקְרָא 'מִשְׁכַּן הָעֵדוּת', מִפְּנֵי שֶׁהַמִּשְׁכָּן הוּא עֵדוּת לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, שְׁוֹתֵר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַחֲטָא שֶׁל

דקדוקים בעדות המשכן על שנתכפר חטא העגל, ממה שנחרבו הבתי מקדשות מחמתם

בְּסוּךְ (שמות לח, כא) ^נ 'אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדוּת', פֶּרַשׁ רַשׁׁי, שֶׁמִּמָּה שֶׁלֹּא כָתוּב 'אלה פקודי משכן העדות', אלא כָּתוּב 'הַמִּשְׁכָּן' מִשְׁכָּן בְּסִמְכּוֹת שְׁנֵי פְעָמִים, דְּרַשׁוּ אֵת תִּיבַת 'מִשְׁכָּן' מִלְשׁוֹן 'מִשְׁכָּוֶן', וְנִכְתַּב שְׁנֵי פְעָמִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בְּכֶן

ציונים ומקורות

י: שם נא, ג). ראה בידי משה (על המדרש שם נא, ג) שביאר ש'פקודי' הוא מלשון חסרון, ורומז על החורבן. ג. בשפתי חכמים (ברש"י שם) דקדק, הרי רק 'משכן' אחד מיותר לדרשא, שהשני נצרך לגופו. ותירץ וזה לשונו, 'מדרשני הקרא בלשונו וכתב 'המשכן משכן', ולא כתיב תרוייהו בה"א או בלא ה"א, ודאי הה"א קאי על המשכן המיוחד, דהיינו בית עולמים שהוא בית המקדש, אם כן קשה, למה מכנה אותו הכתוב בלשון משכן, אלא רמז וכו'. וראה עוד בזה, בכסף נבחר (לרבי אבי עזרי זעליג זצ"ל, בפרשתינו) ובפירוש מהרז"ו (שמור"ר שם). ד. וכמו שנאמר (איכה ד, יא), 'פְּלָה ה' אֶת חֲמַתּוֹ שֶׁפָּךְ חָרוֹן אַפּוֹ וַיִּצַּת אֵשׁ בְּצִיּוֹן וַתֹּאכַל יְסוּדֵתֶיהָ. וּמִפְּסוֹק זֶה דְּרַשׁוּ בְּמִדְרַשׁ (איכ"ר ד, יד), שְׁחוּרְבֵן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הוֹעִיל שֶׁלֹּא שֶׁפָּךְ הַקְּבִי"ה אֵת חֲמַתּוֹ עַל יִשְׂרָאֵל, אֲלֵא הַשְּׂאִיר מֵהֶם פְּלִיטָה [לשון המדרש הובא להלן].

מפני כבודו של משה, ולא השיב לו כי אם ממנהג העולם להקדים עשיית בית לעשיית הכלים, ועוד טען לפניו שמנין לנו לומר שהבית חסור יותר מן הכלים, והכל כדי שלא לרמוז למשה שלא יזכה לבנות המקדש. ועוד נרמז בדבריו של בצלאל, שאדרבה יותר ראוי שיהיה המקדש עתיד להיחרב ובכך תהיה כפרה לישראל, ולא שישאר המקדש על עומדו ולא תהיה תקומה לאויביהם של ישראל חלילה. א. לשון הפסוק, 'אלה פקודי המשכן משכן העדת אשר פקד על פי משה עבדתי הלוים ביד איתמר בן אהרן הכהן'. ב. לשון רש"י, 'המשכן משכן' שני פעמים, רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבניו על עונותיהן של ישראל. 'משכן העדות', עדות לישראל שויתר להם הקדוש ברוך הוא על מעשה העגל, שהרי השרה שכנינתו ביניהם, ע"כ. ומקור דברי רש"י, הוא במדרש תנחומא (בפרשתינו סימן ה-ו). וראה עוד במדרש (שמור"ר לא,

לָהֶם מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, לְאַחַר שֶׁאָמַר 'מִשְׁכַּן מִשְׁכַּן' שֶׁנִּתְמַשְׁכַּן בְּשָׁנֵי חֲרָבְנִין, וְזֶה הָיָה בְּשִׁבְלֵי מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, שֶׁהָרִי קָדָם זֶה הָיָה לָהֶם חֲרוֹת מִשְׁעַבְדֵי מַלְכֵי־נֹד, (עִירוּבִין נד, א).

עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, שֶׁהָרִי הִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בִּינֵיהֶם, ע"כ"ל.

הַקְּשׁוֹ הַמְּפָרְשִׁים (כספ' נבחר ד"ה אלה פקודי - השני), מָה עֲדוֹת הוּא זֶה שְׁוֹתֵר

זֶרַע שְׁמֻשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

שְׁנַלְמַד מִכֵּן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ נִתְמַשְׁכַּן בְּשָׁנֵי חֲרָבְנִין, וְהָרִי זֶה שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ נַחֲרַב, הָיָה בְּשִׁבְלֵי - מַחֲמַת מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל^ט, שֶׁהָרִי קָדָם זֶה - קוֹדֵם שֶׁחֲטָאוּ בְּעַגְל וְנִשְׁתַּכְּרוּ הַלְּחוּחַת, הָיָה לָהֶם לִישְׂרָאֵל חֲרוֹת מִשְׁעַבְדֵי מַלְכֵי־נֹד - שֶׁלֹּא הִיָּתָה שׁוֹם אֹמֶה יִכּוּלָה לְשַׁלּוֹט עֲלֵיהֶם, כַּמְּבֹאֵר בַּגִּמְרָא (עִירוּבִין נד, א). וְרַק מַחֲמַת חֲטָא הָעֵגֶל, נִגְרַם שִׁיחֲרַבּוּ בְּתֵי הַמִּקְדָּשׁ, וַיִּגְלוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁתַּעֲבְדוּ תַּחַת הָאוֹמוֹת. וּמִכֵּיוֵן שֶׁמֵּמָּה שֶׁנֶּאֱמַר 'מִשְׁכַּן' שְׁנֵי

מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, שֶׁהָרִי הִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בִּינֵיהֶם בְּמִשְׁכַּן, שִׁישׁ בּוֹזֵה חִיבָה יִתִּירָה^י, וְעַל שֵׁם זֶה נִקְרָא 'מִשְׁכַּן', וְאִם לֹא הָיָה מוֹתֵר וּמוֹחַל לָהֶם עַל חֲטָא הָעֵגֶל, לֹא הָיָה מִצְוּוּה לִבְנוֹת הַמִּשְׁכַּן בְּשִׁבְלֵי הַהֲשֵׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ בִּינֵיהֶם^י, ע"כ"ל.

וְהַקְּשׁוֹ הַמְּפָרְשִׁים^י, עַל סוֹף דְּבָרֵי רִשׁוֹי, מָה - אִיזוֹ עֲדוֹת לִישְׂרָאֵל הוּא זֶה מֵהַמִּשְׁכַּן, שְׁוֹתֵר לָהֶם הַקַּב"ה עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, לְאַחַר שֶׁאָמַר הַפְּסוּק 'מִשְׁכַּן מִשְׁכַּן', וְכַתֵּב רִשׁוֹי

צִיּוֹנִים וּמִקְוֹדוֹת

הַמִּקְדָּשׁ, דְּכַתִּיב (יִחְזָקָא ט, א) 'קִרְבוּ פְּקוּדוֹת הָעִיר וְאִישׁ כְּלֵי מִשְׁחַתּוֹ בִּידּוֹ', וְכַתִּיב (שְׁמוֹת לב, לד) 'וּבִיּוֹם פְּקוּדֵי וּפְקֻדְתֵי עֲלֵיהֶם חֲטָאתֶם'. וְכֵן מְבֹאֵר בְּסִנְהֶדְרִין (קב, א), אִמַּר רַבִּי יִצְחָק, אֵינִן לָךְ כָּל פּוֹרְעֻנוֹת וּפּוֹרְעֻנוֹת שְׁבָאָה לְעוֹלָם, שְׁאִינִן בָּהּ אֶחָד מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבַּעַּה בְּהִכְרַע לִישְׂרָאֵל שֶׁל עֵגֶל הָרִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר 'וּבִיּוֹם פְּקוּדֵי וּפְקֻדְתֵי עֲלֵיהֶם חֲטָאתֶם', אִמַּר רַבִּי חֲנִינָא, לְאַחַר עֲשָׂרִים וְאַרְבַּעַּה דִּירוֹת נִגְבַּה פְּסוּק זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיִּקְרָא בְּאֹזְנֵי קוֹל גְּדוֹל לְאִמַּר קִרְבוּ פְּקוּדוֹת הָעִיר וְאִישׁ כְּלֵי מִשְׁחַתּוֹ בִּידּוֹ'. וּפִירֵשׁ רִשׁוֹי, 'וּבִיּוֹם פְּקֻדֵי', בְּתַשְׁעָה בָּאָב וְכו', יוֹם מְזוּמָן לְפוֹרְעֻנוֹת, כּו חֲזוֹר מְרַגְלִים, כּו נַחֲרַב הַבַּיִת בְּרִאשׁוֹנָה וּבִשְׁנִיָּה. י. לְשׁוֹן הַגִּמְרָא, וְאִמַּר רַבִּי אֶלְעָזָר, מֵאֵי דְכַתִּיב (שְׁמוֹת לב, טז) 'חֲרוֹת עַל הַלְּחוּחַת', אֶלְמַלִּי לֹא נִשְׁתַּבְּרוּ לְחוּחַת הָרִאשׁוֹנוֹת, לֹא נִשְׁתַּכְּחָה תוֹרַה מִישְׂרָאֵל, רַב אַחָא בְּרִי יַעֲקֹב אָמַר, אֵינִן כָּל אֹמֶה וּלְשׁוֹן שׁוֹלְטַת בְּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר 'חֲרוֹת', אֵל תִּיקְרֵי 'חֲרוֹת', אֵלֵא 'חֲרוֹת', ע"כ. וְאֵינִן הַקְּשׁוֹת מֵמָּה שֶׁמְּבֹאֵר בְּיוֹמָא (ט, ב), שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הָרִאשׁוֹן נַחֲרַב בְּשִׁבְלֵי שְׁלוֹשׁ עֵבְרִיּוֹת, עֲבוּדָה זֶרָה גִּילּוֹי עֲרִיּוֹת, וּשְׁפִיכוֹת דְּמַיִם, וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁנִי נַחֲרַב מִשׁוֹם עׁוֹוֹן שֶׁנֶּאֱמַר חֲנַם. לְפִי שֶׁמִּכָּל מָקוֹם, אִם לֹא מִשׁוֹם חֲטָא הָעֵגֶל, לֹא הָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ חָרַב, אִף מַחֲמַת חֲטָאִים אֵלֵא. [וְעוֹד, שֶׁחֲטָא הָעֵגֶל גִּרַם לְחֲטָאִים שֶׁהָיוּ סִיבוֹת לְחֲוִרְבְּנוֹת שֶׁל בְּתֵי הַמִּקְדָּשׁ. וְכֵן מִשְׁמַע בְּשׁוֹ"ת בֵּית הַלְלוֹי (דְּרוֹשׁ יח) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, דְּאִחַר שֶׁנִּשְׁבְּרוּ לְחוּחַת הָרִאשׁוֹנִים, נִגְזַר עַל יִשְׂרָאֵל לְהִיָּתֵב בְּגִלוֹת אִם יִחֲטָאוּ עוֹד יוֹתֵר, אֲבָל קוֹדֵם שֶׁנִּשְׁבְּרוּ, הָרִי אֵינֵהּ בְּמַסַּכְתָּ עִירוּבִין, אֶלְמַלִּא לֹא

ה. עַל פִּי הַרְא"ם (שְׁמוֹת לא, יח). וּבַגּוֹר אֲרִיָּה (שְׁמוֹת לה, כא) בִּיאַר הַהוֹכַחָה שֶׁמַּחֲלֵה לָהֶם, שְׁאִינִן אֶחָד דֵּר אֶצֶל שׁוֹנָאוֹ כִּי אִם אֶצֶל הָאוֹהֵב, וְדוּחָה הַשׁוֹנָא מִמֶּנּוּ. וְעוֹד כָּתוּב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, 'כִּי כֹאשֶׁר יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ אֵת הָעֵגֶל, הָיוּ כְמוֹ אִשָּׁה שֶׁמִּזְנָה חֲתִית בְּעֵלָהּ, דְּבָקוּ בְּאֵלֶיהָ נֹכַר, וְאִמְרוּ (סוֹטָא כח, א), וְהָאִשָּׁה הַמִּזְנָה, אֲסוּרָה עוֹד לְבַעֲלָהּ, וְאֵינִן הִיכֵר שֶׁנִּתְרַצָּה לָהֶם אֵלֵא כֹאשֶׁר הָיָה שְׁכִינָתוֹ בִּינֵיהֶם, וְאִם כֵּן נִרְאָה כִּי לֹא נִטְמָאוּ, רַק עָרַב רַב הֵם שֶׁעָשׂוּ וְגִרְמוּ לִישְׂרָאֵל לְחֲטוֹא, וּלְפִיכֵן כֹּאשֶׁר חָזַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶל יִשְׂרָאֵל, וְהַשְׁכִּינָה עִמָּהֶן, אִם כֵּן נִתְרַצָּה לָהֶם, בְּעַבּוּר שֶׁלֹּא הָיָה חֲטָא מִן יִשְׂרָאֵל רַק מִן עָרַב רַב, כְּמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ רִשׁוֹי בְּפִרְשַׁת תַּשְׂא' (שְׁמוֹת לב, ז). וְרִאָּה עוֹד בְּתַנְחוּמָא (שם) וּבְמִדְרַשׁ (שְׁמו"ר נא, ד) וּבִפְסֵה תוֹאֵר הַשֵּׁלֶם (שם נא, ג ד"ה שיש). ז. עַל פִּי הַרְא"ם (בְּמִדְבָר ט, טו). ז. וְלִכֵּן נִקַּט הַכְּתוּב לְשׁוֹן 'מִשְׁכַּן', וְלֹא 'אוֹהֵל מוֹעֵד' וְכוּמוֹה, מִפְּנֵי שֶׁמִּלַּת מִשְׁכַּן מוֹרָה עַל שְׁכִינָתוֹ הַשׁוֹכֵן בְּתוֹכָהּ. עַל פִּי הַרְא"ם (שם). ח. זֶה לְשׁוֹן הַכְּסָף נִבְחָר (לְרַבִּי אֲבִי עוֹרִי וְעֵלְיָג זצ"ל, בְּפִרְשַׁתוֹ ד"ה אלה), 'אֵלֵה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכַּן מִשְׁכַּן הָעֲדוּת', פִּירֵשׁ רִשׁוֹי, עֲדוֹת הָיָה לִישְׂרָאֵל שׁוֹתֵר לָהֶם הַקַּב"ה עַל מַעֲשֵׂה עֵגֶל, שֶׁהָרִי הִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בִּינֵיהֶם. וְקִשָּׁה לְפִי זֶה, הָא פִּירֵשׁ רִשׁוֹי אֵלֵה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכַּן, שֶׁנֶּתְמַשְׁכַּן שְׁנֵי פַעְמִים בְּעוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְאִם כֵּן, מָה זֶה עֲדוֹת לִישְׂרָאֵל שׁוֹתֵר לָהֶם הַקַּב"ה עַל מַעֲשֵׂה עֵגֶל. ט. רִאָּה בְּמִדְרַשׁ (אִיכ"ר ב, א), עַד הִיכֵן חֲטָאוּ שֶׁל עֵגֶל קִיִּים וְכו', רַבִּי יִשְׁמַעֲאֵל בְּרַחֲמֵי בִשְׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, עַד חוֹרְבַן בֵּית

וְעוֹד יֵשׁ לְדַקְדָּק, מֵה טִיבוֹ שֶׁל זֶה הַרְמֵז שֶׁנִּתְמַשְׁפֵּן שְׁנֵי פְעָמִים, לְכַאֵן. וּמִכָּל שֶׁבֶן, שֶׁהַמְשָׁפֵן שֶׁעָשׂוּ בַמִּדְבָּר לֹא נִתְמַשְׁפֵּן לְעוֹלָם, שֶׁהָרִי כֵּל

הַכִּלִּים שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה נִגְנְזוּ (סוּטָה ט, א). וַיֵּשׁ לִזְמַר, שֶׁאֲמָרוּ וַיֵּל (ע"ז ה, א), שִׁישְׁרָאֵל יֵשׁ לָהֶם תְּרוּץ עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, שֶׁאֵם חָטָא צְבוּר,

זרע שמעון המבאר

פעמים, נלמד שיחרבו בתי המקדש ויתמשכנו, הרי מוכח מכך שלא ויתר להם הקב"ה על חטא העגל, שאם היה מוותר להם, שוב לא היו ראויים לעונש שבתי המקדשות ייחרבו, ואם כן קשה, היאך כתב רש"י, שהמשכן עצמו, הוא עדות שויתר להם הקב"ה על חטא זה¹.

מדוע בענין בניית המשכן שלא נתמשכן נרמז ענין חורבן המקדש

שעשו ישראל במדבר, לא נתמשכן כלל לעוֹלָם, שֶׁהָרִי כֵּל הַכִּלִּים שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, נִגְנְזוּ (סוּטָה ט, א)², ואם כן אין שייך בהם לשון 'משכון'. ורק בתי המקדש הראשון והשני נחרבו, וכליהם שעשה שלמה בארץ ישראל גלו לבין האומות, ושייך בהם לשון 'משכון' כיון ששפך ה' את חמתו עליהם, ולמה הוצרך הכתוב לרמז בפרשת מלאכת המשכן, את החורבנות של בתי המקדש³.

בחטא העגל נודע שתשובה מועילה לחטאי הצבור

וַיֵּשׁ לִזְמַר - לְתַרְץ אֶת הַקּוֹשִׁיּוֹת, בְּהַקְדָּם מֵה שֶׁאֲמָרוּ רְבוּתֵינוּ וַיֵּל בְּגִמְרָא (ע"ז ה, א)¹⁰, שִׁישְׁרָאֵל יֵשׁ לָהֶם תְּרוּץ עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, לְהַנְצִל מֵהָעוֹנֵשׁ עֲלֵינוּ, שֶׁהֵם כְּמוֹ אֲנוֹסִים בַּחֲטָא זֶה, מִשּׁוּם שֶׁלִּפִּי הָאֲמַת הֵם לֹא הָיוּ

וְעוֹד יֵשׁ לְדַקְדָּק - לְהַקְשׁוֹת עַל תַּחֲלִיל דְּבַרֵי רִש"י, שֶׁמֵּה טִיבוֹ - מֵהִי הַשִּׁיכּוֹת שֶׁל זֶה הַרְמֵז שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִתְמַשְׁפֵּן וְנַחֲרַב שְׁנֵי פְעָמִים, לְכַאֵן - לְפִרְשֵׁתֵינוּ הָעוֹסֶקֶת בְּעִנְיַיִן הַמְשָׁכָן, וְאִינֵה עוֹסֶקֶת בְּעִנְיַנּוֹ שֶׁל בְּנֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ¹¹. וּמִכָּל שֶׁבֶן - יֵשׁ לַחֲזֹק הַקּוֹשִׁיאַ, שֶׁהָרִי הַמְשָׁפֵן

ציונים ומקורות

לשון הספורנו (כאן), כל אחד מחלקי המשכן הכתובים למעלה וכו', ולזה לא נפסדו, כאמרם ז"ל (יומא עב, א), שמא תאמר אבד סברם ובטל סכוין, תלמוד לומר (שמות כו, טו), 'עצי שטים עומדים', שעומדים לעד ולעולמי עולמים. וגם כן לא נפל דבר מהם ביד האויבים, להיפך ממה שקרה למקדש שלמה וכליו, כמבואר בחורבן בית ראשון על ידי נבוזראדן, שלא נזכר שם דבר מעניני משכן משה רבנו ע"ה. יד. ביפה תואר השלם (שמו"ר נא, ג) כתב, שאע"ג שמעשה משה לא שלטה בהן יד, מכל מקום, כיון דמשכן דומה למקדשים שחרבו, והשראת השכינה במקדש בארץ ישראל, היא המשך של המשכן במדבר, אם כן, כשנחרב המקדש, נמצא שפסקה ההשראה שהתחילה במשכן, והרי זה כאילו המשכן נתמשכן. טו. לשון הגמרא, והיינו דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי, לא דוד ראוי לאותו מעשה [של בת שבע], ולא ישראל ראוי לאותו מעשה [של חטא העגל] וכו' [לפי שגיבורים ושליטים ביצרם היו, ולא היה ראוי להתגבר יצרם עליהן], ולא ישראל ראוי לאותו מעשה, דכתיב (דברים ה, טו) 'מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה

נשתברו הלוחות, אין כל אומה ולשון שולטת בהם. וראה עוד שם (דרוש ו). יא. וראה במשכיל לדוד (ד"ה משכן) שביאר, שלכך כתב רש"י לשון 'ויתר', לפי שלא היתה מחילה לגמרי, אלא ויתור לפי שעה שלא לכלותם, אבל אמר ויביום פקדי וגו'. יב. וכענין קושיא זו, ראה גור אריה (לח, כא) שתמה, 'ומאי ענינו לכאן לכתוב זה כאן, ולמה לא כתב זה בכל הפרשה שקדמה'. ובבלי יקר (שם, כתב), 'ולכל המדרשים צריכין אנו ליתן טעם מה ענינם לכאן, שהרי בלי ספק שעיקר פרשה זו נאמרה על החשבון אשר נתן משה, ומה ענין מדרשים אלו לכאן'. וראה בזה במשכיל לדוד (ד"ה המשכן). יג. לשון הגמרא (סוטה ט, א), 'דרש רב חנינא בר פפא, מאי דכתיב (תהלים לג, א) 'רננו צדיקים בה' לישירים נאוה תהלה', אל תקרי 'נאוה תהלה', אלא 'נוה תהלה', זה משה ודוד שלא שלטו שונאיהם במעשיהם. דוד, דכתיב (איכה ב, ט) 'טבעו בארץ שעריה'. משה, דאמר מר, משנבנה מקדש ראשון, נגנו אהל מועד קרשיו קרסיו ובריחיו ועמודיו ואדניו, היכא, אמר רב חסדא אמר אבימי, תחת מחילות של היכל. וכתב רבינו בחיי (שמות טז, לב), שעמהם נגנזו גם כל כלי המשכן. וזה

אוֹמְרִים לוֹ פֶּלֶךְ אֶצֶל צְבוּר, דְּהִינּוּ לְהוֹרֹת הַתְּשׁוּבָה לְרַבִּים. דְּמַתְּחֵלָה הָיָה הַפְּלֶקָא דְּעָתָא שְׂאִין הַתְּשׁוּבָה מוּעֵלַת לְרַבִּים, וְאִם הָיוּ יִשְׂרָאֵל חוּטְאִים, לֹא

הָיָה יָכוֹל תְּקוּדָשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשַׁפֵּךְ חַמְתּוֹ עַל הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים, כְּמוֹ שְׂעִשְׂה בְּדֵי לְהַצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל. מִפְּנֵי שְׁמֵדַת הַדִּין הָיְתָה מְקַטְרַגְתָּ וְאוֹמְרַת 'הַנֶּפֶשׁ

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

תְּשׁוּבַתם^ט. דְּמַתְּחֵלָה - לִפְנֵי שַׁחטָאוּ יִשְׂרָאֵל בְּעַגְל וְחִזְרוּ בַתְּשׁוּבָה וְנִתְקַבְּלָה תְּשׁוּבַתם, הָיָה הַפְּלֶקָא דְּעָתָא - הִיָּה עוֹלָה עַל הַדַּעַת לומר, וְאִכְּן כַּךְ גַּם הִיָּתָה שׁוֹרַת הַדִּין, שְׂאִין הַתְּשׁוּבָה מוּעֵלַת לְרַבִּים שַׁחטָאוּ, לִפְנֵי שַׁחטָאָם מִפּוֹרְסָם וְגַרְסָם לְחִילוּל הַשֵּׁם^י, וְאִם הָיוּ כֻלָּל יִשְׂרָאֵל חוּטְאִים, לֹא הָיָה יָכוֹל תְּקוּדָשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשַׁפֵּךְ אֶת חַמְתּוֹ - כְּעִסּוֹ שִׁישׁ לוֹ עֲלֵיהֶם מַחְמַת הַעֲבִירוֹת שְׁבִידִים, עַל הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְהַחְרִיבוֹ^י, וְעַל יְדֵי זֶה יִינְצְלוּ מִעוֹנָשׁ עוֹנוֹת שְׁלָהֶם, כְּמוֹ שְׂעִשְׂה כְּשֶׁחָרִיב אֶת הַבַּיִת הַמִּקְדָּשׁ הָרִאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי, בְּדֵי לְהַצִּיֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל. אֲלֵא חָזִי הִיָּה שׁוֹפֵךְ חַמְתּוֹ עַל יִשְׂרָאֵל עֲצָמָם וְהָיוּ נֹאבְדִים, מִפְּנֵי שְׁמֵדַת

ראויים להכשל בו, אלא היתה גזירה מן השמים שיתגבר יצרם עליהם ויכשלו בזה, כדי שיחזרו בתשובה ותתקבל תשובתם, ובוזה יפתח פתח לבעלי תשובה^ט, שְׂאִם הָטָא צְבוּר, לֹא יִטְעוּ לומר שִׁאִין לָהֶם תְּקֵנָה בַתְּשׁוּבָה, לִפְנֵי שְׂאוּמְרִים יֵי - לְצִיבוּר, בְּפֶלֶךְ [לְכוּן] אֶצֶל צְבוּר, כְּלוֹמֵר, לְכוּ וְלִימְדוּ מִהַצִּיבוּר שַׁחטָאוּ כְּשַׁעְשׂוּ אֶת הָעַגְל, וּמְכַל מְקוּם, כְּשֶׁחִזְרוּ בַתְּשׁוּבָה נִתְקַבְּלָה תְּשׁוּבַתם וְנִמְחַל חַטָּאָם, וְאִף אִתָּם תְּחִזְרוּ בַתְּשׁוּבָה עַל חַטָּאֲתָכֶם, וְתְשׁוּבַתְכֶם תִּתְקַבַּל. דְּהִינּוּ, שְׁמָה שְׁנִכְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל בַּחטָא הָעַגְל, הִיָּה כְּדֵי לְהוֹרֹת בְּכַךְ אֶת כַּח הַתְּשׁוּבָה לְרַבִּים, שְׁגַם אִם חַטָּאוּ הֲרַבִּים בַּעֲבוּדָה זָרָה, מְכַל מְקוּם, אִם יִחְזְרוּ בַתְּשׁוּבָה יִקְבַל הַקַּב"ה אֶת

צִיּוּנִים וּמִקּוּדוֹת

ללמדנו זאת. ואילו מדברי רבינו הללן בסמוך מבוואר, שלא היתה התשובה מועילה קודם חטא העגל, וכשחזרו ישראל בתשובה, נתחדש ענין התשובה לרבים. ומדקדוק לשון רבינו נראה עוד, שמה שלא היתה התשובה מועילה, היינו שאף שכבר היה קיים ענין התשובה, מכל מקום, מדת הדין היתה מתגברת עליו ומקטרגת שכשהרבים חטאו, לא התקבל תשובתם, אלא ייענשו. יח. כמו שאמרו בגמרא (שם), וצריכא, דאי אשמועינן יחיד, משום דלא מפרסם חטאיה, אבל צבור דמפרסם חטאיהו, אימא לא. יט. מליצה זו, על פי לשון המדרש (איכ"ר ד, יד; הו"ד בת"ס יקדושין לא, ב ד"ה איסתייעא), 'מזמור לאסף אלוקים באו גוים בנחלתך' (תהלים עט, א), לא הוה קרא צריך למימר אלא 'בכי לאסף' וכו', ומה אומר 'מזמור לאסף', וכו'. כך אמרו לאסף, הקדוש ברוך הוא החריב היכל ומקדש, ואתה יושב ומזמר. אמר להם, מזמר אני ששפך הקדוש ברוך הוא חמתו על העצים ועל האבנים, ולא שפך חמתו על ישראל, הדא הוא דכתיב (איכה ד, יא) 'ויצת אש בציון ותאכל סידותיה'.

אותי כל הימים, אלא למה עשו, לומר לך שאם חטא יחיד, אומרים לו, כלך אצל יחיד. ואם חטאו צבור, אומרים (לו כלך) [להו, לכו] אצל צבור. [וברש"ש ד"ה ואם] כתב, 'הגרי"פ הגיה ילה, לכו'. ולי נראה דאין צריך, כי ציבור הוא שם לקבוץ פריטים בלשון יחיד, כמו עם. וכן מצינו בפסחים (ט, ב), תשע ציבורין של 'מצה', ואחד של חמץ, וכן בכל הסוגיא שם. וזו. על פי רש"י (ד, ב ד"ה לא עשו; ה, א ד"ה לומר). וראה עוד בתוספות (ה, א ד"ה וצריכא), ובמהר"ם ביאר דבריהם, שנחלקו על רש"י, ופירשו שכוננת הגמרא אינה על עיקר חטאם, שלא היו ראויים לו, אלא על מה שנכתב החטא על שמם. וראה עוד בחידושי אגדות למהר"ל (ד, ב) שדקדק בפירושו רש"י, והאריך לבאר שעיקר התשובה כבר היה קיים קודם חטא העגל, אלא שהתשובה שעשו על חטא העגל הועיל להוציא ענין התשובה אל הפועל, ונפתח פתח לזה על ידי הצדיקים. וראה תורת חיים (שם), בביאור דברי רש"י. יז. מדברי המפרשים שבהערה קודמת, משמע שעיקר מה שתשובה מועילה לכפר, היה כך גם לולא חטא העגל, והוצרך חטא העגל רק בשביל

'הֲנִנִי נִשְׁפָּט אוֹתָךְ עַל אֲמַרְךָ לֹא חָטָאתִי'. וְהִרִי זֶה דוֹמָה לְאָדָם שֵׁשׁ לֹא חוֹב עִם חֲבֵרוֹ וְאִינוֹ רוֹצֵה לְפָרְעוֹ, שֶׁהוּא מְמַשְׁכְּנוֹ עַד שִׁיפְרָעֵנּוּ.

וְהִבֵּא נְמוֹי, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נוֹטֵל מֵהֶם הַמְקַדָּשׁ לְמִשְׁכּוֹן עַד שִׁיפְרָעוּ הַחוֹב, דְּהִינּוּ עַד שִׁישׁוּבוּ. וְזֶה הִיָּה לְאַחַר מַעֲשֵׂה הָעֶגְלָה דְּקָא, שֶׁקָּדַם

הַחֲטָאת הִיא תְּמוֹת' (יחזקאל יח, ד), שֶׁאִין לָהּ שׁוּם תְּקוּן אֲפִלּוּ בְּתִשׁוּבָה.

אֲבָל עֲתָה שֶׁחָטְאוּ וְהוֹרוּ שֵׁשׁ תִּשׁוּבָה אַף לְרַבִּים, אִם כֵּן, כְּשֶׁרַבִּים חָטְאוּ, יֵשׁ לָהֶם לַעֲשׂוֹת תִּשׁוּבָה. וּכְשֵׁאִינָם עוֹשִׂים תִּשׁוּבָה, אִין נִגְמַר דִּינָם מִחֲמַת הָעֵבְרוֹת, רַק מִחֲמַת שֶׁאִין רוֹצִים לַעֲשׂוֹת תִּשׁוּבָה, כְּדִכְתִּיב (ירמיהו ב, לה)

זרע שְׂמִשׁוֹן הַמִּבְאָר

הַטָּאֵתִי, וְהִינּוּ שְׁעִיקַר טַעֲנָתוֹ שֶׁל הַקִּבֵּה כֻּלְפֵי הָאָדָם הִיא עַל שֶׁאִינוֹ שׁוֹב בְּתִשׁוּבָה, וְעַל כֵּן הוּא מַעֲנִישׁוֹ לְעוֹרְרוֹ שִׁישׁוּב בְּתִשׁוּבָה. וְהִרִי זֶה דוֹמָה לְאָדָם שֵׁשׁ לֹא תְּבִיעַת חוֹב שֶׁל מִמּוֹן עִם - עַל חֲבֵרוֹ, וְחִבְרֵי אִינוֹ רוֹצֵה לְפָרְעוֹ - לְשַׁלֵּם לוֹ אֶת חוֹבוֹ, שֶׁהוּא - הַתּוֹבֵעַ מִמִּשְׁכְּנֵנו - לֹקַח מִמֶּנּוּ מִשְׁכוֹן עַד שִׁיפְרָעֵנּוּ. וְהִבֵּא נְמוֹי - וְכִמוֹ כֵּן כֵּאֵן בְּבֵית הַמְקַדָּשׁ, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נוֹטֵל מֵהֶם אֶת בֵּית הַמְקַדָּשׁ לְמִשְׁכּוֹן עַד שִׁיפְרָעוּ הַחוֹב, דְּהִינּוּ עַד שִׁישׁוּבוּ בְּתִשׁוּבָה עַל חֲטָאתָם. שְׁכַשְׁיחֲזֵרוּ בְּתִשׁוּבָה, יִמְחֹל לָהֶם הַקִּבֵּה, וְנִחְשַׁב שֶׁהַחוֹב נִפְרַע, וּמִמִּילָא יֵשׁ לְהַחֲזִיר לָהֶם אֶת בֵּית הַמְקַדָּשׁ הַנִּחְשָׁב כְּמִשְׁכוֹן.

וְדַבֵּר זֶה, שֶׁאֲפֹשֶׁר לְצִיבוֹר לְחִזּוֹר בְּתִשׁוּבָה עַל עוֹנוֹתֵיהֶם, וְשְׁעִיקַר הַדִּין עִם הַחוֹטְאִים הוּא רַק עַל מֵה שֶׁאִינָם חֹזְרִים בְּתִשׁוּבָה, וְשֶׁעַל כֵּן נִיטֵל מִיִּשְׂרָאֵל הַבֵּית הַמְקַדָּשׁ כְּמוֹ מִשְׁכוֹן עַד שִׁיחֲזֵרוּ בְּתִשׁוּבָה, זֶה הִיָּה לְאַחַר מַעֲשֵׂה הָעֶגְלָה דְּקָא, שֶׁמִּמֶּנּוּ הַתְּחַדָּשׁ שֶׁגַם

הַדִּין הִיָּתָה מְקַטְרָגָת עֲלֵיהֶם וְאוֹמְרַת 'הַנֶּפֶשׁ הַחֲטָאת הִיא תְּמוֹת' (יחזקאל יח, ד)², וְכִלּוּמַר, שֶׁאִין לָהּ שׁוּם תְּקוּן אֲפִלּוּ בְּתִשׁוּבָה, אִלָּא בְּמִיתָה לְבַד³.

בְּמַעֲשֵׂה הָעֶגְלָה הַתְּחַדָּשׁ שְׁעִיקַר הַדִּין הוּא עַל הַמְּנִיעָה מִהַתְּשׁוּבָה, וְזֶה נִיטֵל הַמְקַדָּשׁ כְּמִשְׁכוֹן

אֲבָל עֲתָה שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל בְּעַגְלָה, וְהוֹרוּ שֵׁשׁ תִּשׁוּבָה אַף לְחֲטָאִים שֶׁל רַבִּים, שֶׁהַקִּבֵּה מְקַבֵּל אֶת תִּשׁוּבָתָם וּמוֹחֵל עַל חֲטָאֵם, אִם כֵּן, גַּם כְּשֶׁרַבִּים חָטְאוּ בְּהַמֶּשֶׁךְ הַדּוֹרוֹת, יֵשׁ לָהֶם לַעֲשׂוֹת תִּשׁוּבָה, וְהַקִּבֵּה יִקְבַּל אֶת תִּשׁוּבָתָם. וּכְשֵׁאִינָם עוֹשִׂים תִּשׁוּבָה, אִין הַטַּעַם שֶׁנִּגְמַר דִּינָם עַל יַד הַקִּבֵּה לְרַעָה, מִחֲמַת הָעֵבְרוֹת עֲצֻמָּן, וּמִשׁוּם שֶׁאִין הַתְּשׁוּבָה מִתְּקַבֵּל לְפִטְרָם מִהַעוֹנָשׁ. אִלָּא לְעוֹלָם אַף שֶׁחָטְאוּ וְרָאוּ לְדוֹן אוֹתָם שִׁיעֲנוּשׁוּ עַל כֵּךְ, הִיָּה אֲפֹשֶׁר שֶׁלֹּא יִיגְמַר דִּינָם לְחוֹבָה אִם יִחֲזְרוּ בְּתִשׁוּבָה, וְנִמְצָא שֶׁהוּא נִגְמַר לְחוֹבָה רַק מִחֲמַת שֶׁאִין רוֹצִים לַעֲשׂוֹת תִּשׁוּבָה, כְּדִכְתִּיב (ירמיהו ב, לה)²² 'הֲנִנִי נִשְׁפָּט אוֹתָךְ עַל אֲמַרְךָ לֹא

צִיּוֹנִים וּמְקוֹדוֹת

ב. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'הֵן כָּל הַנְּפָשׁוֹת לִי הִנֵּה כְּנֶפֶשׁ הָאֵב וְכְנֶפֶשׁ הַבֶּן לִי הִנֵּה כְּנֶפֶשׁ הַחֲטָאת הִיא תְּמוֹת. כֹּא. עַל פִּי לְשׁוֹן הִירוּשָׁלַי (מִכּוֹת פ"ב ה"ו), שֶׁאִלּוּ לְחַכְמָה, חוֹטָא מֵהוּ עוֹנָשׁוּ, אִמְרוּ לָהֶם 'חֲטָאִים תְּרַדְּךָ רַעָה' (מְשִׁלֵי יג, כא). שֶׁאִלּוּ לְנִבְוָאָה, חוֹטָא מֵהוּ עוֹנָשׁוּ, אִמְרָה לְהֵן 'הַנֶּפֶשׁ הַחוֹטָאת הִיא תְּמוֹת' (יחזקאל יח, ד). שֶׁאִלּוּ לְקוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא, חוֹטָא מֵהוּ עוֹנָשׁוּ, אִמְרוּ לָהֵן, יַעֲשׂוּ תִשׁוּבָה וְיִתְכַפֵּר לוֹ. כִּב. לְשׁוֹן

הַפְּסוּק, 'וְתִאֲמַרְי כִּי נִקִּיתִי אֶךְ שָׁב אִפּוּ מִמֶּנִּי הַנִּנִּי נִשְׁפָּט אוֹתָךְ עַל אֲמַרְךָ לֹא חָטָאתִי'. וְזֶה לְשׁוֹן הִירוּשָׁלַי (תְּעִנִית פ"ב ה"ו), אִמְרוּ רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, לְבַשׁ שְׁמוּאֵל חִלּוּקֵן שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל, אִמְרוּ לְפָנָיו, רַבּוֹן הָעוֹלָמִים, כְּלוּם אַתָּה דָן אֶת הָאָדָם אִלָּא עַל שֶׁהוּא אוֹמֵר לְפָנֶיךָ לֹא חָטָאתִי 'הֲנִנִי נִשְׁפָּט אוֹתָךְ עַל אוֹמְרֶךָ לֹא חָטָאתִי', וְאִלּוּ אוֹמְרִים לְפָנֶיךָ חָטָאתִי, ע"כ.

נִשְׁמַע שְׁלֹא הָיוּ רְאוּיִים לְאוֹתוֹ מַעֲשֵׂה,
אֲלֵא פְּדֵי לְהוֹרוֹת תְּשׁוּבָה לְצַבּוֹר. וּבִזְה
נִתְקַשְּׂרוּ בְּקֶשֶׁר אֲמִיץ הַשְּׁנִי דְבוּרִים
שֶׁל רִשְׁי וְז', וּמִתְרַצֵּת קִשְׁוֹת
הַמְּפָרְשִׁים.

לְכוּ, לֹא הָיָה אֶפְשָׁר בְּלֹא מִיתַת עֲצָמוֹן
שֶׁל הַחוֹמָטָאִים.
וְאִם כֵּן, זֶה שֶׁנִּקְרָא הַמְּקַדָּשׁ 'מִשְׁכָּן',
הוּא עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל שְׁוֹתֵר לָהֶם
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מַעֲשֵׂה הָעֶגְלָה, שְׁמֹה

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

דבריו, שבית המקדש עתיד להתבטל מפני
עוונותיהם של ישראל, והיינו כנטילת
'משכון' עד שיחזרו בתשובה, ומשום
שתשובה מועילה אפילו לחטאים של ציבור,
זה ההוכחה והעדות שויתר הקב"ה על חטא
העגל, כלומר, שהקב"ה אינו מחשיב להם
אותו לחטא, כיון שאנוסים הם בכך, שהרי
לא בא להם חטא זה ברצונם, שגזירה מן
השמים היתה, כדי להורות לרבים
שהתשובה מועילה, ואם כן בודאי ויתר להם
על כך¹⁰. וּמִתְרַצֵּת בִּזְה קִשְׁוֹת הַמְּפָרְשִׁים -
שכיון שלולא חטא העגל לא היו נחרבים
בתי המקדשות, וישראל לא היו גולים
ומשתעבדים לאומות, אם כן, היאך כתב
רש"י שהמשכון הוא עדות שהקב"ה ויתר
להם על מעשה העגל. ולהמבואר מיושב,
שמכך שנקרא 'משכון' מוכח שתשובה
מועילה לרבים, וזה נתחדש רק עתה כשמחל
להם על עון העגל, ולולא מעשה העגל, לא

הציבור כשיחזרו בתשובה על עוונותיהם,
הקב"ה מקבל את תשובתם, לפי שְׁקָדָם לְכוּ,
לֹא הָיָה אֶפְשָׁר שִׁימְחֹל הַקְּב"ה עַל הַחֲטָא,
בְּלֹא מִיתַת עֲצָמוֹן שֶׁל הַחוֹמָטָאִים, כְּעוֹנֵשׁ עַל
חֲטָאתָם, מִפְּנֵי קִטְרוּג מִדַּת הַדִּין, וּמִמִּילָא לֹא
היָה שִׁיךְ נְטִילַת מִשְׁכּוֹן שֶׁהוּא רַק בְּשִׁבִיל
שִׁיחֲזָרוּ בְּתִשְׁבּוּבָה.

וְאִם כֵּן, זֶה שֶׁנִּקְרָא בֵּית הַמְּקַדָּשׁ 'מִשְׁכָּן',
כְּשִׁבִיל שֶׁנִּתְמַשְׁכֵּן עַל עוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל,
וְאִינוּ מַעֲנִישִׁים אֲלֵא מִמִּתִּין לָהֶם שִׁישׁוּבוּ,
הוּא עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל שְׁוֹתֵר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא עַל מַעֲשֵׂה הָעֶגְלָה, שְׁהָרִי מִזְה¹¹
נִשְׁמַע, שְׁלֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל רְאוּיִים לְאוֹתוֹ
מַעֲשֵׂה שֶׁל חֲטָא הָעֶגְלָה, וְמָה שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם
מִשְׁמִים לְעֲשׂוֹתוֹ, לֹא הָיָה אֲלֵא פְּדֵי לְהוֹרוֹת
תְּשׁוּבָה לְצַבּוֹר¹².

וּבִזְה נִתְקַשְּׂרוּ בְּקֶשֶׁר אֲמִיץ הַשְּׁנִי
דְבוּרִים שֶׁל רִשְׁי וְז', שְׁמָה שֶׁכְּתַב בְּתַחֲלִיל

ציונים ומקורות

כג. היינו מכך שמעשה נקרא 'משכון' מלשון משכון,
מוכח שמעשה כל העונש של בני ישראל על עצם
החטא אלא היינו כעין משכון, שממתין להם עד
שישובו בתשובה, ומוכח שכל החטא שחטאו בעגל
היו ללמד על כך, נמצא שלא היו ראויים בעצמם
לחטא, ואם כן יש לישראל תירוץ על מה מעשה
העגל, ודומים למי שאנסו אותם לחטוא.
כד. ומה שאמרו שויתר להם על חטא זה, אינו
כפשוטו שהיו ראויים להענש עליו ומחל להם
הקב"ה, אלא שהחשיבם כאנוסים שאינם ראויים
להענש על כך. לפי דברי רבינו, יש ליישב מה
שהקשה בורע ישראל (בפרשתינו ברש"י ד"ה משכון),
היאך כתב רש"י כאן שהקב"ה ויתר להם על מעשה
העגל, והרי לעיל (שמות לז, ז) כתב רש"י, שהקב"ה
אינו מוותר על העון לגמרי. לפי שיש לומר, שאמנם

כג. היינו מכך שמעשה נקרא 'משכון' מלשון משכון,
מוכח שמעשה כל העונש של בני ישראל על עצם
החטא אלא היינו כעין משכון, שממתין להם עד
שישובו בתשובה, ומוכח שכל החטא שחטאו בעגל
היו ללמד על כך, נמצא שלא היו ראויים בעצמם
לחטא, ואם כן יש לישראל תירוץ על מה מעשה
העגל, ודומים למי שאנסו אותם לחטוא.
כד. ומה שאמרו שויתר להם על חטא זה, אינו
כפשוטו שהיו ראויים להענש עליו ומחל להם
הקב"ה, אלא שהחשיבם כאנוסים שאינם ראויים
להענש על כך. לפי דברי רבינו, יש ליישב מה
שהקשה בורע ישראל (בפרשתינו ברש"י ד"ה משכון),
היאך כתב רש"י כאן שהקב"ה ויתר להם על מעשה
העגל, והרי לעיל (שמות לז, ז) כתב רש"י, שהקב"ה
אינו מוותר על העון לגמרי. לפי שיש לומר, שאמנם

(א) 'לְיִשְׂרָאֵל נְאֻה תְּהִלָּה', אִם כֵּן, הִיָּה לֹא לְהִקְרָא 'מִקְדָּשׁ' וְלֹא 'מִשְׁכָּן'. וְאִם נִקְרָא גַם הוּא מִשְׁכָּן, הִיָּה לֹא לְהִתְמַשְׁכֵּן נְמִי. וּמִשְׁוֹם הַכִּי, כְּתִב זֶה הֶרְמוֹז כְּאֵן, לֹמֵר שִׁשְׁנֵי מִקְדָּשׁוֹת לְכַד יֵשׁ לְהֵם

וְהַטַּעַם שֶׁבֵּא זֶה הֶרְמוֹז לְכָאן, יֵשׁ לֹמֵר, שֶׁבֵּא לְתַרְץ קִשְׂיָא אַחֲרֵת, שֶׁהוֹאִיל שְׁזֵה הַמִּשְׁכָּן שֶׁעָשָׂה מִשָּׂה בַּמִּדְבָּר לֹא נִתְמַשְׁכֵּן אֶלָּא נִגְנָו, כְּמוֹ שֶׁאִמְרוּ ז"ל (סוֹטָה ט, א) עַל פְּסוּק (תְּהִלִּים לג,

זְרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְּאֵר

הַפְּסוּק (תְּהִלִּים לג, א) ^ט 'לְיִשְׂרָאֵל נְאֻה תְּהִלָּה', אִם כֵּן הִיָּה לֹא לְמִשְׁכָּן הַהִקְרָא 'מִקְדָּשׁ', וְלֹא 'מִשְׁכָּן', שֶׁהָרִי לֹא נִתְמַשְׁכֵּן בִּיד הַקַּב"ה, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא נִחְרַב בְּדֶרֶךְ נְטִילַת מִשְׁכּוֹן, אִלָּא נִגְנָו. וְאִם נִקְרָא גַם הוּא מִשְׁכָּן, הִיָּה לֹא לְהִתְמַשְׁכֵּן נְמִי - הִיָּה רֵאוּי שְׁגָם כֵּן יִלְקַח מִיִּשְׂרָאֵל כְּמִשְׁכּוֹן כְּדֶרֶךְ שֶׁהַבֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִלְקַח מֵהֵם.^ל

וּמִשְׁוֹם הַכִּי - לִיִּישַׁב קוֹשִׁיָה זֹו כְּתִב הַפְּסוּק זֶה הֶרְמוֹז - שֶׁנִּכְתַּב שְׁנֵי פַעְמִים מִשְׁכָּן לְרֵמוֹז לְשְׁנֵי בְתֵי מִקְדָּשׁוֹת שְׁעִתִּידִים לְהִיחְרַב, כְּאֵן - בְּפִרְשַׁת הַמִּשְׁכָּן, לֹמֵר - לְרֵמוֹז שִׁשְׁנֵי בְתֵי מִקְדָּשׁוֹת לְכַד יֵשׁ לְהֵם

הִיָּה שִׁיךְ כִּלְל קַבְלַת הַתְּשׁוּבָה לַחֲטָאֵי הַצִּיּוּר, אִלָּא הִיוּ הַחוּטָאִים מֵתִים ח"ו.^מ

אִף שֶׁהַמִּשְׁכָּן לֹא נִתְמַשְׁכֵּן אִין לְקִרְוֹתוֹ בְּשֵׁם הַחֲשׁוֹב יוֹתֵר מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ

וְהַטַּעַם ^נ שֶׁבֵּא זֶה הֶרְמוֹז עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, לְכָאן בְּפִרְשַׁתְנוּ הַעוֹסֶקֶת בַּעֲנִין הַמִּשְׁכָּן וְלֹא בַּעֲנִין הַמִּקְדָּשׁ, יֵשׁ לֹמֵר שֶׁהַכְּתוּב כָּאן לְתַרְץ בַּכֵּן קִשְׂיָא אַחֲרֵת, שֶׁלְכַאוּרָה קִשְׂיָא הוֹאִיל שְׁזֵה הַמִּשְׁכָּן שֶׁעָשָׂה מִשָּׂה בַּמִּדְבָּר לֹא נִתְמַשְׁכֵּן - לֹא נִחְרַב, אֶלָּא נִגְנָו תַּחַת מַחִילוֹת הַהִיכָל, כְּשִׁבְנָה שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ אֵת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַרְאוּשׁוֹן^ס, כְּמוֹ שֶׁאִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בַּגְּמָרָא (סוֹטָה ט, א) עַל

צִיּוּנִים וּמְקוּדוֹת

רַבִּינוּ לְשִׁיר הַשִּׁירִים (אוֹת ב), שֶׁדָּן אִם בַּחֲטָא הַעֲגַל חֲזָרָה זֹוהֵמָא לְמַקּוּמָה לְגַמְרִין. כְּזֹו עֵתָה מִיִּישַׁב רַבִּינוּ אֵת הַקּוֹשִׁיָא הַשְּׁנִיָּה, שֶׁמָּה הַשִּׁיכּוֹת שֶׁל רֵמוֹז לְחֹרְבַן בְּתֵי הַמִּקְדָּשׁ בְּפִרְשַׁתְנוּ הַעוֹסֶקֶת בַּעֲנִינֵי הַמִּשְׁכָּן. כַּח. כְּמַבּוּאֵר לְעִיל. וְאִף שֶׁאֲחָרֵי שֶׁהוֹעַמְד הַמִּשְׁכָּן בְּשִׁילָה וְעַמְדָּ שֶׁם שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְתִשְׁעֵי שָׁנִים, נִחְרַב הַמִּשְׁכָּן בְּסוּף יָמֵי עֲלֵי הַכְּהֵן, לֹא הִיָּה חֹרְבַן גָּמוּר שֶׁל הַמִּשְׁכָּן וְכִלְיוֹ, אִלָּא שְׁנִשְׁבָּה הָאֵרוֹן, וְהוֹעַתַק הַמִּשְׁכָּן מִשֵּׁם עַל פִּי ה'. עַל פִּי חֲזוֹן אִישׁ (קִדְשִׁים קַמָּא, סִימָן מָא אוֹת יח). וּבְשׁוֹ"ת חֲתָם סוֹפֵר (י"ד סִימָן רֹסד) כְּתִב, שֶׁלֹּא מִצִּינוּ שְׁנִתְצוּ פְּלִישְׁתִּים אֵת מִשְׁכָּן שִׁילָה, אִלָּא רַק שְׁנִשְׁבָּה הָאֵרוֹן. וְעַל דְּבָרֵי הָאֲחָרוֹנִים יֵשׁ לְהַעֲרִי לְכַאוּרָה, מִלְשׁוֹן הַגְּמָרָא בּוֹבַחִים (קִיח, ב) 'חֲרַבְנָה שִׁילָה'. כְּטו. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'נִגְנָו צִדִּיקִים בְּה' לְיִשְׂרָאֵל נְאֻה תְּהִלָּה'. פ. בּוֹרַע בְּרַךְ (פִּרְשַׁת דְּבָרִים דְּרוּשׁ רֵאוּשׁוֹן, דִּיָּה וְלַהֲבִיךְ) כְּתִב לְבַאֵר הַחִילּוּק, 'בְּשַׁעַת הַלּוּוֹאֲתָר, כְּמִשְׁכּוֹן שְׁנִתְנוּ יִשְׂרָאֵל לְהַקְב"ה 'בְּשַׁעַת הַלּוּוֹאֲתָר, עַל הַתּוֹרָה שֶׁקִּיבְלוּ מִמֶּנּוּ, וּמַבּוּאֵר בְּטוֹר (ח"מ סִימָן עב) שְׁבָאוּפֵן זֶה אִין בַּעַל חוֹב קוֹנֵה מִשְׁכּוֹן [שֶׁלֹּא נִיתֵן בְּשִׁבְלֵי לְגַבּוֹתָן], וְהוּא נִחְשַׁב עַדִּיין שְׁהוּא שְׁלֵנוּ, וְלִכְךָ לֹא נִחְרַב. אֲבָל הַמִּקְדָּשׁ נִחְשַׁב שְׁנִיתֵן כְּמִשְׁכּוֹן שֶׁלֹּא

שְׁגָם זֹוהוּ חֶלֶק מֵהַעֲדוּת, מִכְּךָ שֶׁלֹּא הִרְגָם אִלָּא קִיבַל תְּשׁוּבָתָם וְהַשְׁרָה שְׁכִינְתוֹ בִּינֵיהֶם, וְכֵן לְעֵתִיד, רַק 'מִמִּשְׁכָּן' מוֹכַח שֶׁאִינוּ מַעֲנִישׁ עַל הַחֲטָא, רַק עַל כֵּךְ שֶׁלֹּא שְׁבִים בְּתְשׁוּבָה]. כְּזֹו. יֵשׁ לְהַעֲרִי, לְפִי מָה שֶׁלְפָנֵי חֲטָא הַעֲגַל לֹא שִׁלַּט בְּיִשְׂרָאֵל יִצְרַר הַרַע לְהַחֲטִיאִים (רֵאָה שַׁבַּת קָמו, א; ע"ז כב, ב), וְא"כ אַחַר שׁוֹיֵתֵר לְהֵם, לְכַאוּרָה הִיָּה רֵאוּי שְׁשׁוּב לֹא יִשְׁלוּט בְּהֵם יִצְרַר הַרַע, וּמִמִּילָא לֹא יִהִיָּה הַחֹרְבַן אִף בְּדֶרֶךְ מִשְׁכּוֹן. וְיִתְכַן לֹמֵר, שֶׁרַק עַל הַעוֹנֵשׁ וְיִתֵּר לְהֵם, שֶׁלֹּא תְשׁוּלוּט בְּהֵם אוֹמָה וְלִשׁוֹן. אֲבָל מָה שֶׁהִבִּיאֹו עַל עֲצָמִים יִצְרַר הַרַע, לֹא נִפְסַק כֵּן אִף לְאַחַר שׁוֹיֵתֵר לְהֵם [וְכֵן מַבּוּאֵר בְּתוֹרַת חַיִּים (ע"ז ד, ב), שֶׁלֹּאֲחַר שְׁנִתְגַבֵּר עֲלֵיהֶם יִצְרַם בְּמַעֲשֵׂה הַעֲגַל, שׁוּב לֹא הִיָּה הִיכָלֶת בִּידֵם לְהַתְּגַבֵּר נִגְדוֹ כֹל כֵּךְ, שֶׁכֵּךְ הוּא דִרְכוּ שֶׁל הַיִּצְהָר, שְׁכֵל הַשׁוּמוֹעַ לוֹ הוּא הוֹלֵךְ וּמִתְגַבֵּר עֲלֵיוֹן]. וְכִיּוֹן שֶׁחֲטָאוּ, נַעֲנִשׁוּ בַּחֹרְבַן הַמִּקְדָּשׁ, וְמָה שׁוֹיֵתֵר לְהֵם עַל חֲטָא הַעֲגַל, הוֹעִיל שֶׁהַמִּקְדָּשׁ יִלְקַח רַק בְּגַדֵּר מִשְׁכּוֹן, וְהַאוּמוֹת לֹא יִשְׁלְטוּ עֲלֵיהֶם לְגַמְרִי. [וְבוֹעִיקֵר מָה שֶׁפִּסְקָ מֵהֵן הַיִּצְרַר הַרַע בְּמִתֵּן תּוֹרָה, מַבּוּאֵר בְּזוּהָר (פִּרְשַׁת בְּרָאשִׁית נב, ב) שֶׁכְּשַׁעֲשׂוּ אֵת הַעֲגַל, חֲזָרָה זֹוהֵמָתָן. וְנִרְאָה שֶׁלֹּא הִיָּה בְּגַדֵּר עוֹנֵשׁ, אִלָּא שֶׁלֹּא זָכוּ עוֹד לְמַעֲלָה יִתִּירָה זֹו. וְרֵאָה בְּפִירוּשׁ

בִּירוּשָׁלַיִם נִקְרָאוּ 'מִשְׁכָּן', אֵינּוּ מִן הַרְאוּי
שָׁהָה שְׁנַעֲשֶׂה בְּחוּץ לְאַרְץ, יְהִיָּה גְדוֹל
מֵהֶם אֶף בְּשֵׁם.

וּמִשְׁוֹם הַכִּי, דִּיֵּק הַכְּתוּב לִזְמַר 'אֵלֶּה
פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכָּן', שָׁהָה
נִקְרָא 'מִשְׁכָּן' בְּשֵׁבִיל 'מִשְׁכָּן מִשְׁכָּן', דָּגֵם

זֶרַע שְׁמֻשׁוֹן הַמִּבְאָר

'מִשְׁכָּן' עַל שֵׁם שַׁעֲתִידִים לְהַתְמַשְׁכֵּן, לִכְן
אֵינּוּ מִן הַרְאוּי שָׁהָה הַמִּשְׁכָּן שְׁנַעֲשֶׂה בְּחוּץ
לְאַרְץ, וְלֹא בִירוּשָׁלַיִם, יְהִיָּה גְדוֹל מֵהֶם אֶף
בְּשֵׁם, וְיִקְרָא מִקְדָּשׁ.²⁷

וּמִשְׁוֹם הַכִּי, דִּיֵּק הַכְּתוּב לִזְמַר 'אֵלֶּה
פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכָּן', שִׁמְשַׁכֵּן זֶה שְׁהוּקֵם
בְּמַדְבָּר, נִקְרָא גַם כֵּן 'מִשְׁכָּן', וְלֹא מִקְדָּשׁ, אֶף
עַל פִּי שֶׁהוּא לֹא נִתְמַשְׁכֵּן וְלֹא נִחְרַב, הוּא
בְּשֵׁבִיל 'מִשְׁכָּן מִשְׁכָּן' - שִׁבְכִפְלוֹת הַפְּסוּק

צִיּוֹנִים וּמְקוּדוֹת

חִיִּיךְ אַתָּה קִרְאתוּ בֵּית עַד שֶׁלֹּא נִבְנָה, וְאֵנִי קוֹרָא אוֹתוֹ
עַל שִׁמְךָ, שְׁנֹאמֵר (יִשְׁעִיהוּ ב, ג) 'לְכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר ה'
אֶל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב'.²⁸ לְב. הַמְהַרש"א (בַּעֲיֵן
יַעֲקֹב פְּסָחִים שֵׁם ד"ה שְׁכָתוּב) בִּיאַר, שְׁאֲבָרָהם שְׁקִרְאוּ
הַר, הִיָּה רִמּוֹ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַרְאוּשׁוֹן וְנִתְקַיֵּם בְּחוֹרְבָנוֹ
הַפְּסוּק (אֵיכָה ה, יח), 'עַל הַר צִיּוֹן שְׁשִׁמְט', וְיִצְחָק
שְׁקִרְאוּ שְׁדָה, הִיָּה כַכֵּךְ רִמּוֹ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁנִי,
וְנִתְקַיֵּם בְּחוֹרְבָנוֹ הַפְּסוּק (יִרְמִיָּהוּ כו, יח) 'צִיּוֹן שְׁדָה
תַּחֲרֹשׁ'. רֵאָה שְׁעַר הַחֲצָר (סִימֵן כח) בְּשֵׁם יִלְקוּט דוֹד
(פְּרִשְׁת לך לך), שִׁמְקָדָשׁ רֵאשׁוֹן נִבְנָה בִּזְכוּת אֲבָרָהם,
וְעַל יַדֵּי יִצְחָק מִמֶּנּוּ יִשְׁמַעֲאֵל, נִחְרַב. וּמִקְדָּשׁ שְׁנִי
בִּזְכוּת יִצְחָק, וְעַל יַדֵּי יִצְחָק מִמֶּנּוּ עֲשׂוּ, נִחְרַב. וְעוֹד
כְּתוּב, 'אֲבָרָהם קִרְאָה הַר, יִצְחָק שְׁדָה', לִכְן נִחְרַבּוּ בֵּן
מִקְדָּשׁוֹת.²⁹ וְרֵאָה קוֹזָה בְּהַרְחֹבָה, בְּאַלְשִׁיךְ (בְּרֵאשִׁית כח,
יט) וּבְשִׁל"ה (פְּרִשְׁת כִּי תֵצֵא תוֹרָה אֹרֵר אוֹת לֵד).
ג. מְדַבְּרֵי רַבְּנוּ מְבוֹאֵר, שֶׁרַק חוֹרְבָן הַמִּקְדָּשׁ
שִׁבְירוּשָׁלַיִם יוֹעִיל לְהַצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּיתָה וְלְהַבִּיא
אוֹתָם לִידֵי הַתְּשׁוּבָה, אוֹלָם הַמִּשְׁכָּן שִׁבְמַדְבָּר, אֶף אִם
הִיָּה נִחְרַב לֹא הִיָּה מוֹעִיל לְיִשְׂרָאֵל לְהַצִּילָם, וּבַכֵּךְ
מוֹכֵן הַטַּעַם שֶׁאֶף שִׁבְחִית שִׁבְנָבְנָה בְּמַדְבָּר נִקְרָא מִשְׁכָּן,
אֲעַפ"כֹּ לֹא נִחְרַב, כִּי בַכֵּךְ אֵין תּוֹעֵלֶת לְיִשְׂרָאֵל. וְאוּלַי
יֵשׁ לְבֹאֵר דְּבָרֵי רַבִּינוּ, עַל פִּי מַה שִׁכְתָּב הַמְהַרש"א
(בַּעֲיֵן יַעֲקֹב פְּסָחִים שֵׁם ד"ה שְׁכָתוּב) שֶׁהַשְּׁמוֹת 'הַר'
וְשְׁדָה', הֵיָּו רִמּוֹ לְחוֹרְבָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַרְאוּשׁוֹן וְהַשְּׁנִי,
וְכַמוֹבָא בְּהַעֲרֵה לְעִיל בְּסִמּוֹן. וְיִתְכֵן עוֹמֵק כּוֹוֹנֵת
אוֹמַרְם שְׁקִרְאוּ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַר וְשְׁדָה, שִׁפְעֵלוּ שְׁע"י
חוֹרְבָנָם יְהִיָּה הַצְּלָה לְיִשְׂרָאֵל.³⁰

לְהַתְמַשְׁכֵּן, מִטַּעַם שְׁאָמְרוּ ו"ל (פְּסָחִים פח,
א), שְׁאֲבָרָהֶם קִרְאוּ 'הַר' (בְּרֵאשִׁית כב, יד),
וְיִצְחָק קִרְאוּ 'שְׁדָה' (שֵׁם כד, סג), וְהִיָּה צְרִיךְ
שְׁתַּחֲרָבֵן יְהִיָּה בְּהַר הַמּוֹרִיָּה דְּהֵינּוּ
בִירוּשָׁלַיִם, וְזֶה הִיָּה חוּץ לְירוּשָׁלַיִם.
וְהוּאִיל שֶׁהֵם שְׁהִיּוּ בְּמִקּוֹם הַקְּדָשׁ

לְהַתְמַשְׁכֵּן עַל יַדֵּי שִׁיחְרָבוֹ, מִטַּעַם שְׁאָמְרוּ
רְבוּתֵינוּ ו"ל בְּגִמְרָא (פְּסָחִים פח, א)³¹,
שְׁאֲבָרָהֶם קִרְאוּ לְהַר הַמּוֹרִיָּה 'הַר', וְיִצְחָק
קִרְאוּ לְהַר הַמּוֹרִיָּה 'שְׁדָה',³² וְלִכְן הִיָּה צְרִיךְ
שְׁתַּחֲרָבֵן יְהִיָּה בְּהַר הַמּוֹרִיָּה,³³ דְּהֵינּוּ
בִירוּשָׁלַיִם, וְאֵילוֹ זֶה הַמִּשְׁכָּן הִיָּה חוּץ
לְירוּשָׁלַיִם, וְעַל כֵּן לֹא הִיָּה רֵאוּי שִׁתְּמַשְׁכֵּן
וּיִחְרַב. וְהוּאִיל שֶׁהֵם - שְׁנֵי בְּתֵי הַמִּקְדָּשׁוֹת
שְׁהִיּוּ בְּמִקּוֹם הַקְּדָשׁ בִּירוּשָׁלַיִם, נִקְרָאוּ

בְּשַׁעֲת הַלוֹוֹתָאוּ, שֶׁבְּעַל חוּב קוֹנָה אוֹתוֹ, וְהָרִי הוּא
שֶׁל הַקְּב"ה וְלֹא שֶׁלְּנוּ. וְעֵינֵי שֶׁהַרְחִיב לְבֹאֵר לְפִי
הַשִּׁיטוֹת הַשּׁוֹנוֹת בְּקִנִּיַת הַבַּע"ח אֶת הַמִּשְׁכּוֹן.
א. לְשׁוֹן הַגְּמָרָא לְפָנֵינוּ, וְאִמֵּר רַבִּי אֲלַעֲזָר, מֵאִי
דְּכָתִיב (יִשְׁעִיהוּ ב, ג) 'וְהִלְכּוּ עִמָּי רַבִּים וְאִמְרוּ לְכוּ
וְנַעֲלֶה אֶל הַר ה' אֶל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב' וְגו', אֲלֵקִי
יַעֲקֹב וְלֹא אֲלֵקִי אֲבָרָהם וְיִצְחָק, אֲלֵא, לֹא כְּאֲבָרָהם
שְׁכָתוּב בּו 'הַר', שְׁנֹאמֵר (בְּרֵאשִׁית כב, יד) 'אֲשֶׁר יֹאמֵר
הַיּוֹם בְּהַר ה' יִרְאֶה', וְלֹא כִּיִּצְחָק שְׁכָתוּב בּו 'שְׁדָה',
שְׁנֹאמֵר (שֵׁם כד, סג) 'וְיִצְא יִצְחָק לְשׁוֹחַ בְּשְׁדָה', אֲלֵא
כִּיִּעַקֵּב שְׁקִרְאוּ 'בֵּית' שְׁנֹאמֵר (שֵׁם כח, יט) 'וְיִקְרָא אֶת
שֵׁם הַמִּקּוֹם הַהוּא בֵּית אֶל-י', ע"כ אִמְנָם הַנוֹסַח בַּעֲיֵן
יַעֲקֹב דּוֹמֵה לְנוֹסַח שְׁמִבְיָא רַבִּינוּ. וְזֶה לְשׁוֹן מְדַרְשׁ
שׁוֹחַר טוֹב (תַּהֲלִים פא, ב), מִשְׁל לְמַלְךְ שֶׁהָיָה לוֹ [ג]
אוֹהֲבִים וּבִיקֵשׁ לְבִנּוֹת לוֹ פְּלִטִין, הַבִּיא לְרֵאשׁוֹן וְאִמֵּר
לוֹ מִבְּקֵשׁ אֵנִי לְבִנּוֹת פְּלִטִין, אִמֵּר לִיָּה אוֹתוֹ אוֹהֲבוֹ,
זְכוֹר אֵנִי שֶׁהִיָּה הַר תַּחֲלִילָה, קוֹרָא לְאוֹהֲבוֹ שְׁנֵי וְאִמֵּר
לוֹ מִבְּקֵשׁ אֵנִי לְבִנּוֹת לִי פְּלִטִין, אִמֵּר לוֹ זְכוֹר אֵנִי
שֶׁהִיָּה מִתַּחֲלִילָה שְׁדָה, קוֹרָא לְאוֹהֲבוֹ שְׁלִישִׁי וְאִמֵּר
רוּצָה אֵנִי לְבִנּוֹת לִי פְּלִטִין, אִמֵּר לִיָּה זְכוֹר אֵנִי שֶׁהִיָּה
מִתַּחֲלִילָה פְּלִטִין, אִמֵּר לִיָּה חִיךְ שְׁאֵנִי בּוֹנֵה אוֹתוֹ
פְּלִטִין וְקוֹרָא אוֹתוֹ עַל שִׁמְךָ, כֵּךְ אֲבָרָהם וְיִצְחָק וְיַעֲקֹב
הֵיָּו אוֹהֲבִים לְהַקְּב"ה, אֲבָרָהם קִרְא לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַר,
שְׁנֹאמֵר 'בְּהַר ה' יִרְאֶה', יִצְחָק קִרְאוּ שְׁדָה, שְׁנֹאמֵר
(בְּרֵאשִׁית כו, כז) 'זֵאֵה רִיחַ בְּנֵי כְרִיחַ שְׁדָה', יַעֲקֹב קִרְאוּ
בֵּית עַד שֶׁלֹּא נִבְנָה, שְׁנֹאמֵר (בְּרֵאשִׁית כח, יז) 'אֵין זֶה
כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים', אִמֵּר לִיָּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,

תה"א ד'הַמְשָׁפֵן' דְּרִשְׁוֹן, כְּדָרְרִשְׁוֹן (שבת ע, א), 'דְּבָרִים' 'הַדְּבָרִים' (שמות לה, א).
אָבֵל עֲדוֹן יֵשׁ לְדַקְדָּק בְּתַרוּץ הַנִּזְ"ל,
 שְׂאֵם לֹא עָשׂוּ הָעֵגֶל, לֹא הָיָה
 יְכוּל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְהַתְמַשְׁפֵּן, מִפְּנֵי מִדַּת
 הַדִּין שֶׁהָיְתָה אוֹמֶרֶת שְׂאִין מוֹעִיל
 תְּשׁוּבָה לְצַבּוֹר, וְהָלֵא בְּשֵׁם שְׁפֹלַח לָהֶם

בַּפֶּעַם הַזֹּאת כִּף הָיָה סוֹלַח לְעֵתִיד,
 וּבְלֹא עֲשִׂית הָעֵגֶל נִמְי הָיָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
 הוּא יְכוּל לְסַלַּח לָהֶם וּלְמִשְׁפֵּן הַמִּקְדָּשׁ
 עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶם, וּמֵאֵי שְׂנָא לְאַחַר מַעֲשֵׂה
 הָעֵגֶל, מִקְדָּם מַעֲשֵׂה.
וַיֵּשׁ לֹאמֵר, דְּאִיתָא בְּפִרְקֵי דְרַבִּי
אֲלֵיעֶזֶר (פֶּרֶק מוה), דְּכִשְׁנִגְלָה

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְבַאָּר

נרמז שני בתי המקדש, ושהם נקראו 'משכן' משום שהם נתמשכנו ונחרבו, ואין ראוי שהמשכן שבמדבר יהיה נקרא בשם יותר חשוב מבית המקדש, ובפסוק נכתב גם המשכן שבמדבר, והרי הוא כאילו שנתפרש בפסוק שלושה פעמים תיבת 'משכן', והיינו משום דגם את תה"א ד'הַמְשָׁפֵן', דְּרִשְׁוֹן¹⁷, כְּדָרְרִשְׁוֹן בגמרא (שבת ע, א)¹⁸ כמה שנאמר במלאכת שבת (שמות לה, א), 'אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אֹתָם', שלא כתוב 'דְּבָרִים', אלא 'הַדְּבָרִים'¹⁹.

דקדוק שאף בלא חטא העגל היה הקב"ה סולח לשאר חטאים
אָבֵל עֲדוֹן יֵשׁ לְדַקְדָּק בְּתַרוּץ הַנִּזְ"ל -
 שְׂאֵם לֹא עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הָעֵגֶל, לֹא הָיָה
 יְכוּל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְהַתְמַשְׁפֵּן, מִפְּנֵי מִדַּת
 הַדִּין שֶׁהָיְתָה אוֹמֶרֶת שְׂאִין מוֹעִיל תְּשׁוּבָה
 לְצַבּוֹר שַׁחֲטָאוֹ, אֵלֵּא צְרִיךְ לְהַעֲנִישׁ אֶת
 יִשְׂרָאֵל עֲצָמָם. וְקִשָּׁה, וְהָלֵא בְּשֵׁם שְׁפֹלַח
 לָהֶם בַּפֶּעַם הַזֹּאת בַּחֲטָא הָעֵגֶל, אִף עַל פִּי
 שֶׁהָיָה חֲטָא שֶׁל רַבִּים, כִּף הָיָה סוֹלַח לְעֵתִיד
 עַל הַחֲטָאִים שֶׁל הַרְבִּים, וּבְלֹא עֲשִׂית הָעֵגֶל
 נִמְי הָיָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יְכוּל לְסַלַּח לָהֶם
 לְעֵתִיד עַל חֲטָא אַחַר, וּלְמִשְׁפֵּן אֶת בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶם, עַד שִׁיחֲזְרוּ
 בַתְּשׁוּבָה וַיִּחֲזִירוּ לָהֶם, וּמֵאֵי שְׂנָא לְאַחַר
 מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, מִקְדָּם מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל.

במחזה שאחר חטא העגל,

פעל משה שתועיל תשובה לכפר לציבור

וַיֵּשׁ לֹאמֵר, לְפִי מַה דְּאִיתָא בְּפִרְקֵי דְרַבִּי

והעולה מכל דברינו, שלכן כתבה התורה הרמז לחורבן בתי המקדש בפרשת המשכן וכליו, להודיע לנו שהטעם שנקרא הבית שבמדבר 'משכן' ולא שם אחר, הוא מחמת בית המקדש, שלא היה ראוי לקרוא למשכן שבמדבר שם יותר חשוב מהשם שניתן לבית המקדש.

ציונים ומקורות

בני ישראל אלה הדברים וגו' ששת ימים תעשה מלאכה, דברים, 'הדברים', 'אלה הדברים', אלו שלשים ותשע מלאכות שנאמרו למשה בסניני. ופירש רש"י שידברים' משמע שנים, והה"א התירה של 'הדברים', מרבה עוד אחד, הרי שלשה, ו'אלה' הוא בגמטריא שלשים ושוש, הרי ביחד שלשים ותשע, ע"כ. וגם במצות קריאת שמע (דברים ו, ו), מצינו בברכות (יג, א), שדרש רבי מ'דברים הדברים', שאסור לקרוא קריאת שמע למפרע. ¹⁷ וראה משכיל לדוד (ד"ה המשכן) שביאר שהה"א מרבה כאילו נכתב שוב 'משכן'.

שהשם 'מקדש' יותר חשוב הוא מהשם 'משכן', לפי שהשם 'משכן' מורה על היותו עתיד להתמשכן, מה שאין כן השם 'מקדש', ולכן נרמז ענין חורבן ב' המקדשות כאן, כדי שבכך יובן מדוע המשכן שבמדבר ג"כ נקרא משכן אף שלא נחרב אלא נגזו. ¹⁸ רבנו מבאר כאן שאף שדרשין כפילות תיבות משכן על ב' בתי המקדשות שנחרבו, גם המשכן שבמדבר נכתב כאן, ואדרבה בודאי פשט הכתוב מיירי במשכן שבמדבר, ולכן מבאר שדורשים כן מריבוי שבתיבת המשכן. ¹⁹ לשון הגמרא, לפי שנאמר (שמות לה, א) ויקהל משה את כל עדת

שְׁהִיָּה עֵת רְצוֹן. וְכֵן הַפְּתוּב אֹמֵר (ישעיהו מט, ח) 'בְּעֵת רְצוֹן עֲנִיתִיךָ', שְׁהִירִי אֹמֵר אֲזוֹ 'ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנוּן' (שמות לד, ו), עב"ל. וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה, שְׁיֻזְּבָה לָזוּה. וְלִכֵּן דּוֹקָא לְאַחַר זֶה

הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה בְּנִקְרַת הַצּוּר, הַתְּחִיל מֹשֶׁה מְצַעֵק, סָלַח נָא לְעוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל מַעֲשֵׂה הַהֶעָגֵל. וְאֵלֹהֵי הָיָה אֹמֵר, סָלַח לְעוֹנוֹתֵיהֶם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, הָיָה עוֹשֶׂה כֵּן, לְפִי

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבָאָר

כשהתפללת לפני בעת רצון, עניתי לך ומלאתי את בקשותיך^{מב}, שְׁהִירִי משה רבינו אָמַר אֲזוֹ לְפָנֵי הַקִּבְ"ה^{מב} את השלשה עשרה מדות של רחמים האמורים בתורה (שמות לד, ו-ז)^{מב}, 'ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנוּן אֲרָךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וְאֶמֶת, נִצֵּר חֶסֶד לְאֱלֹפִים נִשְׂא עוֹן וְפָשַׁע וְחִטָּאָה וְנִקְוָה', והקב"ה הביטחור^{מב}, שבכל פעם שיזכירו לפניו את ה"ג מדות, הוא ימחול להם על כל עוונותיהם, עב"ל.

וְהִירִי לֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה^{מב} שְׁיֻזְּבָה לָזוּה לְשַׁעַת רְצוֹן כּוֹז, שִׁיתְגַּלֶּה הַקִּבְ"ה לְפָנָיו, וְיוּכַל לְבַקֵּשׁ אֶזְמַת שַׁחֲפִי. וְלָכֵן,

ציונים ומקורות

שְׁמִמֹת. מא. ראה ברכות (ח, א), אימתי עת רצון, בשעה שהציבור מתפללין, רבי יוסי ברבי חנינא אמר, מהכא (ישעיהו מט, ח) 'כה אמר ה' בעת רצון עניתיך'. מב. על פי רש"י (שם לד, ה). וכך מפורש גם כן בפרקי דרבי אליעזר, לפי הגירסא לפנינו שהובאה לעיל בהערה. אכן לפי גירסת רבינו, יתכן לומר, שהקב"ה קרא לפני משה את ה"ג מדות של רחמים [וכפירוש הספורנו ועוד מפרשים שם]. והראיה שהיה אז עת רצון מיוחד, היא מדבר זה עצמו, שהקב"ה קרא לפניו את ה"ג מדות של רחמים. מב. לשון הפסוקים (שמות לד, ו-ז) 'וַיַּעֲבֹד ה' עַל פְּנֵי וַיִּקְרָא ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנוּן אֲרָךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וְאֶמֶת, נִצֵּר חֶסֶד לְאֱלֹפִים נִשְׂא עוֹן וְפָשַׁע וְחִטָּאָה וְנִקְוָה לֹא יִנְקָה פֶקֶד עוֹן אֲבוֹת עַל בְּנֵים וְעַל בְּנֵי בְנֵים עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רַבְעִים'. מד. שזה לשון הגמרא (ר"ה יז, ב), 'ויעבור ה' על פניו ויקרא', אמר רבי יוחנן, אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח צבור, והראה לו למשה סדר תפלה, אמר לו כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם. מה. על פי לשון הפסוק (דברים לד, ו), 'וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדַעוּ ה' פְּנִים אֶל פְּנִים'.

אֲלֵיֶעזֶר (פרק מה)^{מב}, דִּבְשִׁנְגָלָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּמֹשֶׁה בְּנִקְרַת הַצּוּר^{מב}, אחרי שביקש משה מהקב"ה לסלוח על חטא העגל, הִתְחִיל מֹשֶׁה מְצַעֵק וּמְבַקֵּשׁ מֵהַקִּבְ"ה, סָלַח נָא לְעוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל מַעֲשֵׂה הַהֶעָגֵל, וְאֵלֹהֵי הָיָה מֹשֶׁה אֹמֵר אֵז, סָלַח לְעוֹנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר יַחֲטֹאוּ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, הָיָה הַקִּבְ"ה עוֹשֶׂה כֵּן, וּמוֹחֵל לָהֶם אֶז לְכָל עוֹנוֹתֵיהֶם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, לְפִי שְׁהִיָּה אֶז עֵת רְצוֹן, וְהַקִּבְ"ה הִיָּה חַפֵּץ לְקַבֵּל אֶת תְּפִילוֹתָיו שֶׁל מֹשֶׁה רַבִּינוּ. וְכֵן הַפְּתוּב אֹמֵר (ישעיהו מט, ח) 'בְּעֵת רְצוֹן עֲנִיתִיךָ' -

א. לשון הפרקי דרבי אליעזר, וסכך עליו הקדוש ברוך הוא בכף ידו שלא ימות, שנאמר (שמות לג, כב) 'והיה בעבור כבודי ושמתוך בנקרת הצור ושכותי כפי', וכשעבר, הסיר הקדוש ברוך הוא את כף ידו מעליו, וראה אחורי השכינה, שנאמר (שם לג, כג) 'והסירותי את כפי'. התחיל משה צועק בקול גדול ואמר, 'ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנוּן' (שם לד, ו). אמר משה לפניו, סלח נא לעונותיהם של ישראל על מעשה העגל. ואילו אמר משה, סלח נא לעונותיהם של ישראל עד סוף כל הדורות, היה עושה כות, לפי שהיתה שעת רצון. וכן הוא אומר (ישעיהו מט, ח) 'בעת רצון עניתיך'. ז. אחרי חטא העגל, ובקשות משה רבינו מהקב"ה שיסלח לישראל, ביקש משה מהקב"ה שיראה לו את כבודו, ואמר לו הקב"ה, שהוא יטמין אותו בנקרת הצור [נכרייה שבתוך סלע], ואז יעביר את כבודו לפניו, ויראה כביכול את אחוריו של השכינה. ככתוב (שמות לג, כא-ג) 'וַיֹּאמֶר ה' הִנֵּה מִקֹּדֶם אֲתִי וְנִצַּבְתָּ עַל הַצּוּר, וְהָיָה בְּעֵבֶר כְּפָדִי וְשָׁמַיִךְ בְּנִקְרַת הַצּוּר וְשַׁכְתִּי כְּפִי עָלֶיךָ עַד עֲבָרִי, וְהִסְתֵּיתִי אֶת כְּפִי וְרָאִיתִי אֶת אַחֲרֵי וּפְנֵי לֹא יֵרְאוּ'. מ. לשון הפסוק, 'כֹּה אָמַר ה' בְּעֵת רְצוֹן עֲנִיתִיךָ וּבְיָוִם יְשׁוּעָה עֲזָרְתִיךָ וְאֲצַרְךָ וְאֶתְּנֶךָ לְבְרִית עִם לְהִקָּים אֲרָךְ לְהַנְחִיל נַחֲלֹת

תשובה היתה מבטיח הקדוש ברוך הוא לסלח להם. אבל מפל מקום, התשובה ודאי מועילה.

ובדרך זה, יוכנו הפסוקים, 'ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד' (ויקרא א, א), דמה צריך להזכיר כאן 'אהל מועד'. וכן בפרשת תצוה פתיב

המעשה של שעת רצון, אין עוד מקום למדת הדין לקטרג שלא תועיל התשובה, שפיון שפפעם הזאת הועיל להם, נשאר זה דגמא לדורות. איברא, שאם היה אומר משה, סלח לישראל עד סוף כל הדורות, היה מועיל להם שלא יתמשכן הבית המקדש כלל, שאף בלא

זרע שמעון המבאר

ברוך הוא לסלח להם¹⁰⁰. אבל מפל מקום, התשובה ודאי מועילה לדורות, כמו שהועילה בחטא העגל, שזה פעל משה בעת רצון שהיתה לאחר מעשה העגל¹⁰¹. ולכן נתמשכנו ונחרבו בתי המקדש, כדי שיחזרו ישראל בתשובה, ועל ידי כן יחזור להם הבית המקדש.

דקדוקים שונים בלשונות הפסוקים

ובדרך זה, שרק לאחר מעשה העגל נתחדש שיש תיקון לחטאי הציבור על ידי תשובה, יוכנו גם הפסוקים דלהלן¹⁰², דהיינו הפסוק שבתחילת פרשת הקרבנות (ויקרא א, א), 'ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר', דלכאורה קשה, מה - איזה צריך יש, להזכיר כאן 'אהל מועד'.

וכמו כן יש לדקדק, שבענין קרבן תמיד הכתוב בפרשת בפרשת תצוה, פתיב (שמות

דוקא לאחר זה המעשה של שעת רצון, שהיה לאחר חטא העגל, אין עוד מקום למדת הדין לקטרג שלא תועיל התשובה, שפיון שפפעם הזאת הועיל להם, נשאר זה דגמא לדורות, שתמיד תועיל תשובה אפילו לחטאי הציבור. אמנם אם לא היה המעשה של חטא העגל, ולא היה עת רצון שיוכל משה לפעול שיועילו תשובה ותפילה וקריאת הי"ג מדות של רחמים לכפר, לא היה שום נביא יכול לפעול זה בדורות שלאחריו¹⁰³. איברא - אמנם, כן הוא, שאם היה אומר משה לפני הקב"ה, סלח לישראל עד סוף כל הדורות, והיה הקב"ה מקבל דבריו כיון שהיה עת רצון, וכמבואר בפרקי דרבי אליעזר, היתה מועילה להם שלא יתמשכן הבית המקדש כלל, שאף בלא תשובה היתה מבטיח הקדוש

ציונים ומקורות

לפרש, שהכונה היא דווקא עם התשובה, וכמו שבקשתו למחילה על חטא העגל היתה יחד עם תשובתם של ישראל]. מח. רבינו מחדש, שמה שמשמע בפרקי דרבי אליעזר, שמה לא פעל כפרה לדורות הבאים, היינו רק בלי תיקון חורבן בית המקדש ותשובה. אבל מכל מקום, פעל אז לדורות שתועיל תשובה לחטאי הרבים. מט. כלומר, גם הפסוק הראשון שבפרשת ויקרא, וגם הפסוק יזיה אשר תעשה על המזבח' שבפרשת תצוה, וגם הפסוק יזובחת עליו את עולותיך ואת שלמיך', שבפרשת יתרו. נ. ראה בצרור המור ובאור החיים (שם), שעמדו גם כן על כך למה הזכיר שם אוהל מועד, וביארו באופנים אחרים.

מו. מבואר מדברי רבינו, שמה שאמרו בעבודה זרה (ה, א), שחטא העגל היה רק כדי שאם חטאו ציבור יאמרו להם לכו אצל ציבור, אינו רק שמהעגל נלמד שניתן לחזור בתשובה, אלא שבמעשה עגל פעל משה בתפילותיו, שתועיל תשובה לכל החטאים. וכעין זה כתב השפת אמת (לחודש אלול תרמ"ג) וזה לשונו, ומשה רבינו ע"ה, תיקן בפורש נשמות בני ישראל בשמים, כמו שכתוב (דב"ר ג, יא), שלא הניח זווית ברקיע שלא נתחבט עליה וכו', לכן בנקל על כל פנים לנו לתקן גופי החטאים. מז. רבנו הבין כוונת הפרקי דר"א באופן מחדש, שאם משה היה מבקש באותו זמן של עת רצון, היה מועיל כפרה אף בלא תשובה. [אמנם לכאורה היה נראה

הראשונים, שעדין לא עשו העגל, ועין לעיל (פרשת וקהל אות ז) על פסוק (שמות לה, ו) 'ראו קרא ה' בשם'. ואז לא היו הצבור מביאין חטאות ואשמות לכפר, שעדין לא ידענו תקון תשובה לרבים, ומשום הכי לא אמר בפרשת יתרו אלא

(שמות כט, לח) 'וזה אשר תעשה על המזבח', דמהו 'וזה'. וכן בפרשת יתרו (שם כ, כא), כשצוה על המזבח, לא צוה אלא 'וזבחת' עליו את עלתיך ואת שלמיך'.
אלא הטעם, שפרשת המזבח נאמרה למשה בחר בארבעים יום

זרע שמשון המבאד

לפני שנחדש תיקון תשובה לרבים, לא היו מקריבים חטאות ואשמות

אף יש לומר, שהטעם לכך הוא, משום שפרשת המזבח נאמרה למשה בחר בארבעים יום הראשונים שהיה בהר סיני, שעדין לא עשו אז ישראל את העגל, ועין עוד במה שכתבנו לעיל (פרשת וקהל אות ז) על הפסוק (שמות לה, ו) 'ראו קרא ה' בשם', ואז - לפני שחטאו בעגל, לא היו הצבור מביאין חטאות ואשמות לכפר על עוונותיהם, משום שקודם חטא העגל, עדין לא ידענו שיש תקון על ידי תשובה לכפר על חטאי הרבים, ולכן גם לא היה שייך להביא קרבנות אלו, שמכפרים יחד עם

כט, לח) ⁶² 'וזה אשר תעשה על המזבח', דמהו המשמעות של תיבת 'וזה', שנראה שכוונת התורה היא לומר, שרק 'קרבן זה' - קרבן התמיד, תעשה על המזבח, ולא קרבן אחר, וצריך עיון איזה קרבן באה התורה למעט.⁶³

וכן יש לדקדק בסוף פרשת יתרו (שם כ, כא),⁶⁴ כשצוה הקב"ה את ישראל על עשיית המזבח, לא צוה אלא 'וזבחת עליו' - ותשחוט סמוך למזבח, דהיינו בצדו, את עלתיך ואת שלמיך, ולמה לא צוה שם גם על החטאות והאשמות, שישחטו אותם בצד המזבח.⁶⁵

ציונים ומקורות

עולות חובות של ציבור. 'עולותיך שלמיך' ולא נאמר חטאיך ואשמך, הכתוב מרמז ומבשר שיקריבו דבר שהוא נדבה, ולא דברים הבאים על חטאות, ורק שימעטו העונות וחטאים, ולא יצטרכו לקרבן ואשם. דבר אחר, אפילו חטאות ואשמים יחשבו להם כקרבן עולה ושלמים הבאים נדבה, מאחר שעשו תשובה, וכתוב 'אוהבם נדבה', 'את צאנך ואת בקרך' רמז התשובה חשובה כאילו קרבן צאן ובקר ועולותיך שלמיך, תגין מצוינין, שהעולה והשלמים מובחרים יותר מקרבן חטאת ואשם, כי הן נדבה ואין באים על חטא, וכתוב 'אבוא ביתך בעולות', ולכך אין הפסוק מזכיר בפירוש חטאת ואשם אלא ברמז, שנאמר 'את צאנך ואת בקרך', דרשינן במכילתא אילו שאר קדשים. וראה עין הדעת טוב (פרשת יתרו ד"ה או ירצה אם) שביאר הטעם שלא נזכר חטאת ואשם, בכמה דרכים. גה. כוונת רבינו כאן, היא למה שכתב שם בשם הרמ"ז, שענין הציווי על המשכן התחיל קודם שעשו ישראל את העגל, עיי"ש בהרחבה. וכן כתב שם לבאר, שענין 'מחצית השקל' הוא מחמת חטא העגל, ובתחילה לא היה מוכרח שיתנו רק

גא. לשון הפסוק, 'וזה אשר תעשה על המזבח כבשים בני שנה שנים ליום תמיד'.
גב. במנחות (כט, א) דרשו שתיבת 'וזה' בענין אחר, שמורה על ההוראה באצבע, שזה לשון הגמרא שם, תנא דבי רבי ישמעאל, שיש דברים היו קשין לו למשה, עד שהראה לו הקדוש ברוך הוא באצבעו, ואלו הן, מנורה, וראש חודש, ושרצים וכו', ויש אומרים, אף הלכות שחיטה, שנאמר 'וזה אשר תעשה על המזבח'. ורבינו בא ליישב הפסוק באופן אחר, בדרך הפשט. ואולי יש לומר, שכוונת רבינו להקשות רק לרבי ישמעאל שאינו דורש 'וזה' הכתובה כאן על הוראה באצבע. גג. לשון הפסוק, 'מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו את עלתיך ואת שלמיך את צאנך ואת בקרך בכל המקום אשר אצפיר את שמי אבוא אליך ויברכתיך'. גד. צ"ע, שבפסיקתא שם דרשו 'את עולותיך ואת שלמיך', את לרבות חטאות ואשמות. ונראה שמכל מקום בדרך דרוש ניתן לבאר טעם למה לא הוזכרו בפירוש בפסוק, גם חטאות ואשמות. בתוספות השלם (שמות שם) כתב, 'עלתיך' חסר כתיב, אפילו עולות יחיד, ולא דוקא

שַׁעֲתִיד לְהִתְמַשְׁכֵּן בְּנֹלָה, לָכֵן מֵאֵהָל מוֹעֵד' זֶה אָמַר לָהֶם כֹּל דִּינֵי חַטָּאוֹת וְאֲשֵׁמוֹת וּפְרַת הָעֵלֶם דָּבַר שֶׁל צִבּוּר, שֶׁכָּל זֶה בָּא מִחַמַּת 'אֵהָל מוֹעֵד' שֶׁנִּקְרָא 'אֵהָל' כְּמוֹ אֵהָל עֲרָא. וְלִכְשֵׁיתִפְּרוּ הַשְּׁגָנוֹת, לֹא יָבֹאוּ הַדּוֹנוֹת, בְּדִלְקָמֶן בְּפִרְשָׁה (אות ד).

אֵת עֲלִיתֶיךָ וְאֵת שְׁלֹמֶיךָ, וְתוֹ לֹא. וְכֵן בְּפִרְשַׁת תְּצַוֶּה פְּתִיב 'וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם, וְתוֹ לֹא, וּמִשּׁוֹם הֵכִי פְּתִיב 'וְזֶה'.
אָבָל לְאַחַר שֶׁחָטְאוּ וְחִזְרוּ תְּשׁוּבָה לְרַבִּים, כְּמוֹ שְׁמוּרָה שֵׁם 'הַמִּשְׁכָּן'

זרע שמשון המבואר

תתקבל לפני הקב"ה, כמו שמונה שם 'המשכן' על שם שעתיד בית המקדש להתמשכן עבור עוונותיהם של ישראל, עד שיחזרו בתשובה, והיינו שהתשובה מועילה, כפי, רק אז נאמרו הפרשיות של החטאות והאשמות ופר העלם דבר של ציבור, שבא לכפר גם על חטאות הציבור.

ולכן בתחילת פרשת ויקרא, שהיא הפרשה שאחרי פרשת פקודי, כתוב 'מֵאֵהָל מוֹעֵד', לפי שדוקא מֵאֵהָל מוֹעֵד' - זהו שהוא המשכן, אמר להם הקב"ה לישראל, כל דיני חטאות ואשמות, ופר העלם דבר של צבור - פר חטאת שמביאים הציבור, אם חטאו כולם או רובם בשוגג, מחמת הוראה בטעות של הסנהדרין¹³, כדי ללמד, שכל זה - כל פרשיות החטאות והאשמות, שניתנו לכפר על חטאותיהם של ישראל, בא מחמת 'אֵהָל מוֹעֵד', שהוא המשכן, שנקרא 'אֵהָל' כמו אֵהָל עֲרָא¹⁴ - והמשכן נקרא כן על שם בית

התשובה¹⁵, והיו מקריבים רק נדרים ונדבות שאינם באים על חטא. ומשום הֵכִי לֹא אָמַר בְּפִרְשַׁת יִתְרוֹ אֵלֹהֵי אֵת עֲלִיתֶיךָ וְאֵת שְׁלֹמֶיךָ, שהם קרבנות נדבה, ותו לֹא - ולא הזכיר שם הפסוק חטאות ואשמות, לפי שלא נתחדש אז עדיין ענין הקרבתם והכפרה שהם מביאים¹⁶. וכן בְּפִרְשַׁת תְּצַוֶּה - הכתובה לפני חטא העגל, פְּתִיב 'וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תְּמִיד', ותו לֹא - וגם שם לא הוזכרו קרבנות אחרים, כגון חטאות ואשמות. ומשום הֵכִי פְּתִיב 'וְזֶה', למעט חטאות ואשמות, לפי שקרבנות אלה לא נהגו אז עדיין, שהרי לא נתחדש עדיין שיש תיקון לחטאי הרבים.

אָבָל לְאַחַר שֶׁחָטְאוּ בַעֲגֵל, וְחִזְרוּ בתשובה ונתקבלה תשובתם, וְזֶה הוֹרֵה תְּשׁוּבָה גַם לְרַבִּים שְׁחוֹטְאִים שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים, שֶׁפִּעַל מִשֶׁה עֲבוּרִים בְּתַפִּילַתּוֹ, שֶׁתִּמֵּד יוֹכְלוּ לְחַזֹּר בְּתְּשׁוּבָה וְתְּשׁוּבַתּוֹ

ציונים ומקורות

הסנהדרין על מין חלב מסוים שמוטר לאכלו, ואכלו הציבור על פיהם, ואחר נודע להם, שהוראת הסנהדרין היתה בטעות. פרשת העלם דבר של צבור, כתובה בפרשת ויקרא (ד, יד-כא). נבא רבינו מפרש, שגם לשון 'אֵהָל מוֹעֵד', מורה על היות בית המקדש כאהל ארעי [כלשון הגמרא (קכה, ב), הכל מודים שאין עושים אהל עראי בתחלה ביום טוב, ואין צריך לומר בשבת], לפי שעתיד להתמשכן ולהחריב. והמשכן נקרא כן כמו בית המקדש, כמו שביאר רבינו לגבי השם משכן. וראה בהכתב והקבלה (לרבי יעקב צבי מעקלענבורג זצ"ל, שמות כז, כא), שביאר גם כן ש'אוהל מוֹעֵד' הוא לשון אוהל ארעי. אך שם דייק כן מלשון 'מוֹעֵד', והיינו על פי מה

מחצית, שהלא היה אפשר שלא יחטאו ישראל בעגל. והיינו שעל פי דבריו אלו, שיש חילוק בענין המשכן וכפרתו בין קודם החטא לבין אחר החטא, יובן ביותר מה שכתב רבנו כאן שבתחילה לא נצטוו על חטאות ואשמות, שמכיון שהיה זה הציבורי קודם החטא, עדיין לא נתחדש ענין כפרה זו. נו. שגם חטאות ואשמות באים לכפר יחד עם התשובה, כמבואר במשנה (יומא פה, א) וברש"י. נו. קצת צ"ע, שרוב החטאות, וכל האשמות, הם קרבנות של יחיד, ולא של ציבור, חוץ מפר העלם דבר של ציבור. והרי רק לגבי רבים לא היתה התשובה מועילה קודם העגל, והיה לפסוק לכתוב חטאות ואשמות של יחיד. נח. כגון שהורו

ו

גמרא הנדרים דף ל"ח (ע"א), אין שכינתו, אלא על חכם גבור ועשיר, הקדוש ברוך הוא משה, וכלם ממה, דכתיב גבי המשכן (שמות

זרע שמשון המבאר

המקדש, ובית המקדש נקרא כן מפני שלא יהיה קבוע לעולם, אלא יחרב ויתמשכן עבור העוונות, והיינו שיש דרך תשובה וכפרה. והרי היצר הרע מחטיא את האדם בתחילה בעבירות קלות שהן השגגות, ומתוך שעבירה גוררת עבירה, הוא מכשילו

ז

ביאור דאיית הגמרא שמה דבינו גיבור היה

אדם שיהיה נביא², אלא על מי שיש בו כל המעלות הללו, חכם גבור ועשיר ועניו, וכלם למדים אנו ממה אבי הנביאים שהיו

הוכחת הגמרא מן הפסוק 'יפרוש את אוהל' איתא בגמרא הנדרים דף ל"ח (ע"א), אין הקדוש ברוך הוא משה שכינתו על

ציונים ומקורות

ד. החורבן שמציל מהעונש, היה צריך להעשות רק בבית המקדש שבהר המוריה, ולא במשכן שבחון לארץ. ה. לפי שבתי המקדש נקראו משכן על שם שנתמשכנו, גם הבית שבמדבר נקרא משכן, ולא נקרא בשם חשוב יותר. ו. כשנגלה ה' בנקרת הצור לאחר חטא העגל, פעל משה רבינו, שתמיד יהיה כפרה לחטאות הציבור. ז. לפני חטא העגל, לא היו שייכים חטאות ואשמות, לפי שלא נתחדש עדיין תיקון תשובה לחטאות הציבור. ח. בפרשת הקרבנות [ויקרא] הזכיר הכתוב שנאמר 'מאוהל מועד', לרמוז על ענין אוהל ארעי, שהוא המשכן שנקרא כן על שם שבית המקדש עתיד להיות בית ארעי ולהתמשכן, לפי שכל ענין הקרבנות והכפרה שיש לחטאי הציבור, התחדשו מעת שנקבע שהבית המקדש עתיד להתמשכן והוא רק עראי. ועל ידי הקרבנות שיכפרו על השגגות, לא יבואו הזדונות הגורמות לחורבן המקדש כמשכון. ט. לשון הגמרא, אמר רבי יוחנן, אין הקדוש ברוך הוא משה שכינתו, אלא על גבור ועשיר וחכם ועניו, וכולן ממה, גבור, דכתיב (שמות מ, יט) 'יפרוש את אוהל על המשכן', ואמר מר, משה רבינו פרסו, וכתיב (שמות כו, טז) 'עשר אמות אורך הקרש וגו', אימא דאריך וקטין, אלא מן הדין קרא, דכתיב (דברים ט, יז) 'זאתפוש בשני הלוחות ואשליכם מעל שתי ידי אבשרם', ותניא, הלוחות, ארכן ששה, ורחבן ששה, ועבינן שלשה. עשיר וכו'. ב. ראה דרשות הר"ן (דרוש החמישי).

שחרגם אונקלס 'אוהל מועד' - משכן זמנא. ס. שם מקשה רבנו וזה לשונו, 'והכי נמי יש להקשות כשהיה בית המקדש קיים איך היו מתכפרין על הזדונות, והא המשכן לא נעשה אלא להקריב עליו קרבנות, והקרבן אינו בא אלא על השוגג, ואיך יתכפרו בקרבנות והלא נשאר עליהם העבירות יותר חמורות שהקרבן אינו מכפר עליהם'. ומבאר, שהואיל והיצר הרע אינו מחטיא את האדם מיד בעבירות חמורות שהן הזדונות, אלא מתחילה הוא מחטיאו בעבירות קלות שהן השגגות, ומתוך שעבירה גוררת עבירה, הוא מצליח להכשילו בעבירות חמורות יותר שהן הזדונות. ולפיכך, אם השגגות מתכפרות מיד, שוב אין כח ליצר להכשיל את האדם בזדונות. ויתכן לומר שכוונת רבנו לרמוז כן בפסוק, שלפי זה, מה שנקט הכתוב 'ויקרא אל משה מאהל מועד' היינו, שאמר הקב"ה למשה את פרשת הקרבנות לכפר על השגגות, בשביל שלא יתקיים ענין 'אוהל מועד' שהוא נטילת המקדש כמשכון, על הזדונות. סא. המציאת הדרוש: א. בחטא העגל פעל משה שתועיל תשובה לחטאי הרבים. ב. חורבן בית המקדש דומה לנטילת משכון עד שיעשו תשובה. ג. ממה שנתחדש אז הצלה מעונש ושעתיד בית המקדש ליחרב בתורת משכון, מוכח שחטא העגל בא רק להורות דרכי תשובה וכפרה, והיה בזה עדות שבדומי ויתר להם הקב"ה על חטא העגל שהיתה באונס גזירת שמים, כדי להורות תשובה.

(יח) 'וַיִּקַּם מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁפָּן, וַתִּקְרְשׁוּם הָיוּ כְּבָדִים, וְתוֹ לִיכָא לְהַקְשׁוֹת פְּדֻלְעִיל.

וְהַקְשָׁה עָלָיו, מֵאֵי פְרִיָה, דִּילְמָא בְּגַם תְּהִי, פְּדַסְמִיָה לִיָּה (שם פסוק יז) 'הוֹקֵם הַמִּשְׁפָּן, דְּהוֹקֵם' מֵאֵלָיו מִשְׁמַע, פְּדֻאִיתָא בְּתַנְחוּמָא (פרשת פקודי יא) וּבְפִרוּשׁ רַשִׁ"י (שמות לט, לג), עכ"ל.

זרע שמשון המבאד

דאריך), לָמָּה" לֹא מְבִיא הַגְּמָרָא הַכּוּחָה שְׂהִיָּה מִשֶּׁה רַבִּינוּ גְּבוּר, מְקַרָּא הַקּוּדָם דְּכְתִיב (שמות מ, יח) 'וַיִּקַּם מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁפָּן וגו' וַיֵּשֶׁם אֶת קְרָשׁוֹ, וְהַקְרָשִׁים לְפִי גוּבָהּם וּרוּחָבָם הָיוּ כְּבָדִים בִּיּוֹתָר, וְנִצְרַכָּה גְבוּרָה מְרוּבָה לְהַקִּים לְבַדּוֹ אֶת הַקְרָשִׁים, וְתוֹ לִיכָא לְהַקְשׁוֹת פְּדֻלְעִיל - וְעַל רֵאִיָּה זֶה אֵין לְהַקְשׁוֹת עוֹד אֶת קוּשִׁית הַגְּמָרָא.

וְהַקְשָׁה עָלָיו מֵהֵרַשׁ"א¹, מֵאֵי פְרִיָה - מַה מְקַשָּׁה הֵרַשׁ"ש, דִּילְמָא - שְׂמֵא הַקְמַת הַקְרָשִׁים בְּגַם תְּהִי, פְּדַסְמִיָה לִיָּה (שם פסוק יז) 'הוֹקֵם הַמִּשְׁפָּן, וּדְרָשׁוּ חֲזוּל דְּהוֹקֵם' מֵאֵלָיו בְּדֶרֶךְ נִס מִשְׁמַע, פְּדֻאִיתָא בְּמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא² (פרשת פקודי יא), וּבְפִרוּשׁ רַשִׁ"י³ (שמות לט, לג), עכ"ל.

ציונים ומקורות

היה משה גבוה בקומתו וחלש בכוחו, אבל על הקמת הקרשים לא היו יכולים להקשות כן, כי היו הקרשים כבדים ביותר ונצרך כוח רב להקמתם. יא. וזה לשון המהרש"א, ולא קושיא היא, דעל כרחך פירושו 'נראה' (במקומו) [כמקומי], אבל הוא קם מאליו בנס, מדכתיב לקימה 'הוקם' הוקם מאליו משמע, כדאיתא בתנחומא, ועיין פירוש רש"י בחומש. יב. לשון המדרש תנחומא, אמר משה, רבוננו של עולם איני יודע להעמידו, אמר ליה, עסוק בידיך ואתה מראה להעמידו, והוא עומד מאליו, ואני כותב עליך שאתה הקימתו, שנאמר ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן, ומי העמידו, משה, שנאמר ויקם משה את המשכן. יג. לשון רש"י, ויביאו את המשכן וגו', שלא היו יכולין להקימו, ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן, הניח לו הקדוש ברוך הוא

מ, יט) 'וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל וְכוּ', וְאָמַר מֶר, מִשֶּׁה רַבִּנוּ פְּרָשׁוֹ. וְדִילְמָא אַרְף וְקָמָן תְּהִי. וּפִרֹשׁ רַשִׁ"י (נדרים שם ד"ה ואימא), אַרְף בְּקוּמָה, וְקָמָן בְּכַח, עכ"ל.

וּמַהֲרַשִׁ"א (ח"א ד"ה ודילמא) פְּתַב בְּשֵׁם הֵרַשׁ"ש (פירוש הרא"ש ד"ה דאריך), לָמָּה לֹא מְבִיא הַגְּמָרָא שְׂהִיָּה גְבוּר, מְקַרָּא הַקּוּדָם, דְּכְתִיב (שמות שם,

בו כל המדות האלה. שכן משה גבור היה, דְּכְתִיב גַּבִּי הַמִּשְׁפָּן בְּהַקְמַתּוֹ (שמות מ, יח יט) 'וַיִּקַּם מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁפָּן וְכוּ' וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל עַל הַמִּשְׁפָּן¹, וְאָמַר מֶר, מִי פִרַשׁ אֶת הָאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן, וְאָמַר רַב² מִשֶּׁה רַבִּנוּ פְּרָשׁוֹ, וְכִיּוֹן שֶׁהִיָּה מִשֶּׁה גְבוּהָ עֶשֶׂר אַמּוֹת כְּגוּבָהּ הַמִּשְׁכָּן³, מִן הַסְתַּם גְּבוּר בְּכּוּחוֹ הִיָּה כְּדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם גְּבוּהִים שֶׁגְבוּרָתָם מְרוּבָה⁴. וּמְקַשָּׁה הַגְּמָרָא וְדִילְמָא מִשֶּׁה אַרְף וְקָמָן תְּהִי. וּפִרֹשׁ רַשִׁ"י (ד"ה ואימא), מְנִיָן לָנוּ שֶׁהִיָּה גְבוּר, שְׂמֵא אַרְף הִיָּה בְּקוּמָה כְּגוּבָהּ הַמִּשְׁכָּן, וְקָמָן הִיָּה בְּכַח, וְלֹא הִיָּה גְבוּר מִשָּׂאֵר אַנְשִׁים⁵.

הקמת הקרשים היתה בדרך נס

וּמַהֲרַשִׁ"א (ח"א ד"ה ודילמא) פְּתַב לְהַקְשׁוֹת עַל הַגְּמָרָא בְּשֵׁם הֵרַשׁ"ש (פירוש הרא"ש ד"ה

ג. לשון הפסוק, וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל עַל הַמִּשְׁפָּן וַיֵּשֶׁם אֶת מִכְסֵה הָאֹהֶל עָלָיו מִלְמַעְלָה פְּאָשֶׁר צִנְהָ ה' אֶת מִשֶּׁה. ד. כן הוא במסכת שבת (צב). ובמסכת בכורות (מד.). ה. כי כן היה גובה הקרשים כדכתיב (שמות כו, טו טז) וַיְעֲשֶׂתָּ אֶת הַקְרָשִׁים לְמִשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֲמֻדִים, עֶשֶׂר אַמּוֹת אַרְף הַקְרָשִׁים. ו. ולא מצינו סולמות במשכן, ומסתמא לפי אריכותו היה כחו (שיטמ"ק נדרים לח. ד"ה אין). ז. ולפיכך הוכיחה הגמרא לתפוש את גבורתו של משה ממה שהיה בכוחו לתפוש את הלוחות הכבדים ולהשליכם מעל ידיו. ח. לשון הרא"ש, תימה, אמאי לא יליף מקרשים, דכתיב וישם את המשכן [צ"ל 'קרשיו'], ע"כ. ט. לשון הפסוק, וַיִּקַּם מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁפָּן וַיִּמָּן אֶת אֲדָנָיו וַיֵּשֶׁם אֶת קְרָשָׁיו וַיִּמָּן אֶת בְּרִיחָיו וַיִּקַּם אֶת עֲמוּדָיו. י. שעל הראיה מפריסת האוהל על המשכן, הקשתה הגמרא שמה

שלא היה אפשר אפלו בכת אדם גבור להקימם.

ואדרבא, יש מפאן ראיה שהיה גבור, שהרי ידענו, שלעולם הקדוש ברוך הוא עושה מעשה נסים היותר קרובים אל הטבע (ראה רמב"ן בראשית ו, יט). ומן הראוי היה שיקים בצלאל את המשכן, שהמתחיל במצוה אומרים לו גמר, ולמה דוקא היה משה. אלא ודאי צריך לומר, שאם היה

ולדידן אין פאן קשיא על הרא"ש, שאפלו ידענו בודאי שהיה גבור, מאן לימא לו שמי שהוא גבור יכול להרים לבדו אלו הקרשים, שהיו כל כך כבדים, וכי סלקא דעתך שמי שהוא גבור יכול לעשות בכחו כמו מלאך, ואין הכי נמי, שאף מי שהוא גבור יש לו קץ וגבול לגבורתו. ואם כן, אף על פי שהיה משה גבור, היה צריך סיוע האלהי להקמת אלו הקרשים,

זרע שמשון המבאד

שוב קושיית המהרש"א על הרא"ש

בכת אדם גבור להקימם, ולפיכך למרות גבורתו הוקם המשכן בדרך נס, כיון שלא היה ביכולת שום אדם להקימו בדרך הטבע¹⁰.

לפי גבורתו של משה נעשה דוקא בו הנס

ואדרבא, אף שהיתה הקמת הקרשים בדרך נס, יש להביא מפאן ראיה כדברי הרא"ש שהיה משה גבור, שהרי ידענו שלעולם הקדוש ברוך הוא עושה מעשה נסים היותר קרובים אל הטבע (ראה רמב"ן בראשית ו, יט)¹⁰. והרי מן הראוי היה שיקים בצלאל את המשכן אחר שהתחיל וטרח בכל מלאכת עשייתו, שכן המתחיל במצוה אומרים לו גמר אותה¹¹, ואם כן, למה דוקא

ולדידן אין פאן קשיא על הרא"ש, כיון שאפלו אם ידענו בודאי שהיה משה גבור, מאן לימא לו - מי יאמר לנו שמי שהוא גבור יכול להרים לבדו אלו הקרשים, שהיו כל כך כבדים לפי גובהם ורוחבם¹¹, וכי סלקא דעתך - וכי תעלה על דעתך, שמי שהוא גבור יכול לעשות בכחו כל דבר כמו מלאך שאין גבול לכוחו, ואין הכי נמי, שאף מי שהוא גבור יש לו קץ וגבול לגבורתו. ואם כן, אף על פי שהיה משה גבור הראוי להשראת השכינה, מכל מקום בודאי היה צריך סיוע האלהי להקמת אלו הקרשים, שלא היה אפשר אפלו

ציונים ומקורות

שמים, ע"כ. וז"ל רבינו בחיי (שם ו, טז), כי דרך התורה לצוות על האדם, שיעשה כל יכלתו בדרך הטבע, ומה שיחסר הטבע בהן ישלים הנס. ועל דרך זה, תמצא בכל הנסים בתורה אם תסתכל בהם, כי אף על פי שהם נסים מפורסמים, יש בהם טבע במקצת. וכן כתב בדרשות הר"ן (הדרוש השמיני ד"ה ההקדמה הראשונה), שחפץ השם יתברך ורצונו, לקיים מנהגו של עולם בכל מה דאפשר, ושהטבע יקר בעיניו, לא ישנהו אלא לצורך הכרחי וכו', ומפני היות מנהגו של עולם יקר בעיני ה', וחפץ בו כמו שכתבנו, לפעמים כשיצטרך לחדש נס ופלא יערב בו איזה דבר טבעי, יהיה למשענת הנס ההוא, עם היות שהדבר הטבעי ההוא לא יספיק לפעול הנס ההוא, אבל ישען בו לבד. יו. וז"ל הגמרא (סוטה יג, ב), אמר רבי חמא ברבי חנינא, כל העושה דבר ולא

הקמתו, שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כובד הקרשים, שאין כח באדם לזקפן, ומשה העמידו. אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, איך אפשר הקמתו על ידי אדם, אמר לו עסוק אתה בידך נראה כמקימו, והוא נזקף וקם מאליו, וזהו שנאמר 'הוקם המשכן, הוקם מאליו. מדרש רבי תנחומא. יד. שהרי גובה הקרשים היה עשר אמות ורחבם אמה וחצי. טו. ולמרות שהיתה ההקמה בדרך נס מכל מקום יש להוכיח מכאן את גבורתו של משה כמו שמשיך רבנו לבאר להלן בסמוך. טז. כן פירש הרמב"ן (בראשית ו, יט) בטעם השתדלות בהכנת תיבה גדולה הגם שלבסוף היה נצרך לנס שתהיה התיבה מחזיקה הרבה בעלי חיים, כדי למעט בנס, כי כן הדרך בכל הנסים שבתורה או בנביאים, לעשות מה שביד אדם לעשות, והשאר יהיה בידי

בצלאל המקים, הואיל שלא היה גבור, היה צריך גם גדול, והיה חוץ מן הטבע לגמרי, אבל משה שהיה גבור, במעט גם סגוי, ואינו כל כך חוץ מהטבע.

אלא שאף קשית הרא"ש יש לתרצה, שעקר הראיה באה מ'ויפרש את האהל', שאם לא היה לנו אלא הפסוק 'ויקם משה את המשכן', הייתי יכול לומר, דאין הכי נמי ש'משה לא היה

גבור, אלא שרצה הקדוש ברוך הוא שגם הוא יתעסק במלאכת המשכן, כמו שהוריד לנשיאים מן השמים אבני השהם ו'אבני המלוואים (יומא עה, א), כדי ש'יביאו אף הם איזה דבר לנדבת המשכן (ראה ספרי פרשת נשא פיסקא מה). אמן, עתה ש'כבר פתיב 'ויפרש את האהל' וכו', אם כן, כבר עשה משה חלקו, ולמה לא הקים בצלאל את המשכן,

זרע שמשון המבאר

היה משה מסיים מלאכת המשכן בהעמדתו. אלא ודאי צריך לומר, שאם היה בצלאל המקים, הואיל שלא היה גבור, היה צריך גם גדול כדי שיהיה בכוחו להקימו, והיה זה גם חוץ מן הטבע לגמרי, אבל משה שהיה גבור משאר אנשים, הרי במעט גם סגוי לסייעו בהקמה, ואינו כל כך חוץ מהטבע.¹⁷

ביאור ראיית הגמרא מ'ויפרוש את האהל' דוקא

אלא, שמכל מקום נראה, שאף קשית הרא"ש יש לתרצה, שעקר הראיה שמשה היה גבור, באה כמו שכתוב בגמרא מ'ויפרש את האהל', לפי שאם לא היה לנו אלא הפסוק 'ויקם משה את המשכן וגו' וישם את קרשיו, הייתי יכול לומר, דאין

הכי נמי, ש'משה לא היה גבור משאר בני אדם, אלא בכל זאת נבחר להקים את המשכן¹⁸, לפי שרצה הקדוש ברוך הוא, שגם הוא יתעסק מעט במלאכת המשכן¹⁹, כמו שהוריד הקב"ה לנשיאים מן השמים²⁰, את אבני השהם לצורך האפור, ואת אבני המלוואים לצורך החושן (יומא עה, א), כדי ש'יביאו אף הם איזה דבר לנדבת המשכן (ספרי נשא פיסקא מה)²¹. אמן, עתה ש'כבר פתיב אצל משה 'ויפרש את האהל' וכו' שנטל חלק בכך שהוא פרש את היריעות מלמעלה, אם כן, כבר עשה משה את חלקו בהקמת המשכן, ולמה לא הקים בצלאל עצמו את המשכן כדי לסיים את המצוה

ציונים ומקורות

גמרו, ובא אחר וגמרו, מעלה עליו הכתוב על שגמרו כאלו עשאו, ע"כ. וז"ל הירושלמי (פסחים פ"י ה"ה), אלא מכיון שהתחיל במצוה אומר לו מרק, ע"כ. יח. וזהו כוונת הרא"ש שהקשה שהיתה הגמרא יכולה להוכיח גבורתו של משה מהפסוק ש'משה הקים את קרשי המשכן, כי אף שגם הוא הוזקק לנס, מכל מקום מתוך שנבחר נבחר הוא לכך ולא בצלאל מוכח גבורתו, כי בודאי זה הטעם שנבחר דוקא משה להקים את המשכן משום שעל ידיו היה הנס קטן יותר, לפי גבורתו היתירה על שאר אנשים. יט. ולא בצלאל שהתחיל בעשיית המשכן ולכאורה היה יותר ראוי ש'סיימנו גם כן וכו' שהתחיל במצוה אומרים לו גמור. כ. ובאמת מציונו במדרש תנומא (פרשת פקודי יא) שהיה משה מיצר על שלא נשתתף הוא עמהן במלאכת המשכן, לפיכך לא יכלו אותן חכמים

להעמידו, כדי שידעו כל ישראל שאם על ידך אינו עומד, שוב אינו עומד לעולם, ואינו כותב לו הקמה אלא על ידך, שנאמר ויקם משה את המשכן. ונמכל מקום מבואר בדברי רבינו שבשביל טעם זה היה די ב'ויפרוש את האהל', אלא שלכך היתה הקמת המשכן וקרשיו על ידי משה, מפני גבורתו היתירה. כא. בפסוק כתוב 'והנשיאים הביאו את אבני השהם, ודרשו חז"ל (יומא עה, א) ש'נשיאים' הוא גם לשון עננים, שענני השמים היו מביאים להם אבנים טובות ומרגליות. וכן דרשו שם שבירידת המן ירדו מן השמים גם אבנים טובות ומרגליות. ורבינו מצרף את הדרוש עם הפשט, ומן השמים ירדו לנשיאי ישראל אבנים אלו שהובאו לצורך החושן והאפור. נראה גם בדברי רבנו לעיל (פרשת ויקהל אות ה) ש'בדרך נס ירדו האבנים לנשיאים'. וראה עוד מהרש"א (ח"א יומא עה, א). כב. בספרי

אֵלָא וְדַאי מִפְּנֵי שְׁמֹשָׁה הָיָה גְבוּר. אִי נְמוּ בְּדֶרֶךְ אַחֵר, דְּדִילְמָא מוֹשָׁה לֹא הָיָה גְבוּר, וְהָא דְנַעֲשֶׂה הֲנָם עַל יְדֵי מוֹשֶׁה, לְפִי שְׁהָיָה יוֹתֵר גְּדוּל קוּמָה

מֵאַחֲרִים, וּבְזָה הָיָה הֲנָם יוֹתֵר קְרוֹב אֵל הַטְּבַע, וְאִי הוּא נְמוּ נִקְט קְרָא שְׁל 'וַיִּקָּם מוֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן', הוּא שְׁיָד לְהַקְשׁוֹת, וְדִילְמָא אַרְיָד וְקַטְוִין הָיָה.

זרע שְׁמֹשׁוֹן הַמְּבַאָר

שהתחיל בה, אֵלָא וְדַאי צָרִיךְ לוֹמַר, הַטַּעַם מִפְּנֵי שְׁמֹשָׁה הָיָה גְבוּר יוֹתֵר מִבְּצֻלָּא, לְפִיכֵן נִבְחַר לְהַקְמַת הַקְּרָשִׁים.²³

ישוב נוסף על תמיהת הרא"ש

אִי נְמוּ, יֵשׁ לִישֵׁב קוֹשִׁיית הַרָא"ש בְּדֶרֶךְ אַחֵר, דַּאִין לְהוֹכִיחַ מִהַפְסוֹק הַנֶּאמַר בְּהַקְמַת קְרָשֵׁי הַמִּשְׁכָּן, מִשׁוּם דְּדִילְמָא מוֹשָׁה לֹא הָיָה גְבוּר כֻּלָּל, וְהָא דְנַעֲשֶׂה הֲנָם בְּהַקְמַת הַקְּרָשִׁים עַל יְדֵי מוֹשֶׁה דוּקָא, וְלֹא עַל יְדֵי בְּצֻלָּא, הֵינּוּ

לְפִי שְׁהָיָה מִשֶׁה יוֹתֵר גְּדוּל קוּמָה מֵאַחֲרִים, וְהָרִי הַקְּרָשִׁים הָיוּ אֲרוּכִים עֶשְׂרֵי אַמּוֹת, וּבְזָה הָיָה הֲנָם יוֹתֵר קְרוֹב אֵל הַטְּבַע, שִׁיהִיָּה הַמְּקִים אֶת הַקְּרָשִׁים גְבוּהָ בְּקוּמַתּוֹ וְלֹא נִמוּךְ, אֲבָל לֹא שֶׁהִיָּה מִשֶׁה גִיבּוּר יוֹתֵר מֵאַחֲרִים. וְלִכֵּן, אִי הָיָה נְמוּ נִקְט הַגְּמֵרָא לְהוֹכִיחַ שִׁמְשֶׁה גִיבּוּר הִיָּה, מִן קְרָא שְׁל 'וַיִּקָּם מוֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן', הוּא שְׁיָד גַּם כֵּן לְהַקְשׁוֹת 'וְדִילְמָא אַרְיָד וְקַטְוִין הָיָה', - שֶׁמָּא הִיָּה גְבוּהָ קוּמָה וְחֻלַּשׁ כּוּחַ.²³

ציונים ומקורות

איתא, שהנשיאים התעכבו מלהביא תרומה למשכן עם כל העם, ואמרו שמה שיחסרו העם ישלימו הם, ולבסוף לא היה להם מה להביא כי השלימו הציבור את הכל, ולפיכך הביאו האבנים לאפור ולחושן. ומפרש רבינו שהאבנים לא היו ברשות הנשיאים, ולפיכך לא היו יודעים מה יהיה חלקם במלאכת המשכן, וסייע הקב"ה בידם והוריד להם אבנים מן השמים [כדברי הגמרא], כדי שיהיה גם להם חלק במלאכה. כג. ולפיכך הביאה הגמרא את הפסוק 'ויפרוש את האוהל', כדי להראות שבזה נטל חלקו בהקמת המשכן, ועל כרחק הסיבה שהוא הקים את המשכן, כמו שכתוב 'ויקם את המשכן', זה משום כוחו וגבורתו. [ושוב הקשתה הגמרא 'ודילמא אריך וקטין היה', היינו שמא לא היה גבור ומכל מקום נעשה הנס באמצעותו דוקא, כי לפי גובה קומתו היה הנס קרוב יותר אל הטבע, וכמו שכתב רבנו להלן בתירוץ השני]. כד. כמו שאכן הקשו בגמרא על הראיה מהפסוק 'ויפרוש את האוהל', וכיון שכן אין הבדל איזה הוכחה הביאה הגמרא, כי בלאו הכי נזקקה הגמרא להביא בסוף את ההוכחה מכך ששייבר את הלוחות ולא ממעשה המשכן. [להתירוץ הראשון אכן עיקר הוכחת הגמרא היתה מהקמת הקרשים, ואילו להתירוץ השני הוכחת הגמרא מפריסת האוהל, אלא שדחיית הגמרא 'ודילמא קטין ואריך היה', שייכת גם על ההוכחה

מהקמת הקרשים] תמצית הדרוש: א. הגמרא מוכיחה שהיה משה גיבור מכך שנאמר בו 'ויפרוש את האוהל', ומקשה הרא"ש למה אין מביאים ראיה מכך שהיה הוא מעמיד את קרשי המשכן הכבדים, ועל ההוכחה מפסוק זה לא תוכל הגמרא לדחות כפי שדחתה את ההוכחה מהפסוק 'ויפרוש את האוהל'. ואין לתרץ שהעמדת הקרשים היתה מעשה נסים, לפי שמכל מקום מתוך שנבחר לכך דוקא משה והיינו משום גבורתו וכדי למעט בגודל הנס מוכח שהיה גיבור משאר בני אדם. ב. ויש לתרץ את קושיית הרא"ש, שאם היה מוכיח מהפסוק 'ויקם את קרשיו' היה אפשר לדחות שהטעם שהיה משה מקים את הקרשים, כדי לתת לו חלק במעשה המשכן, אכן מאחר שמצינו שנטל חלק במה שפרס את היריעות, מעתה יש להוכיח שפיר מהקמת הקרשים, ולכך אמרו בגמרא את הפסוק של פריסת היריעות ואף שאכן ההוכחה מהפסוק של הקמת הקרשים שלפניו, כי רק מחמת פסוק זה יש להוכיח מהפסוק שלפניו. ג. ועוד יש לומר, שגם את ההוכחה מהקמת הקרשים ניתן לדחות כמו את ההוכחה מפריסת היריעות, כי שמא לא היה משה אלא גבוה בקומתו וחלש בכוחו, והטעם שנבחר הוא להקים את המשכן היה רק כדי להמעט בגודל הנס לפי שהיה גבוה מאוד, ונמצא שבלאו הכי הוזקה הגמרא לבסוף להוכיח דבריה משבירת הלוחות שהיתה ככוח רב.

לפרטים: ארץ ישראל 02-80-80-500 05271-66450

ארה"ב 347-496-5657

ניתן להשיג בכל חנויות הספרים

הביאו ברכה לביתכם

לפרטים: ארץ ישראל 02-80-80-500 05271-66450

ארה"ב 347-496-5657

ניתן להשיג בכל חנויות הספרים

הביאו ברכה לביתכם

מתוך ברכת
והבטחת הרב המחבר

רבנו שמשון חיים נחמני זלה"ה

בבקשתו ותחינתו

בהקדמת ספריו 'זרע שמשון' ו'תולדות שמשון'

'למען אחי רעי ותלמידי ישאו את שמי על שפתם, ועל הטוב יזכר שמי בפייהם אחר מותי, כאשר בעשר לשונות של תפילה אני מחלה פניהם, ובעל הגמול ישלם במיטב חי אריכי ומזוני טפי לגומלי חסדים טובים.'

* * *

'כאשר אני מחלה פניהם בעשר לשונות של תפילה לברור המנה היפה אשר ייטב בעיניהם בחידושים הללו, ובפרט אחרי מותי כי לימודם יהיה לי להשיב נפש ולעידון רוח ולזכות נשמתי, וצדקה תהיה להם וצדקתם תעמוד להם לאכול בעוה"ז ולשבוע בעוה"ב, ובעל הגמול ישלם בזכות זה שכר טוב לגומלי חסד של אמת במותב תלתא, בני חיי ומזוני טבי.'

* * *

'ובעל הגמול ישלם בזכות זה שכר טוב לגומלי חסד של אמת במותב תלתא, בני חיי ומזוני טבי.' 'ועיניכם תראינה בני בני בני כשתילי זיתים סביב לשולחנכם, חכמים ונבונים, ובתים מלאים כל טוב, גם עושר גם כבוד לא יסופו מזרעכם.'

• מספרי רבנו שיצאו לאור על ידי 'האיגוד העולמי להפצת תורת זרע שמשון' •
לפרטים: ארץ ישראל 05271-66450 * 02-80-80-500 ארה"ב 347-496-5657